

Hva slags Norge?

En idéanalyse av to regjeringserklæringer

Kristin Fredriksen

Masteroppgave ved Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2008

Forord

Jeg vil først rette en stor til min veileder ved Institutt for statsvitenskap, Werner Christie Mathisen (høst06/vår07). Mathisen har gitt meg de statsvitenskapelige redskapene jeg har trengt for å kunne skrive og arbeide med det jeg er interessert i; norske politiske visjoner, ideer og meninger. Veileder fortjener også en stor takk for sin tålmodighet samt sine alltid konstruktive, positive, interessante og velmenende innspill i begynnelsen av oppgaveskrivingen og gjennom forelesningen på masterkursene *Tekstanalyse* (STV4104B) og *Politiske utopier* (STV 4119B). I tillegg ønsker jeg å rette en spesiell takk til Ellen Kongshaug som i sin rapport *Diskurser i norsk atompolitikk. Forurensningen på Kolahalvøya i et diskursanalytisk perspektiv* (2006) og gjennom en forelesning på tekstanalyse-kurset, har vist meg konkrete eksempler og tips for gjennomføring av tekstanalyse som har gitt inspirasjon til egne studier.

Arbeidet med masteroppgaven har tatt lang tid mye på grunn av en fantastisk jobb i Dagsavisen. Takk til nåværende kollegaer i Dagsavisen og tidligere kollegaer i Nationen for gjennom givende diskusjoner gi meg oppmuntring og tro på egen analyse.

Jeg vil også rette en spesiell stor takk til mine beste venner: Sissel Uttisrud for fabelaktig korrekturlesning i innspurten og Kristin Obrestad for siste minutt-innspill og støtte. Sist men ikke minst fortjener min søster, Marthe, takk for å holde meg med selskap og lese korrektur i innspurten. Mamma og pappa fortjener også takk for støtten, og for å stille tøffe, men nødvendige krav.

Antall ord: 30.143

Kristin Fredriksen

Oslo, okt-08

Innhold

FORORD	2
2. INNLEDNING	6
2.1 NORSKE POLITISKE VERDIER	6
2.2 PROBLEMSTILLING	6
2.3 HVA KJENNETEGNER NORSK POLITIKK?	7
2.3.1 Samarbeidsregjeringen	8
2.3.2 Den rødgrønne regjeringen	9
2.4 VEIEN VIDERE	10
3. TEORI OG METODE	12
3.1 DET GODE SAMFUNN	12
3.2 HVA ER EN IDÉ?	12
3.3 IDÉANALYSE	13
3.3.1 Metodeproblemer	14
3.3.2 Egen analysestrategi	15
4. IDEALTYPER	18
4.1 MODERNISERINGSIDEALER	18
4.1.1 Hvilke ord kan tenkes å karakterisere en ideatype for modernisering	20
4.2 SOSIALDEMOKRATISKE IDEALER	20
4.2.1 Hvilke ord kan tenkes å karakterisere den sosialdemokratiske idealtypen	22
5. ANALYSE	23
5.1 SEM-ERKLÆRINGEN	23
5.1.1 Ordteiling: Kvantitativ leting etter en moderniseringsideatype	26
5.1.2 Ordteiling: Kvantitativ leting etter en sosialdemokratisk ideatype	38
5.2 SORIA MORIA-ERKLÆRINGEN	52

5.2.1	<i>Ordtelling: Kvantitativ leting etter en moderne idealtipe</i>	<i>54</i>
5.2.2	<i>Ordtelling: Kvantitativ leting etter en sosialdemokratisk idealtipe.....</i>	<i>68</i>
5.3	KOMPARATIV OPPSUMERING.....	82
6.	KONKLUSJONER OG AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	86
6.1	HVA SLAGS NORGE?	88
7.	KILDELISTE	90

Tabeller

Tabell 5.1.0 Frekvensoversikt.....	s.25
Tabell 5.1.1 Moderniseringsideatype.....	s.26
Tabell 5.1.2 Søk etter sosialdemokratisk ideatype.....	s.39
Tabell 5.2.0 Frekvensoversikt.....	s.53
Tabell 5.2.1 Søk etter ideatype for en moderniseringslinje....	s.54
Tabell 5.2.2 Sosialdemokratisk ideatype.....	s.69

2. Innledning

”1980-årene brakte et ideologisk skifte. De radikale 1970-årene med sterk tro på politisk styring slo over i en større tro på ”markedet”. Mer av samfunnslivet skulle bort fra politikken og underlegges ”markedets dom”, og staten skulle omformes.

(Benum 1998: 83).

2.1 Norske politiske verdier

I perioden 1945-1973 bar *det gode samfunn* preg av verdier som likeverd, solidaritet og utjamning (Furre 2000: 149-153). Utover 70-tallet vokste usikkerheten. Var det gode samfunn oppnådd? Den politiske stabiliteten tok slutt. Høyrebølgen nærmet seg land. Tilliten til staten ble svekket, mens troen på markedet vokste (Benum 1998: 83). Markedskreftene rådet synet på *det gode samfunn* fra 80-tallet. Utviklingen av det norske samfunn bar preg av privatisering, fristilling og konkurranseutsetting. Med nyliberalismen og individualismens seier, ble hele partispekteret flyttet flere hakk mot høyre (Eriksen m.fl 2003: 9). Andreas Hompland (2003a: 335) peker på at det er konjunkturer også for ideer og meninger. Eksempler kan vi hente fra de to partiene på venstresiden, Ap og SV. Arbeiderpartiet valgte blant annet å fjerne setningen om at målet var et ”sosialistisk samfunn” i 1981 samtidig som det ble lagt inn en rekke markedstilpassede ideer i det nye prinsippprogrammet (eks. Hansson og Teigene 1992: 218-219), mens Sosialistisk Venstreparti gradvis reduserte det marxistiske vokabularet i prinsippprogrammene fra 70- til 90-tallet (Mathisen 2007).

Med det som bakgrunn kan vi gå ut i fra at individualismen og nyliberalismen levde på en høykonjunktur fra 1980-tallet, mens fellesskapsideene nådde sitt høydepunkt på 1970-tallet. Hva med i dag? Hvilken idé har hatt oppsving i norsk politikk?

2.2 Problemstilling

I perioden 1945-1980 har to idéstrømninger vært toneangivende for den politiske debatten i Norge, en sosialdemokratisk og en markedsrettet. Med dette som utgangspunkt vil denne oppgavens problemstilling være:

Hvordan kommer to konkurrerende ideer, en sosialdemokratisk og en moderniseringsrettet, til syne i de to siste regjeringserklæringene?

Kritiske røster hevder at dagens politikere mangler visjoner, og at den politiske debatten preges av enkeltsaker. Massemedia har flyttet mye av den politiske debatten fra stortingssalen og partiorganisasjonene og inn i TV-studioene og ut på internett. Er politikerne tilbakeholdne med å vise til mer abstrakte ideer og vidløftige visjoner i frykt for å miste velgere? I denne oppgaven vil jeg også forsøke å illustrere om det er mulig å gjenkjenne visjoner for *det gode samfunn* i politiske dokumenter, og i hvilken grad disse gjør seg gjeldende ved å benytte idéanalyse.

Valganalysene etter de to siste stortingsvalgene viser at høyrebølgen avtok i styrke, og at det blåser en venstrevind gjennom landet (Aardal 2007a: 338). Samtidig sier et flertall av velgerne at de ikke lenger klarer å se forskjell på partiene (Aardal 2003a: 245.) I lys av dette, vil det være mulig underbygge velgernes synspunkter i en analyse av politiske tekster?

2.3 Hva kjennetegner norsk politikk?

I et komparativt statsvitenskapelig perspektiv beskrives det norske systemet som relativt stabilt. Mens det i 1970 var fem partier på Stortinget, er det i dag syv (Heidar 2008: 51). Men det er lenge siden vi har vært i nærheten av den stabiliteten som preget det parlamentariske grunnlaget til Arbeiderparties flertallsregjeringer på 50-tallet (Heidar 2008: 53). Situasjonen som oppstod da Arbeiderpartiet fikk flertall alene i Stortinget hvor det var partigruppen – og ikke stortingsdebatten – som avgjorde regjeringens skjebne fikk historikeren Jens Arup Seip til å betegne Norge som ”Ettpartistaten” i etterkrigsperioden (bl.a.Slagstad 2001: 413).

Fra 60-tallet og fram til i dag kan Norge så visst ikke beskrives som en ”ettpartistat.” Heidar (2008: 51-53) viser til at et toblokk-system gjorde seg gjeldende fra 60-tallet hvor de sosialistiske partiene stod mot de borgerlige, fra sentrum til Høyre, i kampen om regjeringsmakt. I dag har fløypartiene SV og Frp i ulik grad fått diktere mer av den politiske dagsordenen og bidratt til en mer uoversiktlig situasjon. Det ustabile parlamentariske grunnlaget i Stortinget, også omtalt som ”stortingsregjereri” forsterkes delvis av velgernes

adferd (Heidar 2008: 53). Velgernes vandring mellom partier på tvers av blokkene har økt i takt med tiden, og i 2005 var flyktigheten rekordhøy. Utroe velgere og en endring i tyngdepunktet i partisystemet har igjen bidratt til et svake parlamentariske grunnlag for mindretallsregjeringer, enten de er koalisjonsregjeringer med tyngdepunkt i sentrum som Bondevik I-regjeringen, rene Ap-regjeringer som Brundtlands på 80-90 tallet senere Jaglands eller flertallsregjeringer som Willochs på 80-tallet (Heidar 2008: 51-53). Hva diskuterer partiene på Stortinget? Først og fremst har partiene samlet seg om en blandingsøkonomisk modell med et konkurranseutsatt næringsliv og en forholdsvis sterk velferdsstat (Heidar 2008: 53). Partiene på høyresiden i Norge har, i motsetning til sine søsterpartier i Europa, aldri vært negative til at staten skal ha ansvaret for flere av omsorgsoppgavene eller være en næringslivseier. I stedet har den politiske debatten dreid seg i hvor stor grad ansvaret for samfunnets utforming ligger hos staten og hvor aktivt det statlige eierskapet skal forvaltes.

Kort oppsummert har partiene på den norske venstresiden, Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, vært de sterkeste forsvarerne av en sterk offentlig sektor og et universelt velferdssystem. En aktiv stat, med en stor verktøykasse, er også noe partiene holder av. Mens de tre borgerlige sentrumpartiene har et noe ulikt fokus. Senterpartiet er mye et interesseparti med sitt varme forsvar for primærnæringene og distriktene, Kristelig Folkeparti er et kristendemokratisk parti med en sosial velferdsprofil og tillegg er det dagens Venstre som karakteriseres som et sosialliberalt parti. På ytterste høyrefløy har Fremskrittspartiet vokst seg til å bli et av Norges største parti med å blande liberalisme og et forsvar for ”den vanlige mannen i gata”. Høyre har mistet sin plassering som høyresidens største parti, og balanserer i dag mellom det verdikonservative og næringsliberale (Heidar 2008:46-47).

2.3.1 Samarbeidsregjeringen

Fram til – og etter valget i 2001 – var det usikkert hvem som skulle danne ny regjering. Det sittende regjeringspartiet, Arbeiderpartiet, opplevde sitt verste valgresultat siden 1909 med bare 24,3 prosent. Sentrumsregjeringen bestående av Sp, Venstre og KrF, som ble felt av et mistillitsforslag ett år i forveien, tapte for mange velgere og fremstod ikke som et klart regjeringalternativ (Aardal 2003b: 9).

Etter flere uker med sonderinger, forhandlinger og ultimatum (Bergens Tidende 18.10.2001) valgte Høyre, KrF og Venstre til slutt å inngå samtaler om å danne en koalisjonsregjering. Til tross for at de tre partiene kun hadde 62 av 165 mandater bak seg i Stortinget. Ingen av de tre partiene hadde i løpet av valgkampen sagt at det var aktuelt å danne regjering sammen. Men at Fremskrittspartiets leder, Carl I. Hagen, uttalte at han foretrakk en borgerlig regjering framfor en Ap-regjering, hjalp imidlertid på forhandlingsgrunnlaget (Aardal 2003b: 9).

Dermed tok de tre partiene sjansen og reise til Sem-gjestegård 2.oktober, en drøy måned etter valget 10.september, for å forhandle fram en felles regjeringsplattform. Seks dager etter, forelå Sem-erklæringen, og endelig den 19. oktober kunne Kjell-Magne Bondevik danne sin andre regjering og tok over som statsminister etter Jens Stoltenberg (Bergens Tidende 18.10.2001). De tre partiene tok navnet "Samarbeidsregjeringen" og varslet med det en "ny politikk". Venstre-leder og forhandlingsdelegat, Lars Sponheim, var fornøyd med måten han igjen fikk plass rundt Kongens bord:

"Disse forhandlingene har vært en måte å tenke dynamikk på, som jeg tror dere vil finne meget interessant. Det har vært en synergi (Ruud og Bonde 2001)."

2.3.2 Den rødgrønne regjeringen

Spenningen lå i lufta 12. september 2005. Skulle Norge få sin første flertallsregjering på 20 år? Fra valglokalene stengte og langt utover kvelden byttet valgdagsmålingene på å vise flertall for det rødgrønne alternativet og den borgerlige blokken. Men Arbeiderpartiets 32,7 prosent, Sosialistisk Venstrepartis 8,8 prosent og Senterpartiets 6,5 prosent av stemmene holdt til 87 stortingsmandater som gir et knapt flertall til tross for at de tre partiene hadde under halvparten av stemmene (48 prosent) bak seg (Aardal 2007b:15-17).

I løpet av valgkampen hadde de rødgrønne sjefene, Jens Stoltenberg (Ap), Kristin Halvorsen (SV) og Åslaug Haga (Sp) lovt velgerne en ny kurs for Norge og ga sitt uforbeholdne forsvar for fellesskapsløsninger i innretningen av samfunnet (Ny solidaritet: 4, Ulike mennesker: 5, Senterpartiet: 7) samtidig som partiene ønsket å gjenreise regjeringens styringsevne gjennom en flertallsregjering (Heidar 2008:53). At nordmenn for første gang på flere år hadde to klare regjeringalternativer, Ap,SV og Sp mot H, V,KrF, syntes også viktig i valg av parti (Aardal 2007b:17).

At det er skapt forventninger til og ikke minst av regjeringen selv kan sees i et historisk lys. For første gang deltar Sosialistisk Venstreparti i regjering, Arbeiderpartiet sitter for første gang i en flertallsregjering sammen med andre partier. I tillegg er det første gang at Senterpartiet, et borgelig sentrumsparti, deltar i et regjeringssamarbeid på ikke-borgelig side (Aardal 2007b:17).

Litt over en uke etter valgseieren reiste de tre partiene til Soria Moria konferansesenter med mål om å forhandle seg fram til en politisk plattform for den historiske flertallsregjeringen. 13.oktober, drøyt tre uker senere, utropte Jens Stoltenberg alle partier til vinnere:

”Det at vi har strukket oss under forhandlingene og kommet hverandre i møte, er ikke uttrykk for tap, men seier. Alle har gitt noe, ellers hadde vi ikke sittet her (Bergens Tidende 14.10.05).”

Regjeringsplattformen fikk navnet Soria Moria-erklæringen – oppkalt etter forhandlingsstedet. Men det var neppe tilfeldig at det var konferansehotellet de tre partiene valgte som forhandlingssted for tre uker. Konferansehotellet i Holmenkollen har hentet navn fra eventyrslottet Soria Moria som vi blir kjent med i et av Asbjørnsen og Moes norske folkeeventyr. Ved samtidig å døpe regjeringssamarbeidet til den rødgrønne regjeringen, har de tre partiene bevisst valgt å skape en forventning om at deres felles politikk bærer preg av ambisiøse visjoner.

2.4 Veien videre

I innledningskapittelet har jeg redegjort for oppgavens tema, metode og problemstilling. For å finne spor etter ideer i en tekst er metodevalget avgjørende. En gjennomgang av teori og formålet med å bruke idéanalyse som metode for masteroppgaven følger i kapittel to. I det tredje kapittelet vil jeg forsøke å drøfte og foreslå hvilke ord som kan sies å representere de to retningene; sosialdemokratiske ideer og moderniseringsideer.

Analysedelen, kapittel fem, er det mest omfattende. Her vil jeg først gi en kort oversikt over de to tekstene jeg har valgt ut. Deretter følger en kvantitativ og kvalitativ analyse av hver tekst. Den kvantitative analysen vil ta utgangspunkt i de to ordlisteforslagene jeg drøftet i del tre. For å avdekke i hvilken grad de meningsbærende ordene gjør seg gjeldende i dokumentene, vil jeg anvende datasøkingsprogrammet MonoConc Pro. Den

kvalitative analysen vil ta utgangspunkt i resultatene av ordsøkene, og deretter drøfte hvorvidt disse kan sies å avdekke de to idéretningene. Kapittel fem avsluttes med en kort oppsummering og drøftelse av funnene fra de separate tekstanalysene. Helt til slutt kommer kapittel seks hvor jeg vil diskutere hva slags Norge de to regjeringene ønsker i oppgavens konklusjon. I tillegg vil jeg vurdere metoden som jeg har valgt å anvende.

3. Teori og metode

”Det som teller, er ikke bare det som kan telles.”

(Sigmund Grønmo 1996: 73)

3.1 Det gode samfunn

Skal en kunne inspirere og gi politikken sjel, er det ifølge Barstad og Hellevik (2004: 9) viktig med en diskusjon av idealer. For å kunne delta i en slik debatt, som de politiske partiene jo gjør, brukes normativ argumentasjon med bakgrunn i en idé eller visjon som sier hvordan det gode samfunn *bør være*. I og med at målet med oppgaven er å analysere i hvilken grad og på hvilken måte to idéretninger er framtreddende i to regjeringserklæringer, kan det være fruktbart å se nærmere på hva som kjennetegner en idé. Ikke minst kan det her være nødvendig å dra opp et skille mellom idé- og ideologibegrepet. Disse har ofte en tendens til å brukes om hverandre. En ideologi kan ifølge Statsvitenskapelig leksikon defineres som ”politiske prinsipper om mål om samfunnsform satt inn i en systematisk sammenheng og med et mål for hvordan målene kan realiseres” (Østerud 2007: 100). Kort forklart kan en også si at ideologier er en samling ideer (Bergstrøm og Boréus 2000:149).

Jeg vil altså ikke forsøke å avdekke bestemte ideologier, men standpunkter som kan tilskrives et sosialdemokratiske eller moderniseringsvennlige ideer i erklæringene.

3.2 Hva er en idé?

La oss begynne med å se hva en norsk ordbok velger å forklare ordet. Det vil antakeligvis gi en ganske generell forklaring. Kunnskapsforlagets nettordbok viser blant annet til den greske betydningen av ordet som tar utgangspunkt i Platons ”læren om ideene”. Ordboken foreslår også idé som ”mønster” eller ”prinsipp”, og viser til eksempel om ”godhetens idé”. Går vi videre til pensumlitteraturen blir også Platons navn ikke helt uventet knyttet til begrepet. Bergstrøm og Boréus (2000: 148) går litt videre i å forklare den greske filosofens idé lære. For Platon representerte ideene tingenes evige og uforanderlige ”urbilder”. Men i motsetning

til den greske filosofen som mente ideene eksisterte et eller annet sted utenfor jorden, knyttet 1700-tallets tenkere ideene direkte til menneskene. Disse mente det var helt umulig å separere ideene fra menneskene slik Platon gjorde. Foreløpig kan en altså dra en kort konklusjon om at ideer er en type forestilling eller tankekonstruksjon som preges av en viss kontinuitet (Bergstrøm og Boréus 2000:148).

I samfunnsvitenskapelig analyse sees idé som en forestilling eller tankekonstruksjon om ”virkeligheten”. Et eksempel kan som Bergstrøm og Boréus (2000: 149) viser til, være forestillingen om et samfunn preget av konsensus. En normativ idé kan være forestillingen om et individualistisk samfunn hvor en mener velferdstjenestene bør være i privat regi, og at staten bør begrense sitt eierskap. Disse argumentene springer ut fra en forestilling hvor en anser at samfunnsgodene bør fordeles gjennom fri handel mellom produsenter og konsumenter (Malnes 2005: 365-366).

3.3 Idéanalyse

I innledningen viste jeg til at Norge gikk fra å være et samfunn preget av fellesskapsløsninger etter krigen til et individrettet forbrukersamfunn. For å finne innslag av slike ideer i en tekst er idéanalyse en metode som på mange måter er et opplagt utgangspunkt. Men en slik analyse har ulike verktøy for gjennomføring. Det blir tema her.

Å benytte idealtyper eller dimensjoner for å avdekke ideer i en tekst er to måter å angripe denne type tekstanalyse. Ved å bruke dimensjoner i analysen vil en gå ut i fra et mer allment innarbeidet idésystem som søker støtte i politisk filosofi og ideologiforskning. Idealtipe fungerer mer som et analytisk instrument for å rekonstruere et sett av ideer. På denne måten vil en bruke idealtypene som en slags ramme over teksten for å sortere ut ideer eventuelt avdekke mangel på slike. En slik innfallsvinkel krever ikke overraskende et godt utarbeidet politisk-teoretisk referanseramme (Bergstrøm og Boréus 2000: 158-163).

Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i idealtypologisering for å avdekke ideer i en tekst. En fordel med et idealtypisk-analyseverktøy er at den skaper et relativt sett konkret ramme for forskningsopplegget, og at det gjør det lettere å systematisere data på basis av kategoriene som forskeren har utarbeidet. Er idealtypen gjennomarbeidet, øker dette

mulighetene for at senere kan benytte seg av resultatene for å gjøre en komparativ analyse.

En innvending mot metoden er at det skal lite til for at det oppstår klarhet rundt hvorvidt analyserammen virkelig er en på forhånd konstruert modell eller om den – sammen med resten av konklusjonen – må sees på som et resultat av selve studien. Om konstruksjonen av idealtypene er gjort hensiktsmessig avhenger også mye av forskerens fortrolighet med ideer og ideologier (Bergström og Boréus 2000: 170-171).

3.3.1 Metodeproblemer

Analysemetoden griper an to metoder å gjennomføre en idéanalyse på, men samtidig gir den ingen klar oppskrift for hvordan forskningsopplegget kan gjennomføres. Bergström og Boréus (2000: 172-173) viser blant annet til at jo løsere analysemodellen er, jo mer er man avhengig av egen tolkning som igjen knyttes mer opp til en hermeneutisk tradisjon. Motsatt: jo mer idealtypene spesifiseres desto mer begynner de å ta i bruk de samme verktøyene som en innholdsanalyse. Man står overfor en haug med ulike redskap, men med ingen klar oppskrift for hvordan de kan brukes. Det kan umiddelbart virke frustrerende, men det er samtidig en utfordring.

Forskeren har et ansvar for at metoden som brukes på forskningsprosjektet kan vise til god reabilitet og validitet. Det er to uttrykk som ofte brukes på samme inn- og utpust. Men å oppfylle begge kravene oppfyller hver sin viktige funksjon for å avgjøre forskningens konsekvens og betydning. Reliabilitetsaspektet viser til forskningsoppleggets presisjon. Forutsetningen for å oppnå høy reliabilitet er å være nøye og behandle dataene eller teksten samvittighetsfullt for å eliminere feil. En god måte å oppnå reliabilitet i en kvalitativ analyse kan være å velge en godt innarbeidet forskningsstrategi for det målet man har (Bergström og Boréus 2000: 37).

I kvalitativ metode, som tekstanalyse, går blant annet testing av reliabilitet ut på at å kunne sammenligne resultatet med undersøkelser utført på samme måte av samme fenomen. Dersom ulike mennesker i tillegg gjennomfører disse, vil intersubjektiviteten være tilfredstillende (Bergström og Boréus 2000: 37). Mens en oppnår god validitet i et kvantitativt forskningsopplegg dersom forskningsoppleggets måleinstrument faktisk måler det den er ment for å måle, oppnår man det samme i et kvalitativt opplegg dersom undersøkelsesopplegget man gjennomfører for å besvare et bestemt spørsmål faktisk kan gi

et svar på dette spørsmålet. Teorien en bruker som bakteppe spiller også inn på validitetsspørsmålet (Bergström og Boréus 2000: 37).

Ved å analysere et dokument med interesse for det idépolitiske innholdet kan en møte på flere problem og utfordringer på veien mot å kunne presentere en konklusjon som har en sterk gyldighetsgrad (valid) og pålitelig (reliabel). Både kvalitative og kvantitative metoder har sine svakheter. Dermed vil jeg som Sigmund Grønmo (1996) foreslår: gjennomføre både en kvalitativ og kvantitativ undersøkelse. I en slik kombinasjon argumenterer Grønmo (1996: 98-99) for at svakhetene til datainnsamlingen oppveies. Den valgte analysestrategien vil være utgangspunktet for neste del.

3.3.2 Egen analysestrategi

I innledningen har jeg forsøkt å vise hvorfor man i Norge kan se to dominerende politiske ideer kjempe om hegemoni i etterkrigstiden. Historikere og idéhistorikere synes samstemte i at de sosialdemokratiske likhetsidealene stod sterkest fram til slutten av 1970-årene. Etter oljekrisen i 1973 kom jappetiden til Norge. Det norske samfunnet stod foran strukturelle endringer og befolkningen fikk nye behov (eks. Hompland 2003b: 28-34). Modernisering ble et honnørord, individet stod i fokus og markedet overtok styringen over den politiske dagsordenen. Som hovedproblemstillingen indikerer, er jeg i første rekke opptatt av å lokalisere og vise hvordan ideer innenfor moderniseringslinjen fra 80-tallet og de sosialdemokratiske idealene setter preg på de to erklæringene. På den måten håper jeg å kunne avdekke hvilke verdier de to siste regjeringene bruker for å beskrive *det gode norske samfunnet*. Dette betyr at jeg vil bruke to tekster som kildegrunnlag, Soria Moria-erklæringen og Sem-erklæringen.

For å avdekke ideer i en tekst vil idéanalyse slik Bergström og Boréus (2000:148-177) beskriver en sådan være et godt analyseverktøy. Ved å konstruere en ideatype for modernisering, og en ideatype for et sosialdemokratisk samfunnssyn vil jeg på den måten stille sterkere for å *avdekke hvilken idé* som er dominerende. Har partiene i de hele tatt noen visjoner? For å kunne si noe om de to siste regjeringene lar seg selv ha dristige visjoner, vil det også være av interesse for oppgaven å *avdekke i hvilken grad* ideer forekommer i teksten

De sosialdemokratiske særtrekkene ved samfunnet og politikken og de moderniseringsvennlige ideer gir hver for seg en innfallsvinkel til hvordan samfunnet skal innordnes. Begge bærer med seg retningslinjer for hvordan institusjoner, økonomisk politikk, skattesystem og eierskap skal praktiseres og innrettes. Idealtypene vil være utgangspunktet for en kvalitativ og en kvantitativ tekstanalyse. Kvantitative og kvalitative tilnærminger står ikke prinsipielt i et konkurrerende, men et komplimenterende forhold til hverandre. Ved å belyse samme problem ved hjelp av ulike metoder omtaler Sigmund Grønmo (1996: 75,98) som *metodetriangulering*. Ved å følge Grønmos oppfordring (1996) søker jeg etter å styrke tilliten til analysen.

Kvantitativ analyse

Den kvantitative delen av analysen vil foregå på denne måten: først vil jeg forsøke å lansere noen forslag til hvilke ord de to idealtypene kan sies å inneholde. Konklusjonen på diskusjonen vil materialisere seg i en ordliste. Denne vil jeg bygge på når jeg gjennomfører ordtellingen ved hjelp av dataprogrammet MonoConc Pro 2.0. Ved å bruke txt-filer gir programmet muligheten til å avdekke et mønster som ikke er like tydelige som ved en ordinær gjennomlesing av en tekst. Informasjonen som programmet dreier seg for eksempel om lister over hvilke ord som forekommer hyppigst, eller hvilke type ord setninger oftest innledes med (Kongshaug 2006: 18).

I denne oppgaven er jeg ute etter å finne frekvensen til de to forslagene til ordlister og sammenligne disse med hvilke ord som forekommer hyppigst. De to dokumentene inneholder flere titusen ord, og tekstbehandlingsprogrammet gjør det mulig å finne de utvalgte ordene hurtigere enn hvis jeg skulle gjort dette manuelt. I ordsøket blir alle ordene trunkert både foran og bak. Det betyr at en også får med seg alle bøyningsformene av ordet. Ved å trunkere arbeid både foran og bak, vil man da ikke bare få med forekomstene av "arbeid" men også ulike bøyninger av ordet som eksempelvis "arbeidsliv" og "arbeide".

Kvantitative tall framstilt som frekvens i tabeller er en mindre rendyrket form enn dersom de skulle presenteres som rene metriske (Grønmo 1996: 73). I en kvantitativ tekstanalyse får en muligheten til å registrere hvor mange av ordene som kan plasseres i hver kategori. Det gir mulighet for å gi presise tolkningsmuligheter og et strukturert design (Grønmo 1996: 81). Men samtidig gir dette begrensninger i gyldighet fordi de

analyseresultatene gjerne er overflatiske og viser en liten forståelse for mer dynamiske forhold og samhandlingsmønstre (Grønmo 1996: 93).

Kvalitativ analyse

Men ved kun å fokusere på utvalgte ord, kan mye viktig og oppklarende tekst bli forbigodt. For å unngå å trække opp i dette metodologiske problemet – og skape bedre validitet for min oppgave – skal jeg også se nærmere på hvert enkelt funn av den kvantitative gjennomgangen av ordlistene for å se hvorvidt ordene representerer den sosialdemokratiske eller den moderniseringsvennlige idealtypen. Forhåpentligvis vil en slik gjennomgang illustrere hvordan partiene definerer de meningsbærende ordene ved å studere sammenhengen der ordene nevnes. Beskrivelsene *av det gode samfunn* vil jeg vise til med å trekke ut sitater fra tekstene og se på konteksten disse forekommer i.

Når partiene danner seg meninger, benytter de ifølge Mathisen (1997: 4) et ”verktøysett som symbolsystemer, som ligger forut for oss og som vi har felles med andre”. Ved å diskutere ideer til regjeringene og *hvilke ord* de har valgt ut til å beskrive slike, kan en fort bli fastlåst i idealtypene. Derfor vil jeg også trekke veksler på hjelpemidler hentet fra en diskursanalytisk tilnærming til tekstanalyse.

Diskursanalysen søker ”å analyse tekster eller språkbruk, betraktet som samfunnsmessig virksomhet i sin samfunnsmessige kontekst (Mathisen 1997: 2). Er det slik at man kan se ”et avgrenset antall diskurser kjempe i samme terreng” (Jørgensen og Philips 1999: 38) også i regjeringserklæringene? Jeg vil følge se etter om en av idealtipe har vunnet hegemoni over et visst politikkområde, fordi det vil være av betydning når konklusjonen om hvilke type samfunn (kollektiv-individualistisk) regjeringene ønsker Norge skal være. Har den dét vil den som Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori (gjengitt i Jørgensen og Philips 1999: 15) viser til, oppnådd hegemoni ved å fastlåse språkets betydning på nettopp deres måte gjennom en *diskursiv kamp*. En slik diskursiv kamp kan for eksempel være at markedsliberalistiske termer som ”effektivitet” og ”lønnsomhet” konkurrerer med termer som ”langsiktighet” og ”forskningens egenverdi” fra en akademisk tradisjon i omtalen om universitetet som en forskningsinstitusjon (Kongshaug 2006: 2). I den diskursive kampen om definisjonen av en forskningsinstitusjon, vil en av retningene vinne gjennom – og oppnå hegemoni.

4. Idealtyper

I arbeidet med å utvikle idealtyper vil jeg ta utgangspunkt i en offentlig-privat dimensjon som valgundersøkelsene har vist å være forankret i de klassiske idémotsetningene mellom venstre- og høyresiden (Aardal 2007c: 66). Denne inneholder elementer som politisk og historisk har vært nært knyttet sammen, nemlig spørsmålet om offentlig kontra privat styring og økonomisk utjamning og omfordeling (Aardal 2007c: 66). Verdien opptar også *graden av* statlig kontroll over økonomien og hvor fritt markedet skal være, samt *graden av* sosial likhet versus nødvendigheten for et mer differensiert belønningssystem for å stimulere til innsats (Knutsen og Kumlin 2005: 106). Under vil det følge en utredning for en ordliste til begge idealtypene. La oss begynne med den nyeste tankestrømningen først.

4.1 Moderniseringsidealer

”Vi liberalister setter enkeltindividet i høysetet. Det er enkeltmennesket som skal ha rettigheter, friheter og resultatet av egen arbeidsinnsats i utgangspunktet.”

Carl I. Hagen (1984)

I 1985 var det på mange måter nok for den mangeårige stortingsrepresentanten for Høyre, Jan P. Syse. Han hadde sett den nyliberale tankegangen vinne fram. Han hadde sett at Høyres argumenter for ”privatisering” og ”valgfrihet” hadde fått gjennomslagskraft hos velgerne. Og han hadde sett at toppledelsen i Arbeiderpartiet begynte å snakke om en modernisering av sosialdemokratiet (Hansson og Teigene 1992: 217-230).

Dermed følte han kanskje et ansvar for å oppfordre sine partikolleger være våkne for den moderniseringslinjen som Ap-politikerne på Youngstorget hadde satt i gang med:

”Vi har to av de beste stortingsvalgene i Høyres historie bak oss. Vi har vunnet og beholdt regjeringsansvaret. Og vi har på et avgjørende område vunnet den politiske debatten. Ingenting er klarere tegn på det enn når regulerings- og monopolpartiet fremfor noe - Arbeiderpartiet - nå er begynt å interessere seg for frihetsbegrepet. Eller når Venstres havarikommisjon vil at Venstre skal bli et borgerlig parti igjen. Begge har åpenbart ønsket om å stikke av med Høyres klær mens vi bader (Syse 1985).”

Og Aps Gro Harlem Brundtland fortsatte å snakke om ”frihet”. I en tale til LO-forbundet Norsk kommuneforbund året etter ga hun møtedelegatene beskjed om at det var nødvendig med en mer ”effektiv” offentlig sektor (Brundtland 1986: 616-624):

”[Offentlig sektor må] fornye seg, bli satt i stand til å tilpasse seg nye behov. Den må bli mer opptatt av å tilpasse tilbudene til det folk trenger og ber om. Den må kunne tilby flere typer løsninger og dermed større valgfrihet. Men det kan være noe mer enn et valg mellom samme type service på forskjellige steder. Det kan også være valg mellom forskjellige tilbud. Da må vi stimulere til større variasjon, gi institusjonene og de ansatte større muligheter for å utvikle tjenestene etter ønsker og behov (Brundtland 1985: 616-624)”

Brundtland taler i vei i positive ordelag om ”tilbud”, ”kunder”, ”konkurranse”, ”individ” og ”service”. At Syse beskylder Ap for å stjele Høyres klær mens de var ute og badet viser flere historikere og samfunnsvitere at var en berettiget bekymring.

Rune Slagstad (2001:506) viser i sitt omfattende verk *Nasjonale strategier* (2001) til den nye styringseliten i Arbeiderpartiet ”ikke søkte å etablere en balanserende politisk motmakt til markedets makt. Markedet var dens medium.” Ifølge Slagstad (2001: 506) erobret Ap-politikerne og omformet nøkkelinstitusjonene i velferdsstaten og omformet dem ”i tråd med tidenes dominerende markedsideologi.”

Historiker Francis Sejersted (2003: 121-130) peker også på at det ikke bare var høyrepartiene, men også Ap som stod bak og satt i gang moderniseringslinjen fra regjeringskontorene på 70- og 80-tallet. Høyres statsminister på 80-tallet, Kåre Willoch, var ifølge Sejersted (2003: 121) kun en ”forretningsfører for den delvise avviklingen av den sosialdemokratiske orden.” Det er derfor all grunn til å slå fast at flere av de ledende politikere i landet hadde et annet grunnsyn til utfordringene Norge sto overfor. Historikere er samstemte i beskrivelsene om avviklingen av den sosialdemokratiske ordenen. For å utdype hvilke ideer som lå i denne moderniseringslinjen kan det være fruktbart også å se på hvilke ideer debattbøkene trekker fram som toneangivende i denne perioden.

Magnus Marsdal og Bendik Wold (2004) bruker det de beskriver nærmest som nordmenns blinde tro på markedskreftene som utgangspunkt for sin debattbok *Tredje venstre*. Også den britiske sosiologen og Tony Blairs rådgiver, Anthony Giddens, (1999:39)

mener at det ikke er noen som har kommet opp med et ideologisk alternativ til kapitalismen siden 70-tallet. Wold og Marsdal og Furre karakteriserer den nye moderniseringsbølgen (nyliberalismen) med ordene: frihet, individualisering, skattelette, privatisering, konkurranse, deregulering, effektivitet og marked. Den norske liberale tenkesmien, Civita, har som mål å delta i en debatt om den norske samfunnsutvikling. Deres definisjon av markedsøkonomien¹ inneholder også ordene konkurranse, frihet/fritt, marked, privat. Dessuten trekkes nødvendigheten av å gi befolkningen individuelt ansvar for å ha muligheten fram for å oppnå et godt samfunn. Civita bytter ut "borger-begrepet" med "brukere" og "kunder". Dette er også ord som kan sies å beskrive en moderniseringsidealtype siden disse ordene taler for et mer individualisert syn.

Selv om de tradisjonelle høyrepartiene i størst grad kan sies å være de sterkeste representantene for denne tankegangen, vil den ikke ha oppnådd hegemoni på 80-tallet hvis ikke også andre partier har adoptert denne retorikken, bearbeidet den og utviklet den til å bli særegen.

4.1.1 Hvilke ord kan tenkes å karakterisere en ideatype for modernisering

På bakgrunn av disse betraktninger har jeg et forslag som kan sies å representere en moderniseringsideatype:

Privat, konkurranse, fri, marked, individ, tilbud, bruker, effektiv, tjeneste, skattelette, service, moderne, fleksibel

4.2 Sosialdemokratiske idealer

"Vi er alle - anten vi likar det eller ikkje - sosialdemokratar.

(Einar Førde 1980)"

¹ Informasjon om tenketanken Civita er tilgjengelig via deres hjemmesider <http://www.civita.no/hvorfor-civita> [24.01.2007]

Det er for så vidt ikke vanskelig å fastslå at den sosialdemokratiske tankegangen har vært toneangivende i Norge etter 1945.

En sosialdemokratisk orden (Furre 2000: 149) viser til et ønske om en sterk stat som er aktivt med for å påvirke og styre den sosiale og økonomiske utviklingen. Visjonene bak den norske velferdsstat var det sosialdemokratiske partiet, Arbeiderpartiet, som stod for i etterkrigsårene. Hva var karakteristisk for denne orden? De kollektive prosjektene var å sikre fellesskapet sosial trygghet gjennom industrialisering, full sysselsetting, vekst, ansvar og stabilitet (Furre 2000: 160). Universalitetsprinsippet er også viktig, for å sørge for at alle skal ha like muligheter. Og det var staten – den offentlige sektoren– som skulle sikre alle like muligheter. Den voksende offentlige sektoren var merkbar, i 1962 sysselsatte offentlig sektor 13 prosent mot 27,5 prosent i 1990. Veksten i det offentlige stod for nærmere 90 prosent av sysselsettingsøkningen fra 1970 til 1990 (Benum 1998 :125).

Det er bred politisk enighet på tvers av partigrensene, om å følge opp de sosialdemokratiske likhetsidealene som Furre (2000: 149-216) gir som begrunnelsen for å beskrive årene 1952-1973 som den sosialdemokratiske orden. Det var blant annet den borgerlige Borten-regjeringen som fullførte Aps påbegynte arbeid om opprettelsen av et eget folketrygdfond (Furre 2000: 152). Et uttrykk for at ideer oppnår hegemoni er det når dem som representerer et konkurrerende idégrunnlag faktisk er den som står for gjennomføringen og videreføringen av motstanderens visjoner.

Hvordan beskrives sosialdemokratiske verdier utenfor Norge? Den britiske sosiologen Anthony Giddens (1999: 14, 64, 97) definerer det klassiske europeiske sosialdemokratiet med troen på et aktivt statlig engasjement, full sysselsetting, velferd, full likhet og fellesskap Dette er verdier som blant andre Ap-leder Jens Stoltenberg (2005a) trekker frem flere ganger i sin tale "*Nytt flertall, ny solidaritet*". Her viser han til at "det gode samfunn" blant annet er å etterstrebe: "Kollektive velferdssordninger og gode fellesskapsløsninger" og understreker litt senere i talen at "arbeid til alle er selve kjernen i vårt budskap om å skape og dele. Ingen annen enkeltfaktor er viktigere for å sikre rettferdig fordeling". Disse sitatene fra Stoltenberg mener jeg at underbygger Fures definisjon (2000) av den sosialdemokratiske orden.

Partiene på venstresiden har også vært de som har gått i bresjen for å sikre likestilling mellom kjønnene (Furre 2000: 294). I *Makt og mannefall - Historien om Gro Harlem*

Brundtland viser forfatterne Steinar Hansson og Ingolf Håkon Teigene (1992) til at datidens Ap-leder, Gro Harlem Brundtland, banet vei for kvinnes frammarsj i norsk politikk og samfunnsliv. Først gjennom striden for selvbestemt abort, deretter for å selv å bli Norge og Nordens første kvinnelige statsminister, utbygging av barnehager og svangerskapspermisjonen og til slutt hennes utnevnelse av "kvinneregjeringen i 1986" som enestående i verdenssammenheng. Derfor mener jeg at også *likestilling* er en viktig karakteristikk for denne idealtypen.

I motsetning til 80-årene, som blant annet Berge Furre (2000) og Anders Johansen og Jens E. Kjeldsen (2005) betegner som markedets år, var det de sosialdemokratiske visjonene som hadde hegemoni fra 1945-1980. Derfor mener jeg at de sosialdemokratiske visjonene har vært utslagsgivende for utviklingen av det norske samfunnet, og at det er interessant å se hvorvidt denne idealtypen gjør seg gjeldende i erklæringen.

4.2.1 Hvilke ord kan tenkes å karakterisere den sosialdemokratiske idealtypen

På bakgrunn av disse betraktninger har jeg et forslag på ord som kan sies å representere en sosialdemokratisk idealtype:

Velferd, arbeid, sysselsetting, trygg, offentlig, stat, like, felles, styring, likhet, sikkerhet, utjevning/utjamning, fordele/fordeling, kollektiv, sentral

5. Analyse

I dette kapittelet skal jeg forsøke å vise hvordan forslagene til to idealtyper kan brukes til å definere hvordan *det norske samfunn* skal være i de to erklæringene til henholdsvis samarbeidsregjeringen og den rødgrønne regjeringen. Først vil det gjennomføres en kvantitativ ordtelling på bakgrunn av de to ordlistene det er gjort rede for i del tre. Deretter følger en gjennomlesning, kvalitativ analyse, av dokumentene med en intensjon om å drøfte i hvilken kontekst ordene opptrer. Ved å gjennomføre analysen i to omganger, vil studien være gjenstand for en metodetriangulering. Målet med det er å oppnå økt gyldighetsgrad for forskningsopplegget. Sem-erklæringen vil være gjenstand for den første analysen i del 4.1, deretter følger Soria Moria-erklæringen i del 4.2. Funnene fra studiet vil sammenfattes i del 4.3 helt til slutt i kapitlet.

5.1 Sem-erklæringen

Denne regjeringserklæringen er det politiske grunnlaget for en regjering utgått av Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre etter stortingsvalget i 2001. Til sammen fikk de tre partiene 37,5 prosent av stemmene og valgte dermed å tolke valgresultatet som ”et tydelig signal om at det er et ønske om regjeringsskifte” og at partiene ”har følt en sterk forpliktelse til å følge opp” (s.4). De tre partiene valgte å framforhandle sin politiske plattform på Sem gjestegård i Asker, derav navnet Sem-erklæringen². Resultatet etter forhandlingene som foregikk i tiden 2.-8.oktober det året, er et politisk dokument på 52 sider og 15.352 ord. Dokumentet delt opp i tolv hovedkapitler, men flere delkapitler.

Erklæringen³ åpner med en innledning som tar for seg bakgrunnen for at de tre partiene valgte å starte drøftinger om en politisk plattform for en koalisjons etter valget 10. september 2001. I tillegg understrekes det i denne innledningen at partiene har ført drøftinger på basis av de tre partienes programmer for perioden 2001-2005. I kapittel én gir partiene en grundigere redegjørelse for regjeringens verdigrunnlag, samtidig som hovedlinjene i

² Dokumentet er lastet ned som en PDF-utgave med på Kristelig Folkeparti sine hjemmesider: www.krf.no [23.10.2006]. Forsiden av dokumentet bærer tittelen ”Politisk grunnlag for en Samarbeidsregjering”. Navnet ”Sem-erklæringen” forekommer ikke i teksten, men KrF bruker navnet ”Sem-erklæringen” på sine hjemmesider. Derfor velger jeg å bruke dette navnet videre når det henvises til samarbeidsregjeringens regjeringserklæring.

³ I del 4.1 vil alle referansene være hentet fra Sem-erklæringen med mindre noe annet er oppgitt.

politikken presenteres på de neste fire sidene. Regjeringen henter sin verdiforankring ifølge erklæringen (s.5) fra ”rettsstatens og demokratiets rettsprinsipper og den kristne kulturarv.

Kapittel to er viet ”internasjonal politikk”. Her forplikter regjeringen seg blant annet til å gi en innsats for utvikling og menneskerettigheter og føre en aktiv europapolitikk. I kapittel tre skisseres samarbeidsregjeringens økonomiske politikk. Den inkluderer skatte- og avgifter, statens eierskapspolitikk og Petroleumsfondet. I kapittel fire er miljø- og ressurspolitikken samlet. Kapittel fem er viet familiepolitikken. Her understrekes det at ”familien er samfunnets grunnleggende sosiale enhet (s.22)”. Deretter følger kapittel seks ”Kulturpolitikk, kirken og frivillige organisasjoner”, ”utdanning og forskning” utgjør det syvende kapitlet.

Samarbeidsregjeringens ”nyskaping og næringspolitikk” presenteres i kapittel åtte, ”regionalpolitikken” i kapittel ni, mens ”samferdsel” utgjør kapittel ti. Videre er kapittel elleve kalt ”velferdspolitik”. Her beskrives målsettinger og konkrete tiltak for helse- og sosialpolitikken. Det siste og tolvte kapitlet er for ”kriminalpolitikk”. Hvert kapittel avsluttes med en liste over konkrete tiltak som partiene/regjeringen ”vil gjøre”.

I en idéanalyse er ønsket å presentere og avsløre omfanget av ideer og visjoner. I denne analysen er det i tillegg interessant å studere hvilken grad en ideatype har oppnådd hegemoni, og at dette signaliseres i språket. Jeg vil konsentrere den videre presentasjonen og analysen på forekomsten av en moderniserings- og sosialdemokratisk ideatype i Sem-erklæringen.

En oversikt over de aller mest brukte ordene i Sem-erklæringen ser slik ut ved å bruke frekvenslistene i ordsøkingsprogrammet MonoConc Pro⁴:

⁴ For å kunne søke etter ord i MonoConc Pro, må en konvertere tekstfilen til et txt-format. Ved å konvertere et PDF-dokument oppstod det enkelte ordelings- og tekstkodingsfeil i txt-filen. Derfor måtte jeg manuelt gå gjennom txt-filen og sammenligne denne med PDF-utgaven slik at alle avsnitt, overskrifter og ord ble riktig. Det må imidlertid tas høyde for ”menneskelige feil” og at enkelte feil ikke har blitt rettet opp.

Tabell 5.1.0 Frekvensoversikt.

Prosjenter (av det totale antall ord) i parentes

Mest brukte ord	Frekvens
Og	748 (4.87)
For	501 (3.26)
i	419 (2.73)
Til	374 (2.44)
Av	346 (2.26)
Å	304 (1.98)
Det	272 (1.77)
En	248 (1.62)
Som	244 (1.59)
Vil	221 (1.44)
På	198 (1.29)
Samarbeidsregjeringen	198 (1.29)
Er	192 (1.25)
At	165 (1.07)
Med	163 (1.06)
Må	146 (0.95)

Ord som ”og”, ”for”, ”i” og ”til” sier ikke mye om innholdet i teksten. Mens ”det” er mer interessant at ordene ”vil” og ”må” er representert blant de mest brukte ordene. Disse ordene indikerer at regjeringen har ambisjoner om noe, eller ser det som nødvendig å foreta noe. Erklæringen er bygd opp slik at hvert delkapittel avsluttes med en oppramsning over mer konkrete politiske mål samarbeidsregjeringen vil utføre.

”Samarbeidsregjeringen” nevnes 198 ganger og er dermed et av de mest brukte ordene, mens partinavnene Venstre, Kristelig Folkeparti, Høyre kun forekommer en gang i forordet. Det kan sees på som om de ønsker å opptre som en enhet og et forsøk på å introdusere et nytt regjeringsnavn i det politiske ordskiftet. I ettertid ser vi at det ikke fikk gjennomslag, i hvert fall ikke i media. For mens media brukte ”sentrumsregjeringen” når den omtalte den foregående regjeringen bestående av Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet, ble ”samarbeidsregjeringen” hentende Bondevik II-regjeringen. Dagens regjering blir omtalt som ”den rødgrønne regjeringen” av både media, politikere og hos folk flest. Det gir derfor en liten indikasjon på at de tre partienes forsøk på å framstå som en ”samarbeidsregjering” ikke vant særlig gjennom i den norske politiske debatten.

Alt i alt er denne frekvenstabellen lite egnet som noe å bygge den videre analysen på. Den kan imidlertid brukes som et referansepunkt når jeg nå skal foreta to ordtelling basert på idealtypene jeg har forsøkt å gjøre rede for i del tre.

5.1.1 Ordtelling: Kvantitativ leting etter en moderniseringsidealtipe

Tabell 5.1.1 Moderniseringsidealtipe
Prosjenter (av det totale antall ord) i parentes

Søkeord	Forekomst
Fri	89 (.58)
Tilbud	43 (.28)
Privat	41 (.27)
tjeneste	39 (.25)
konkurranse	36 (.23)
Marked	33 (.21)
effektiv	20 (.13)
bruker	17 (.11)
moderne	5 (.034)
fleksibel	4 (.024)
service	3 (.02)
individ	3 (.02)
lønnsom	2 (.013)
innovasjon	1 (.007)
skattelette	0 (-)

Hva viser ordtellingen?

For det første så viser den at ord ikke nødvendigvis forekommer så ofte som forventet. At det mest brukte ordene, ”fri” (i trunkert form), forekommer under 1 prosent, sier ikke så mye. Sammenligner man ”fri” med de mest brukte meningsbærende ordene (tabell 4.2.1) i erklæringen, viser det at det utvalgte ordet opptrer lite. Det mest brukte ordet i Sem-erklæringen, ”og”, nevnes 748 ganger, mot ”fri” sine 89. ”Og” er derimot et lite meningsbærende ord – og representerer ingen klar mening.

Skattelette med dets ulike varianter er ikke benyttet – og er med et det eneste ordet i ordlisten for moderniseringsidealtypen som ikke brukes. At ordet *ikke* forekommer må også sies å være et funn. Regjeringen skriver at de ønsker mindre skatter og avgifter, men det mer direkte ordet ”skattelette” forekommer altså ikke. I stedet bruker regjeringen ord som ”sette ned”, ”reduksjon”, ”fjerne” i sammenheng med ”skatter”/”avgifter” flere ganger. Også andre begreper blir benyttet for å konkretisere målsetningen om å ”øke rammene for skatte- og

avgiftsreduksjoner.” Regjeringen tar ifølge erklæringen: ”sikte på at det i løpet av stortingsperioden (2001-2005) skal gjennomføres *skatte- og avgiftslettelser* på om lag 25. mrd.” Mens de resterende ordene i ordlisten forekommer altså i ulik grad. Jeg vil nå bruke ordtellingen som bakgrunn for å en kvalitativ analyse. I hvilken kontekst forekommer de ulike ordtellingsfunnene?

”Fri” med dets ulike varianter har som sagt 89 treff. Det gjør ordet til det best brukte blant ordene antatt å kunne karakterisere en idealtipe for en moderniseringsvisjon. Ordet finnes i setninger som omtaler enkeltmenneskenes rett til ulike typer *frihet*. Ved å trunkere ordet både foran og bak, vil alle sammensatte former av frihet registreres. I disse elleve treffene som omhandler enkeltmennesket og frihet nevnes, *ytringsfrihet*”, *religionsfrihet*”, *”organisasjonsfrihet*”, *”politisk frihet*”, *”livssynsfrihet*”, ulike formuleringer med tanke på personers ukrenkelige *frihet*, samt *frihet* ved valg av bosted.

I denne oppgaven ser jeg først og fremst ikke på denne bruken av ordet *”frihet*”, men mer bruken av ordet i sammenheng med et mål om å redusere den statlige styringen. Treff på *valgfrihet* og *handlefrihet* er derfor interessante. Også bøyningen av ordet til *”frie*”, *”frittstående*” og *”frigjort*” mener jeg er interessante i denne kategorien. Finnes det spor av en slik bruk i Sem-erklæringen? Svaret på det mener jeg er; så absolutt! 15 funn finner jeg derfor interessante i så henseende.

I innledningskapittelet heter det ”Samarbeidsregjeringen vil derfor åpne for *friere* import av varer fra utviklingsland...”. Dette mener jeg er et signal om at bistandspolitikken kanskje her i dette tilfellet i tilknytning til næringspolitikken også skal være mindre preget av reguleringer, enn det som har vært standard. Å fjerne toll og åpne for markeder er et skritt i retning av en mer markedsrettet politikk. Ordet *”frihandel*” blir også nevnt i tilknytning til WTO-forhandlinger og fiskeripolitikk.

Andre interessante funn er så absolutt Samarbeidsregjeringens draging mot ordet *”valgfrihet*” og *”handlefrihet*”. Disse ordene blir til sammen nevnt elleve ganger. Som her i kapittelet for familiepolitikk: *”Økonomisk handlefrihet* og mulighet til å tilpasse sin tid til barnas behov er viktig for gode oppvekstvilkår. Samarbeidsregjeringen vil sikre *valgfrihet* gjennom kontantstøtte og utbygging av barnehageplasser.” Disse to setningene følger hverandre i kapittel 1.

Bondevik II-regjeringen stadfester også at de ønsker å arbeide ”for størst mulig etableringsfrihet i medienæringen.” Også dette er et uttrykk for mindre statlige reguleringer. Noen andre eksempler er også at regjeringen nevner at de ønsker ”*frittstående* kulturarbeidere” eller å gi ”storbyområdene nødvendig *handlefrihet* til mest mulig effektiv samordning...”

Regjeringens presiserer at skolene skal få større *valgfrihet*. Et eksempel i så henseende er det når samarbeidsregjeringen skriver at ”den enkelte skole må få større *frihet* til å organisere undervisningen (s.28)” I tillegg til skole, helse- og omsorg og familiepolitikken er også regjeringen klar på at de vil at:

”Staten og offentlige etater må tilby gode arbeidsplasser med interessante og utfordrende oppgaver, mulighet for fleksibel arbeidstid og konkurransedyktige betingelser. For å bidra til dette vil samarbeidsregjeringen gi økt *handlefrihet* for enheter innenfor det offentlige. (s. 32)”

Et annet interessant funn er også at det pekes i erklæringen på at det må ”foreta en opprydning i de offentlige støtteordningene for å sikre ”Et enklere *frivillighets-Norge*”. Små lag og foreninger må kunne drive tilnærmet skjema*fritt*”. Et ordfunn som viser et klart ønske om mindre byråkrati. Noe som kan tolkes opp til idealtypen. *Frivillige* organisasjoner, eller tredje sektor, er også nevnt flere ganger i erklæringen, til sammen 25 ganger. Det er helt tydelig at denne regjeringen ser frivillige organisasjoner som en viktig bidragsyter og tjenesteleverandør i samfunnet, i likhet med privat og offentlig sektor, og at denne sektoren bør likestilles de andre rent konkurransemessig på flere områder. Regjeringen skriver blant annet: ” For samarbeidsregjeringen er det viktig at de *frivillige* organisasjonene gis gode og stabile økonomiske betingelser” og ikke minst i dette sitatet:

”Organisasjonene er viktige for utviklingen av demokrati og deltakelse i samfunnet, så vel som for produksjon av tjenester. *Frivillige* organisasjoner har en verdi i seg selv og utgjør både et alternativ og et supplement til det offentlige tjenestetilbudet. De *frivillige* organisasjonene må sikres tilstrekkelige økonomiske ressurser og rammevilkår som stimulerer til innsats, uten at det offentlige legger føringer på deres virksomhet” (s.26).

”Publikum må gis større mulighet til å velge hvem som skal utføre *tjenester* som det offentlige betaler.” Dette er ett av 39 treff som omhandler ”tjeneste”. 16 ganger er uttrykket nevnt i en sammenheng med konkurranseutsetting. I alle tilfellene stiller regjeringen seg positiv til økte valgmuligheter gjennom å legge til rette for konkurranse mellom private og

offentlige aktører. Prinsippet er at den som kan utføre tjenestene bedre og billigere er den rettmessige utfører. Et annet eksempel i så måte er når regjeringen slår fast at ”statlige virksomheter skal ikke tilby produkter og *tjenester* på rene markedsmessige vilkår som private kan gjøre like godt eller bedre.” Det ordet som forekommer hyppigst sammen med ”*tjeneste*” er derimot ordet ”kjøp”. Regjeringen gjentar i den forbindelse en rekke ganger at det offentlige skal ”kjøpe varer og tjenester” innenfor ulike sektorer. Et eksempel i så måte:

”Det er nødvendig å få mer igjen for de ressursene som stilles til disposisjon for samferdselsformål. Det krever gjennomgående bruk av anbud når det offentlige kjøper varer og tjenester innen samferdselssektoren, enten det gjelder infrastruktur eller transporttjenester (s. 40).”

Ti ganger forekommer ordet innenfor helse- og omsorgssektoren. For eksempel når regjeringen fastslår at ”alle skal gis et likeverdig tilbud av helsetjenester uavhengig av bosted og økonomi.” Samarbeidsregjeringen sier også at de vil ”utrede et sterkere organisatorisk og praktisk skille mellom oppgavene som bestiller og utfører av sykehustjenester (s.43).” Tre ganger nevner Samarbeidsregjeringen ”tjeneste” i forbindelse med løfter om skattelette/avdrag for næringslivet.

”Tilbud” er et ord som forekommer 43 ganger i regjeringserklæringen. Et interessant funn er at regjeringen har satt sammen ”tilbud” med ord som representerer forskjellige velferdsstatlige oppgaver, som omsorgstilbud, velferdstilbud, transporttilbud, botilbud og opplæringstilbud, disse sammensatte ordene av ”tilbud” har et relativt betydelig antall treff, i alt 20 ganger. Når de gjør dette, blir visjonene om et mer moderne samfunn enda tydeligere. Dette fordi oppgavene som typisk at staten skal tilby befolkningen, nå er blitt et ”tilbud” til brukere på det åpne markedet. Det er ikke overraskende at ”tilbud” aldri blir brukt i en i et negativ ordelag.

”Godt” er det mest meningsbærende ordet som forekommer hyppigst sammen med ”tilbud”. Ordet er alltid plassert til venstre, altså før ”tilbud” i setningen. Det framkommer som lite spesielt da det er naturlig at en regjering ønsker å skape eller eventuelt sørge for å gi ”et godt tilbud”, som her ”en god distriktpolitikk må også legge til rette for et variert arbeidsmarked for kvinner, et mangfoldig kulturtilbud og et godt barnehagetilbud.”

Også ordet ”privat” forekommer relativt ofte. Og i de 41 treffene registrer jeg at uttrykket er nevnt som noe positivt. Samarbeidsregjeringen viser til: *private næringsliv*, *private skoler* og *delprivatisering*. Når de omtaler næringslivet eller *privat* sektor bruker de oftest betegnelsen ”*private selskap*” og ”*private eiere*”. Privatliv/privat eiendomsrett forekommer fire ganger til sammen. ”*Privat*”/”*tilbud*”, ”*privat*”/”*marked*” og ”*privat*”/”*konkurranse*” forekommer også flere ganger i samme betydning.

I noen av funnene ved å søke på ”privat” viser regjeringen et ønske om å privatisere flere av de offentlige tjenestene og privatisere deler av de norske statlige selskapene, men ordlyden er da nøktern og forholdsvis byråkratisk. Sitatet under kan leses som et eksempel på en slik ordlyd. Det kan også være verdt å merke seg at et annet ord fra listen, marked, forekommer i samme avsnitt – noe jeg mener forsterker inntrykket av moderniseringsideenes framtrepende plass i erklæringen.

”Statlige virksomheter skal ikke tilby produkter og tjenester på rene markedsmessige vilkår som private kan gjøre like godt eller bedre (s.15).”

Ordet ”konkurranse” har også et relativt betydelig antall treff. Alle de 36 gangene ordet er brukt, er det i en positiv kontekst. Regjeringen stiller seg interessert i å bedre *konkurransevilkår*, *konkurranseevne* og *konkurransedyktighet* for næringslivet. Samlet gir disse utsagnene støtte til en høyredreining av politikken. Samarbeidsregjeringen gjentar ordet ”konkurransedyktig” åtte ganger. Et eksempel er når de konkluderer med at et konkurransedyktig næringsliv er en forutsetning for å videreutvikle det norske velferdssamfunnet (s.13). De ønsker også å demme opp for utflytting av konkurranseutsatt sektor ved å redusere skatter og avgifter. *Konkurranseutsetting* synes også viktig da Bondevik-regjeringen slår fast i kapittel åtte at de vil ”utvide bruken av *konkurranseutsetting* i offentlig sektor” og videre ”frigjøre arbeidskraft i offentlig sektor gjennom *konkurranseutsetting* og avbyråkratisering.” I alt fikk jeg syv treff på *konkurranseutsette/konkurranseutsetting* hvor disse er for verbet ”å *konkurranseutsette*”.

Tre treff på det sammensatte ordet *konkurranseevne* ser jeg også som interessant. Kun seks ganger står ordet konkurranse alene og ikke slått sammen med andre ord: I den forbindelse står ordet i tilknytning til media og medienæringen i Norge, samt når de påpeker at de ønsker å sikre konkurranse for utviklingen i telemarkedet, maritim næring og at de for norsk næringsliv generelt vil sørge for gode konkurransevilkår i møte med den økende

konkurransen fra det internasjonale samfunnet. De 36 treffene i positiv valør, og særs de utdypede eksemplene jeg har vist til, er i tråd med hva jeg ventet å være typisk i en eventuell idealtipe for modernisering.

Samarbeidsregjeringen bruker ordet ”*marked*” 33 ganger, 30 av disse i positiv sammenheng. Det er grunn til å tro at samarbeidsregjeringen med dette ønsker å gi et inntrykk av at den har større tro på markedet og dets mekanismer i motsetning til statlig styring. Hvilke konkrete utsagn finnes i teksten?

Syv ganger brukes ordet i en sammenheng hvor regjeringen viser at de ønsker å redusere politisk styring til fordel for markedets mekanismer. De peker blant annet på at de ønsker å bedre markedsadgangen til Norge for utenlandske leverandører – og da spesielt fra utviklingsland. I innledningskapittelet fastslås det at ”utviklingslandene har et hovedansvar for å legge forholdene til rette for egen utvikling gjennom en fungerende rettsstat, *markedsøkonomi* og demokrati.” Regjeringen slår også fast at den ønsker å arbeide for at ”de rike landene [skal] bidra til å integrere utviklingslandene i den globale økonomien ved å la dem få adgang til å selge sine varer på *verdensmarkedet* (s.6)”.

Videre gjør regjeringen det klart at den *ikke* ønsker et aktivt statlig eierskap. Men samtidig tar den ett forbehold: statlig eierskap er akseptert der ”eierskapet har en klar politisk begrunnelse, [...] som å ivareta økonomisk virksomhet *markedet* ellers ikke kan løse (s.15), og viser blant annet til samferdsels-sektoren og forskning. Selv om regjeringen her nærmer seg en den sosialdemokratiske idealtypen, beveger den seg vekk fra den i det påfølgende avsnittet. Her føler regjeringen for å understreke det den anser *markedet* for å finne de beste løsningene (s.15).

Det er også interessant måten Samarbeidsregjeringen henviser til ”*marked*” i tilknytning til sin energipolitikk med hovedvekt på fornybare (miljøvennlig) energikilder. De skriver blant annet: ”Samarbeidsregjeringen vil arbeide for et stabilt *marked* for fornybar energikilder. I den forbindelse vurderes et pliktig sertifikat-*marked*...”

Ti ganger blir ”*arbeidsmarked*” nevnt i erklæringen. ”*Marked*” blir dermed oftest nevnt i tilknytning til ”arbeid”. Fire av dissene funnene er igjen i tilknytningen til den

statlige arbeidsmarkedsetaten (nå Nav) og regjeringens ambisjoner for den. Blant annet at de ønsker at arbeidsmarkedsetaten skulle rette mer av sitt arbeid mot de aller svakeste.

”Effektiv” blir nevnt 20 ganger i Sem-erklæringen. I stor grad er ordet knyttet opp mot regjeringens visjoner for offentlig sektor og de statlige oppgavene som sykehusorganiseringen. I åtte av funnene understreker regjeringen at offentlig sektor ikke er bra nok. Som i dette avsnittet hvor ordet *effektiv* benyttes sammen med andre moderniseringsord fra listen jeg har utarbeidet.

”Staten er til for borgerne, ikke omvendt. Samarbeidsregjeringen vil ha en offentlig sektor som er brukerorientert, serviceinnstilt, *effektiv*, og innrettet mot borgernes høyst ulike behov og ønsker.”
(s.32)

Et eksempel er når regjeringen slår fast at de vil flytte ut statlige arbeidsplasser fra Oslo og at de ønsker å gjøre dette ”som et ledd i *moderniseringen og effektiviseringen* av offentlig forvaltning” og at ”Samarbeidsregjeringen vil arbeide for et slankere og mer *effektivt* byråkrati, slik at ressurser blir frigjort til offentlige kjerneoppgaver” er utsagn som er med på å forsterke dette synspunktet. Tre av disse åtte forekomstene av effektivitet og offentlig sektor, er knyttet til regjeringens planer for helse- og omsorgssektoren. Blant annet slår de fast at ”samarbeidsregjeringen vil forbedre ordningen med innsatsstyrt finansiering med sikte for å legge til rette for økt *effektivitet* ved sykehusene (s.43).”

Ordet ”*effektivitet*” forekommer tre ganger i sammenheng med samferdselspolitikken. De hevder blant annet at de vil ”gi storbyene nødvendig handlefrihet til mest mulig *effektiv* samordning og bruk av samferdselsmidler.” I dette eksempelet også frihet, som er et annet ord jeg har utarbeidet for moderniseringsordlisten, brukt. Noe jeg leser som forsterkende for *moderniseringsdiskursen* i språket også innenfor dette politikkfeltet.

Et annet politikkområde som ”*effektivitet*” forekommer flere ganger er i energipolitikken. To ganger har regjeringen slått sammen ”energi” og ”effektiv”. Mens fem av treffene på ”*effektiv*” er i tilknytning til samarbeidsregjeringens beskrivelser av forsvars-, sikkerhets- og den internasjonale politikken. Det er spesielt det nye trusselbildet etter 11.september 2001 som det kan synes at regjeringen her peker på når de skriver ”både i Norge og i andre land må forsvaret gjennom en krevende omstilling og *effektivisering* for bedre å kunne løse de utfordringer vi står overfor ikke minst når det gjelder det gjelder

terrorbekjempelse (s.11).”. I tillegg til disse funnene kan også to funn sorteres innenfor et politikkområde; kriminalitet. ”Politiets ressurser må flyttes til en mer *effektiv* bekjempelse av omsetning og smugling av narkotika (s.51).” og at ”den organiserte kriminaliteten med sterke innslag av vold, trusler og represalier, er en alvorlig trussel mot rettsstaten og må bekjempes konsekvent og *effektivt* (s.50)”.

Det typiske for disse 20 forekomstene er at de kan knyttes til seks områdene jeg har vist og at ordet er brukt i en positiv kontekst – at ”effektivitet” er et mål på hva som fremstår som vellykkede saksområder. Men ordet er også brukt for å vise at regjeringen er offensiv og orientert mot en modernisering. Dette mener jeg fremkommer spesielt når samarbeidsregjeringen omtaler offentlig sektor og forsvarspolitikken.

”Bruker” i dets ulike varianter blir nevnt 17 ganger. I fem av tilfellene er det i en referanse til ”forbruker” eller ”forbrukerpolitikk”. ”Forbrukerpolitikk” utgjør blant annet et eget underkapittel under kapittel fem om familiepolitikk. Hvis en sammenligner ”bruker”-retorikken mot den mer konservative ”borger”-retorikken er Sem-erklæringen et klart eksempel på den markedsretorikken som ble tydeligere på 80-tallet. For mens ”bruker” blir nevnt 17 ganger, viser et ekstra ordsøk på ”borger” i dets ulike varianter anvendt seks ganger. Et eksempel på bruk av forbrukerspråket finner jeg i kapittelet om nyskaping og næringslivspolitik (kapittel 8). Her er det landbruket som Samarbeidsregjeringen friskt og freidig slår fast at har godt av en ”forbrukerretting” i underkapittelet med den optimistiske tittelen ”Ny giv for landbruket” når de skriver ”økt *forbrukerretting* kan kombineres med fortsatt desentralisert landbruk med variert bruksstruktur (s.35)”.

I fire av de 17 forekomstene av ordet ”bruker”, er konteksten om flere brukerorienterte løsninger. I kapittel åtte er faktisk også en av deloverskriftene: ”Modernisering og mer *brukervennlige* offentlige tjenester (s.32)”. Dette utsagnet gir uttrykk om en villet modernisering. I dette delkapittelet heter det blant annet at ”alle skal få et likeverdig tilbud uavhengig av bosted og personlig økonomi”. Samarbeidsregjeringen vil lover å arbeide for dette gjennom ”*brukerorientering*, klarere ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene og bedret tilgjengelighet gjennom forbedret teknologi.” Det er tydelig at regjeringen her snakker om en offentlig sektor – en sektor de mener har forbedringspotensiale. Ikke minst når det gjelder behovstilpasning og besparelser. De

resterende treffene er treffene i tilknytning til rus, og da i tilfellene knyttet opp mot ”rusmisbruker”.

”Samarbeidsregjeringen vil ha en offentlig sektor som er brukerorientert, *servicinnstilt*, effektiv og innrettet mot borgernes høyst ulike behov og ønsker (s.32).” Påstanden retter samarbeidsregjeringen i kapittel 8, Nyskapning og næringslivspolitik. Ordet ”*service*” forekommer til sammen kun tre ganger i erklæringen og da i sammenheng med offentlig sektor slik som i sitatet over. I disse funnene påpekes viktigheten og prioriterer byggingen av servicekontorer og krever at kommunene tar utarbeiding av *service*erklæring på alvor.

”Moderne” er et ord som forekommer fem ganger i erklæringen. To ganger understreker regjeringen et behov for å føre en ”moderne politikk”. Blant annet mener de at ”vi må ha offentlige, frivillige og private tilbud som er tilpasset *moderne* menneskers behov (s.7)” og at de vil føre en ”aktiv og *moderne*” distriktspolitikk. Begge utsagn er hentet fra kapittel 9, regionalpolitikk (s.37). I forbindelse med disse sitatene er det interessant å merke seg regjeringens visjoner for distriktspolitikken. Med ”modernisering” mener regjeringen desentralisering og konkretiserer den med å love at den vil ”legge til rette for utflytting av statlige arbeidsplasser og arbeidsplasser. Nye statlige arbeidsplasser skal som hovedregel legges utenfor Oslo (s.37). Og det viste regjeringen at den aktet å gjennomføre. I 2003 fikk regjeringen støtte fra SV, Ap og Sp om å flytte syv statlige tilsyn ut av hovedstaden, slik arbeids- og administrasjonsminister Victor Norman (H) ønsket (Skjeseth 2003).

Andre treff av ”*moderne*” er i en forsvars/sikkerhetspolitisk kontekst. Dette mener jeg kan ha sammenheng med terrorangrepet mot USA 11. september 2001. Terror fra vestlig-fiendtlige grupper ble vurdert som en helt ny type usikkerhetsmoment. Derfor er det ikke uventet at de hevder at de vil ”utvikle et *moderne* og sterkt nasjonalt forsvar (s.11)” og at de vil ”legge fram forslag for å redusere sårbarheten i det *moderne* samfunn og styrke beredskapen mot terror, sabotasje og ulykker som truer nasjonen (s.11).

I Sem-erklæringen forekommer ordet ”*fleksibel*” fire ganger. Funnene er interessante da de alle er i en kontekst hvor regjeringen slår fast at de ønsker mer fleksible løsninger innenfor

tre politikkområder: skole, arbeidsmarked og landbruket. Ved å konstatere blant annet ”det må fortsatt stimuleres til lokal skoleutvikling for å utvikle en mer *fleksibel* skole (s.28).” Også ved å hevde at de vil jobbe for å ”forenkle dagens omfattende virkemiddelsystem for å få et mer *fleksibelt* og mindre detaljert regelverk (s.36)” tar regjeringen til orde for å desentralisere statens makt over det omfattende regelverket innenfor landbruket. I de to funnene angående arbeidsmarkedet tar regjeringen til orde for at ”staten og offentlige etater må tilby gode arbeidsplasser med interessante og utfordrende oppgaver, mulighet for *fleksibel* arbeidstid og konkurransedyktige betingelser.” For å gjøre dette foreslår regjeringen videre å ”gi økt handlefrihet for enheter innenfor det offentlige (s.32).” Dette innslaget, i tillegg til de to overnevnte, beviser at samarbeidsregjeringen bånd til en politikk som tydelig bryter med etterkrigstidens regulerings- og sentraliseringsidé. At regjeringen ønsker at det offentlige og staten skal bli en mer interessant arbeidsgiver er ikke spesielt overraskende, derimot er virkemidlene regjeringen skisserer. At de både ønsker *fleksibel* arbeidstid, konkurransedyktige betingelser og handlefrihet til enhetene anser jeg for å være typiske trekk innenfor en moderniseringsvisjon.

Tre treff fikk jeg ved å søke etter ”individ”. Det ene treffet inneholder regjeringens målsetting om å lovfeste pasientenes rett til behandling av *individuelle* frister fastsatt på medisinsk grunnlag (s.43). Dette treffet kan tolkes som et steg i retning av en mer brukerbasert offentlig helsesektor. Regjeringen stiller krav om en mer *individuell* behandling på innbyggernes, og ikke på det offentliges vilkår. I stedet ønsker regjeringen å ta i bruk private aktører dersom det offentlige ikke har muligheten til å nå pasientens fastsatte friskmeldingsfrist. Dette er et godt eksempel hvor moderniseringsideer blir benyttet til å utforme politikk. Det private omtales som en like god, muligens bedre, og likeverdig aktør som det offentlige til å tilby helsetjenester. Dessuten er det ikke bra nok at individene står i kø, pasientene er brukere og de har rett på en egen *individuell* – skreddersydd oppfølging.

Et annet funn som er gjort er å lese i innledningskapittelet. Her skriver samarbeidsregjeringen ”*individuell* utfoldelse alltid [må] veies opp mot ansvar for andre både nasjonalt og internasjonalt.” Her er de klar på at de er positive til at samfunnet skal være en garantist for *individet* og dets utvikling, men at det ikke skal skje på bekostning av andre. Det er vel nærmest en allmenn vedtatt enighet. Det siste funnet er også hentet fra kapittel en. Her påpeker regjeringen at det offentliges oppgave er å bidra til å utruste

individene til å utnytte muligheter og møte utfordringer ved å sikre dem kunnskap og kompetanse. Dette fordi i dagens samfunn er ”den enkeltes muligheter mindre avhengige av sosial bakgrunn og gruppetilhørighet, og mer av *individuelle* kunnskaper, ferdigheter og holdninger (s. 6)”.

Det er interessant, og heller kanskje ikke oppsiktsvekkende at to av de tre forekomstene av ”*individ*” forekommer i kapittel 1, altså som et viktig ord av verdigrunnlaget til regjeringen. At et i mange tilfeller ladet politisk ord er brukt flere ganger i verdikapittelet er ikke oppsiktsvekkende. Men jeg mener det uansett er verdt å merke seg at regjeringen gjentar ordet innenfor et begrenset tekstfelt. Dette kan være bevisst fra regjeringen ved at de ønsker å fremme et syn som fremmer *individet* i forhold til fellesskapet.

To ganger blir ordet ”*lønnsom*” nevnt. På forhånd hadde jeg nok forventet at samarbeidsregjeringen ville kreve at de ønsket mer *lønnsomme* offentlige tjenester. Det gjør de ikke. I stedet bruker de andre ord fra diskursen for å fremme sine ”moderniseringskrav” til regjeringen. Som jeg har kommentert tidligere at de for eksempel påpeker viktigheten av at offentlig sektor skal bli ”mer brukervennlig, serviceinnstilt og effektiv.” I stedet for disse antakelsene påpeker samarbeidsregjeringen at de ønsker å gjøre det mer *lønnsomt* å arbeide lenger med hensyn til et nytt pensjonssystem (s.33) og at de vil ”legge til rette for et mer *lønnsomt* næringsliv i hele landet gjennom Statens nærings- og distriktsutviklingsfond” (nå Innovasjon Norge) (s.38). At regjeringen nevner ordet ”*lønnsomhet*” to ganger er ingen stor sensasjon i og med at konteksten ikke var knyttet spesielt til idealtypen. Ordet ble heller ikke nevnt i sammenheng med noen av de andre ordene fra ordlisten. Derfor vil jeg ikke hevde at disse funnene kan tas til inntekt for en denne idealtypen i erklæringen.

”Samarbeidsregjeringen vil at SND skal bidra til høyere verdiskapning gjennom å spisse sin innsats mot økt *innovasjonsevne* og høyere kompetanse i norsk næringsliv (s.38).” Dette sitatet er det eneste som innehar ordet ”*innovasjon*” i hele Sem-erklæringen. Til tross for det beskjedne antallet kommer det tydelig nok fram at Samarbeidsregjeringen ønsker å sette den norske innovasjonsevnen på dagsorden. For eksempel gir et ekstra søk på synonymet ”*nyskapende*” 12 treff.

Innovasjon er det minst brukte ordet jeg har valgt ut til å kunne representere en moderniseringsordliste. Hva skyldes det? En plausibel forklaring kan være at Innovasjon Norge ble etablert først i 2004. Det var altså Samarbeidsregjeringen som da la grunnlaget for det statlige særlovselskapet Innovasjon Norge. Ifølge organisasjonen selv er målet selskapet å ”bidra til å utvikle distriktene, øke innovasjonen i næringslivet over hele landet samt profilere norsk næringsliv og Norge som reisemål⁵. Denne visjonen faller i stor grad overens med Samarbeidsregjeringens distriktpolitiske syn (s.37). Eller er forklaringen at innovasjon er et sjeldent benyttet ord i politiske dokumenter? Ved et søk i partidokumentarkivet for nasjonale valgprogram hos Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)⁶ til KrF, Venstre og Høyre i perioden 2001-2005, viser at ordet er relativt lite brukt. Venstre viser til ordet to ganger i valgprogrammet for 2001, mens partiet i 2005 bruker innovasjon fire ganger. Mens verken KrF eller Høyre bruker innovasjon med dets ulike varianter før i 2005. Og da betydelig oftere enn Venstre. Høyre anvender ”lønnsom” hele tolv ganger, mens KrF ni ganger. En mulig forklaring kan derfor være nettopp dette, at ”innovasjon” var lite benyttet i politiske dokumenter før opprettelsen av Innovasjon Norge.

Er Bondevik-regjeringen en representant for en moderniseringsvennlig politikk?

Den borgerlige trepartiregjeringen ga uttrykk for et ønske om å ”sette det enkelte menneske i sentrum” (s.5) i sin erklæring. Men gir den uttrykk for en moderniseringspolitikk? Det spørsmålet finner jeg vanskelig å svare på. For hva er et ”godt” og godkjent resultat av en ordteiling? Når kan man konkludere med at en bestemt idealtipe utkristalliserer seg etter et søk i en utvalgt tekst?

Kvantitative ordteilinger er ikke ”typisk” for statsvitenskapelig forskning, og derfor har jeg lite sammenligningsgrunnlag. Det vil igjen være med på å påvirke konklusjonen. Ellen Kongshaug (2006) konkluderer i sin rapport at ord ikke forekommer så ofte som en tror. ”Fri” med dets ulike varianter er det ordet fra ordlisten som forekommer hyppigst med en treffprosent på 0,58 prosent. Dette søkeresultatet står i kontrast til det hyppigst forekomne

⁵ Informasjonen om Innovasjon Norge er hentet fra hjemmesiden. www.innovasjonnorge.no [20.04.2007]

⁶ Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) tilbyr flere ulike datatjenester på nett. Partidokumentarkivet er en del av NSDs data om det politiske system - PolSys. PolSys omfatter data fra NSDs arkiver om det politiske system. Søk i dokumentarkivet er tilgjengelig via http://www.nsd.uib.no/polsys/index.cfm?urlname=polsys&lan=&UttakNr=91&MenuItem=N1_3&ChildItem=&State=collapse

ordet, ”og” 4,87 treffprosent. Dette til tross, en idealtipe for en moderne politikk slik jeg har forsøkt å beskrive en, anser jeg for å finnes i teksten. Min antakelse bygges på forekomsten av ordene som er foreslått å kunne representere en moderniseringsvennlig idealtipe og den forekomsten disse ordene opptrer i.

Flere av ordene fra listen, som effektiv, bruker, tilbud, blir brukt i omtalen av enkelte politikkområder (”Statlige virksomheter skal ikke tilby produkter og tjenester på rene markedsmessige vilkår som private kan gjøre like godt eller bedre” [s.15]). Skal man undersøke hvordan ulike ord blir brukt, er det også viktig å se nærmere på konteksten. Derfor har jeg for alle treffene vurdert regjeringens betraktninger av ordlisten. Er de negative, positive, eller nøytrale? Her vil jeg vise til ”privat”. Samtlige av de 41 treffene, som ga en treffprosent på 0.27 prosent, er i en positiv kontekst. Det samme resultatet fikk jeg ved søket på ”marked” (med en treffprosent på 0,21). Eksempelene mener jeg forsvarer inntrykket av at idealtipen opptrer i Bondevik-regjeringens politiske plattform.

Vi har sett flere eksempler på ord og uttrykk som er representative for *moderniseringsvisjoner* i Sem-erklæringen. Derfor er det nå interessant å se i hvilken grad erklæringen bærer preg av en sosialdemokratisk idealtipe.

5.1.2 Ordteiling: Kvantitativ leting etter en sosialdemokratisk idealtipe

Ved å bruke ordteilingprogrammet MonoConc Pro har jeg fått følgende resultater

Tabell 5.1.2 Søk etter sosialdemokratisk idealtipe**Prosjenter (av det totale antall ord) i parentes**

Søkeord	Forekomst
Arbeid	382 (2.49)
Offentlig	68 (0.44)
Stat	60 (0.39)
Like	50 (0.33)
Sikkerhet	25 (0.16)
Kollektiv	21 (0.14)
Trygg	17 (0.11)
Velferd	15 (0.10)
Sentral	14 (0.09)
Felles	11 (0.07)
Fordele/fordeling	9 (0.06)
Syssetsetting	4 (0.03)
Styring	3 (0.02)
Likhet	1 (0.01)
Utjevning/utjamning	0 (-)

Hva viser så ordtellingen av Sem-erklæringen gjort på grunnlag av ordlisten for den sosialdemokratiske idealtypen jeg har forsøkt å beskrive? Heller ikke søk med utgangspunkt i de 15 utvalgte ordene over viser at ord ikke forekommer så ofte som en på forhånd hadde forventet. Likevel viser ordtellingen i MonoConc Pro at kun ett ord fra ordlisten ikke nevnes: ”utjevning/utjamning”. Heller ikke ved søk på en annen skrivemåte som ”utjamning” får treff. Men øvrige ord forekommer flere ganger i teksten, hvor ”arbeid” i trunkert form er det ordet fra ordlisten som forekommer oftest. Men ser en nærmere på konteksten der ordene forekommer, tvinges man til å se på resultatet av ordtellingen med et visst forbehold. Årsaken til det vil jeg forsøke å gjøre nærmere rede for i analysen i neste avsnitt.

Ved å trunkere ”*arbeid*” får man 382 treff. Det gjør ”arbeid” til det hyppigst brukte ordet fra den sosialdemokratiske idealtypen. Hva betyr det? La oss se nærmere på konteksten til de mange treffene. Det avdekker et metodisk problem. Nemlig at de fleste treffene ikke er interessante for min problemstilling. Ved å trunkere ”arbeid” får man blant annet flere treff

på ordet ”samarbeidsregjeringen”, som denne regjeringen døpte seg selv. I alt forekommer ”samarbeidsregjeringen” 209 ganger i dokumentet, mens ”samarbeid(e)(et)” forekommer 30 ganger.

Så til de mer interessante og politisk meningsbærende treffene. ”Arbeidsmarked” for eksempel. Dette ordet forekommer ti ganger. Treffene omhandler i størst grad en oppfatning fra regjeringen om aktuelle tiltak i arbeidsmarkedet og løfter om at de som sliter skal få hjelp med å komme seg raskt tilbake i arbeid (s.33), eller tilrettelegge for at uføre kommer raskt ut i arbeidslivet (s.47). Ordet ”arbeidskraft” brukes seks ganger. Fem av disse figurerer sammen med ordet ”tilgang”. Blant annet er et delkapittel viet denne problemstillingen. Her skriver regjeringen ”Økt *tilgang på arbeidskraft* er avgjørende for å opprettholde verdiskapingen i konkurranseutsatte virksomheter og for å gi gode muligheter for vekst og nyskaping.” Et treff på ”arbeidskraft” er spesielt interessant, da regjeringen bruker ordet i en markedsliberalistisk kontekst. Regjeringen påpeker da at den vil ”frigjøre *arbeidskraft* i offentlig sektor gjennom konkurranseutsetting og avbyråkratisering (s.33).” I første setning i kapittel tre skriver regjeringen følgende:

”Samarbeidsregjeringen vil føre en økonomisk politikk der hovedmålene er arbeid til alle, videreutvikling av det norske velferdssamfunnet, rettferdig fordeling og en bærekraftig utvikling (s.13).”

Utsagnet ”*arbeid* til alle” derimot, er et ord som korresponderer mer med en sosialdemokratisk idealtype. I tillegg skriver regjeringen ”hjelpes til *arbeid*” eller ”stimulere til *arbeid*” til sammen to ganger (s.47). Dette er også uttrykk jeg i denne sammenhengen mener er i samsvar med en sosialdemokratisk idealtype. Det skal også nevnes at ordet ”*arbeidsinnvandring*” blir brukt to ganger, og da i en positiv kontekst.

Ordet ”*arbeidsliv*” blir referert til fem ganger og da i forskjellige kontekster. Blant annet erklærer regjeringen at de vil skape økt fleksibilitet i *arbeidslivet* slik at det er mulig å kombinere karriere og omsorg (s.7). Også å få flere tilbake til arbeidslivet er nevnt, samt uttrykket ”partene i *arbeidslivet*” (s.13) Ingen av de seks treffene er i en negativ kontekst. ”*Arbeidsgiver*” og ”*arbeidstaker*” blir nevnt henholdsvis seks og to ganger.

Ordet ”offentlig” med dets ulike varianter forekommer 68 ganger i teksten. ”Sektor” er det meningsbærende ordet som oftest står sammen med ”offentlig” og da til høyre for dette ordet jeg har valgt ut til å karakterisere en sosialdemokratisk idealtype. Dernest er det ”tjenester”

som er nevnt fem ganger i sammenheng med ”offentlig”. Også dette ordet står til høyre, altså etter, i regjeringserklæringen. Når regjeringen nevner ”offentlig sektor”, er det for å poengtere og utdype hvordan de ønsker å utforme den. For eksempel hvordan den skal drives, hvilke oppgaver den skal inneha, hvor stor den skal være, hvilke funksjoner den skal inneholde. Og Bondevik-regjeringens mål for offentlig sektor tilhører alle i ordlisten jeg har valgt ut til å kunne karakterisere en moderniseringsidé. To eksempler på sistnevnte:

”Samarbeidsregjeringen vil ha en *offentlig* sektor som er brukerorientert, serviceinnstilt, effektiv og innrettet mot borgernes høyst ulike behov og ønsker (s.32),”

”Publikum må gis større mulighet til å velge hvem som skal utføre tjenester som det *offentlige* betaler (s.32).”

Også ord som ”konkurransetsetting”, ”avbyråkratisering” og ”modernisering” blir brukt for å utdype visjonene Bondevik II-regjeringen hadde for offentlig sektor. Flere ganger blir ”offentlig” og ”privat sektor” nevnt i samme setning. Da for å poengtere regjeringens ønske om at offentlig og privat sektor skal være likestilte. Et eksempel hentet fra ruspolitikken: ”Tilbudene må gis i både i *offentlig* og privat regi (s.46).” Ett av treffene på ”offentlig” er verdt å merke seg da ordet fra den sosialdemokratiske ordlisten blir nevnt i forbindelse med verbet ”kjøpe”. Også dette er en kontekst som viser en politikk som går imot en sterk statlig styring ved å hevde at ”for å få mer igjen for pengene er det nødvendig med gjennomgående anbud ved *offentlig* kjøp av kollektivtjenester (s.41).”

Eksempelene fra ordtellingen for ”offentlig” som det hittil er henvist til, er alle uttrykt som en sterk skepsis til offentlig sektor. Regjeringen påpeker at de ser det som nødvendig og ønskelig at den offentlige sektoren skal bygges ned – og privat sektor skal styrkes. Dette budskapet går gjennom som en rød tråd gjennom erklæringen. Den borgerlige regjeringen ser for seg, noe som i og for seg ikke er spesielt overraskende, at det offentlige skal være mer en tilrettelegger for næringslivet, frivillig sektor og borgerne. Flere eksempler finnes i kapittelet for statens eierskapspolitikk og i næringspolitikken:

”Offentlig eide selskaper har ofte dårligere avkastning på investert kapital og skaper mindre verdier enn tilsvarende private selskaper (s.15)”

”Private eiere som deltar aktivt i bedriftenes daglige liv og investerer egne midler i næringsprosjekter, har sterkere incentiver til å ivareta investeringene på en aktiv og god måte enn offentlige myndigheter (s.31).

”Samarbeidsregjeringen vil arbeide for et slankere og mer effektivt byråkrati, slik at ressurser blir frigjort til offentlige kjerneoppgaver. (s.32)

At det for så vidt ikke er overraskende at en borgerlig trepartiregjering er mer skeptiske til staten (offentlig sektor), betyr ikke at det ikke er interessante funn. Det er viktig å også se på hvor tydelig (eller i hvilken grad), og hvor ofte regjeringen uttaler seg negativ til statlig styring. Tar vi denne ordlisten og ordtellingen i betraktning, er det en relativt godt forankret skepsis – som fører til at regjeringen som til tross for sine to sentrumpartier, legger seg langt til høyre. I den forbindelse er det derfor interessant å se på resultatene av ordtellingen for ”offentlig” i sammenheng med den for ”stat”, som jeg vil redegjøre nærmere for i påfølgende avsnitt.

Hvor ofte blir ”stat” nevnt i Sem-erklæringen? I alt 60 ganger, hvor fem av treffene angår ”rettsstaten”, mens de resterende er mer rettet mot statens virksomheter. Av de 60 treffene går 23 direkte på staten og eierskap. Bondevik-regjeringen stiller seg kritisk til statlig eierskap i næringslivet. Blant annet slår de fast at de vil gå ”inn for at *staten* rydder opp i sitt eierskap i næringslivet og definerer hva man vil med eierskapet i hvert enkelt tilfelle (s.15).

Og videre skriver de i kapittelet ”Statlig eierskapspolitikk” at de vil begrense det *statlige* eierskapet til; ”selskaper av forvaltningsmessig karakter og selskaper der eierskapet har en klar politisk begrunnelse.” Kritikken mot statlig eierskap gjentar de også senere i kapittelet ved å hevde at ” *statlige* virksomheter skal ikke tilby produkter og tjenester på rene markedsmessige vilkår som private kan gjøre like godt eller bedre (s.15).” Disse utdragene viser denne regjeringens motstand til sosialdemokratiske visjoner – og at de 23 treffene på ordet ”stat” ikke kan tas til inntekt for en sosialdemokratisk idealtype. Snarere tvert imot.

”Velferdsstaten” brukes to ganger. I et avsnitt er ordet nevnt i forbindelse med folketrygden. I denne konteksten omtaler regjeringen velferdsstaten i en positiv kontekst. Folketrygden, blir av Bondevik-regjeringen her beskrevet som, ”velferdsstatens viktigste sikkerhetsnett” (s.45). I det andre funnet blir Norges skattenivå beskrevet som for høyt i forhold til resten av verden. Som en konsekvens av dette, mener regjeringen at de må senke skatte- og avgiftsnivået for på den måten unngå at utflagging av industrien. Dette vil ifølge Sem-erklæringen ”over tid undergrave velferdsstaten”. Statsbudsjettet blir nevnt tre ganger. I disse funnene viser regjeringen hvilke tiltak som kan fattes for å øke verdiskapningen

gjennom statsbudsjettet. Syv av funnene angår regjeringens mål for statlige overføringer/midler/finansiering. Treffene angår i hvilken grad og hva regjeringen ønsker og støtte med statlige kroner. Et eksempel er hvordan regjeringen stiller seg til overføringer til kollektivtrafikken:

”I tillegg til å øke de statlige bevilgningene er det nødvendig å få mest mulig igjen for de *statlige* midlene som bevilges til kollektivsektoren. Det er derfor nødvendig med gjennomgående bruk av anbud ved offentlig kjøp av kollektivtjenester (s.41).”

I dette eksempelet viser regjeringen at de i tillegg til å se på statlige overføringer som viktig, også er opptatt av at staten ikke bare skal overføre penger, men også tjene mest mulig på det. Og gjør dermed rede for sin tro på markedet som mer løsningsorientert (og ikke minst avdekker en tro på at markedet har de beste løsningene) enn staten. En overbevisning som går imot ideene forankret i det jeg anser som viktige i en sosialdemokratisk idealtype.

”*Like*” og dets ulike variasjoner har 50 treff i erklæringen. Seks ord er uinteressante for denne analysen, grunnet trunkeringen. Dette gir også treff på ord som ”*slike*”, ”*likevel*” etc. Ordet ”*ulike*” ga 20 treff grunnet trunkeringen. Også disse treffene behandler jeg som uinteressante. Videre vil jeg behandle de resterende av treffene av ”*like*”.

Fem ganger nevner regjeringen ”*likestilling*”, kun en gang ”*likelønn*”. Treffene reflekterer en familiepolitikk hvor regjeringen i erklæringen forplikter seg til å føre en politikk som ”bidrar til å styrke *likestillingen* i samfunnet” og ”økt valgfrihet og økt *likestilling* for småbarnsforeldre” (s.22). Sammen med ordet ”*likeverd*” utgjør ett av treffene på ”*likestilling*” deloverskriften ”*Likeverd og likestilling*” i kapittel 5, Familiepolitikk. Kun ett av treffene av ”*likestilling*” er under et annet politikkområde enn familie, men heller mer overordnet under kapittelet ”Et levende demokrati” hvor det står:

”Arbeidet med *likestilling* mellom menn og kvinner må rette seg mot alle mennesker mot alle mennesker av det norske samfunnet, uavhengig av religion og kulturell bakgrunn (s.7)”

”*Likebehandling*” nevnes én gang. Da i forbindelse med private og offentlige barnehager som skal behandles likt. ”*Likeverd*” er nevnt seks ganger. To av funnene er nevnt i sammenheng med det regjeringen anser for å være offentlig sektors oppgaver. Her forekommer ordet i sammenheng med ordet ”tilbud”. Altså et av ordene jeg har valgt til å karakterisere en idealtype for moderniseringsvillighet. I hvilken kontekst står ordene ”tilbud”

og "likeverdig"? For eksempel lover regjeringen at "alle skal få et *likeverdig tilbud* uavhengig av bosted og personlig økonomi (s.32)". For å få til dette mener regjeringen at det er nødvendig med "brukerorientering, klarere ansvarsfordeling mellom forvaltningsnivåene og bedre tilgjengelighet ved hjelp av ny teknologi." Den ikke ubetydelige bruken av ordene "likeverdig" og "tilbud" i sammenheng kan leses som et uttrykk for at regjeringen er opptatt av at alle skal ha *like* muligheter. Men for å nå dette målet velger regjeringen å stole på markedsøkonomiske løsninger. Dermed kan ikke de kommenterte funnene tas til inntekt for en sosialdemokratisk idealtipe.

Uttrykket "*like* muligheter" og "*like* rettigheter" er til sammen nevnt tre ganger i erklæringen. "*Like* muligheter" blir bruk en gang i et likestillingsperspektiv da regjeringen skriver "Kvinner og menn må ha like muligheter i samfunnet." Uttrykket "*like* rettigheter" blir også brukt i delkapittelet, En aktiv og uavhengig kirke (s.27). Her skriver regjeringen at de "vil ha *like* rettigheter for all religionsutøvelse innenfor rammen av norsk lov."

I erklæringen brukes uttrykket "*like* godt" tre ganger. To av disse i en privatiseringsvennlig kontekst. Regjeringen mener at "staten skal ikke tilby produkter og tjenester [...] som det private kan gjøre *like* godt eller bedre (s.15)." En gange i erklæringen bruker regjeringen ordet "*likestille*" og da i sammenheng med ordet "kjøp". Eksempel: "[Samarbeidsregjeringen vil]: *Likestille* kjøp av tjenester fra private bedrifter med offentlig egenproduksjon av tjenester (s. 32)."

De funnene jeg har påpekt til nå kan sammen med avsnittet hvor regjeringen påpeker at den vil arbeide for at det skal foregå en "*like*behandling av private og offentlige barnehager (s.22)" og utsagnet om at "private kan utføre tjenester *like* godt eller bedre som det offentlige (s. 15)", ikke tas til inntekt for en sosialdemokratisk idealtipe i Sem-erklæringen. Slike uttrykk/påstander i erklæringen viser, som jeg har vært inne på før, at denne regjeringen blander ord og uttrykk fra en sosialdemokratisk idealtipe med moderniseringsvennlige ord. Hva oppnår den da?

Det kan være mange mulige tolkninger som kan trekkes fra en slik språklig praksis. Og like fullt kan denne sammenblandingen av ord være tilfeldig og ikke gjennomført med en spesiell hensikt eller baktanke. Men det gjør den ikke mindre interessant. At ord jeg har valgt ut til en ordliste for moderniserings-idealtypen slås sammen med ord jeg har valgt ut som forslag til å kunne karakterisere en sosialdemokratisk idealtipe, ønsker jeg å analysere

nærmere. Dette kan anses som spesielt interessant fordi en slik praksis med å slå sammen ord gjør det relativt enkelt å få øynene opp for en ivrig moderniseringsvilje i Sem-erklæringen. Samtidig kan sammensatte ord, når det er så tydelig og så mange som vist i analysen for denne erklæringen, avdekke nye tendenser i norsk politisk tenkning.

En slik sammenslåing av de jeg anser som typiske sosialdemokratiske ord og typiske moderniseringsvennlige ord kan kanskje sees på som en sentrumsdrening av politikken. Med det mener jeg at ved å slå sammen to motstridende ideologiske ord vil man kanskje havne på ”midten” eller i ”sentrum” rent ideologisk eller politisk. En annen plausibel forklaring kan være at moderniseringsvennlige ord har oppnådd hegemoni i den norske politiske debatten.

”Sikkerhet” forekommer 25 ganger og av disse er 12 knyttet opp mot regjeringens utenriks- og forsvarspolitik. Ordet ”matvaresikkerhet” forekommer en gang, tre ganger forekommer ordet ”sikkerhet” i sammenheng med samferdsel/trafikk eks. ”trafikksikkerhet”. Tre ganger forekommer ordet ”sikkerhet” i sammenheng med menneskenes rettsikkerhet eller menneskenes ”sivile sikkerhet”. To ganger er ordet nevnt i sammenheng med Folketrygden, som av regjeringen blir ansett som ”velferdsstatens viktigste *sikkerhetsnett* (s.45).”

21 treff på ordet ”kollektiv”, samtlige treff på ordet finnes i erklæringens kapittel for samferdselspolitikk. Det vil si at i ordet ikke brukes i den betydningen jeg la til grunn da jeg foreslo ordet til ordlisten for sosialdemokratiske idealtypen. Bakgrunnen for å velge ”kollektiv” var ordets betydning i retning av fellesskap (at alle skal med). At ordet ikke forekommer er ikke overraskende. At en borgerlig regjering ikke tar i bruk et politisk ladet ord som ”kollektiv” representerer, kan fungere som et bevis for at det ikke blåser en venstrevind over den politiske debatten.

15 funn av ”velferd”. To ganger forekommer ”velferdsstaten”. I det første treffet mener Bondevik-regjeringen at velferdsstaten er i fare –dersom en ikke setter ned skatte- og avgiftsnivået i Norge. Dette mener jeg er et interessant funn fordi i ett og samme avsnitt vedkjenner denne regjeringen at den norske velferdsstaten skal bestå – samtidig som den argumenterer for at hvis den i det hele tatt skal bestå, må de sette ned avgiftene og skattene.

Det sistnevnte er ideer som kan antas å være mer velkjent blant borgerlige partier og markedsliberalister. Det vil si – i utgangspunktet de som ikke er for en stor velferdsstat. Andre gangen ordet ”*velferdsstat*” forekommer er det i sammenheng med Folketrygden: ”Folketrygden er *velferdsstatens* viktigste sikkerhetsnett” (s.45), heter det i erklæringen. Også her mener jeg regjeringen ser velferdsstaten som noe positivt. I tillegg bruker de også ordet ”sikkerhet” i samme setningen. Noe som kan sies å styrke den sosialdemokratiske idealtypen da dette er et annet ord fra ordlisten.

Tre ganger forekommer *velferd* i det sammensatte ordet ”*velferdssamfunn*”, som her i innledningskapittelet: ”Samarbeidsregjeringen vil fremme et *velferdssamfunn* hvor den enkelte tar medansvar og opplever tilhørighet gjennom familie, nærmiljø og frivillig engasjement (s.7).” Eksempelen viser til at regjeringen anerkjenner det norske velferdssamfunnet samtidig som de blander dette synet med sin tro på mer verdikonservativt ideer. Karakteristisk for en verdikonservativ ideologi, er nærmiljø, frivillig engasjement og familie (Heywood 1992: 62-63). Familien er basisinstitusjonen i samfunnet og på mange måter en modell for alle sosiale institusjoner. Til forskjell fra sosialdemokratiske idealer, som anser staten for å være den viktigste samfunnsinstitusjonen. Ved både å bruke ”velferdssamfunn” sammen med blant annet ”familie” og ”nærmiljø” får regjeringen tydelig fram hvilke ideologiske prioriteringer de har. De anerkjenner den norske velferdsstaten, men de mener at familien og nærmiljøet er den viktigste basisen i det norske velferdssamfunnet. De to andre treffene av ”*velferdssamfunn*” står i sammenheng med regjeringens økonomiske politikk: ”Samarbeidsregjeringen vil føre en økonomisk politikk der hovedmålene er arbeid til alle, videreutvikling av det norske *velferdssamfunnet* (s.13), rettferdig fordeling og en bærekraftig utvikling.” og det siste treffet viser regjeringen til at petroleumssektoren er en viktig bidragsyter til ”det norske *velferdssamfunnet* (s.18)”.

Fire ganger blir ordet ”velferd” brukt i sammenheng med en begrunnelse for egen politikk fordi det er den eneste som kan ”trygge velferden”:

”Verdiene som skapes i næringslivet er grunnlaget for *velferd*, sysselsetting og bosetting over hele landet. Gode arbeidsvilkår for bedriftene er derfor nødvendig for å trygge fremtidens velferd og bosetting (s.31).”

Dette brukes som en begrunnelse for at de vil ”reducere skatter og avgifter som hemmer nyskaping og svekker bedriftenes konkurranseevne”, ”forsterke innsatsen for å redusere skjema- for forskriftsveldet” og ”styrke konkurransepolitikken (s.31-34)”. Videre avdekker

et av treffene på ”velferd” at regjeringen drar mer i retning av en individ-orientert politikk i kapittelet for velferdspolitikkk ved å hevde at:

”Vi har råd til å forhindre fattigdom i Norge dersom vi er villige til å se med nye øyne på gamle *velferdsordninger*. Samarbeidsregjeringen vil føre en politikk som gir større trygghet for dem som faller utenfor og har behov for hjelp. En slik politikk må bygge på folks naturlige ønske om å stå på egne ben , og unngå at støtteordninger setter folk i et varig avhengighetsforhold til det offentlige. Samarbeidsregjeringen vil derfor legge til rette for at flest mulig skal kunne klare seg på egen inntekt (s.45).”

I en setning brukes ”*velferd*” sammen med et ord fra moderniseringsordlisten, tilbud.

”Samarbeidsregjeringen vil opprettholde skolefritidsordningen som et *velferdstilbud* på småskoletrinnet (s.22).” Bruken av ”velferd” er ikke av en negativ art. I stedet er regjeringen nøye med å bruke ordet i favør av sin egne politiske målsetninger. Et ord som altså har positive konnotasjoner. Men som vi har sett brukes ”velferd” ofte for å forsikre befolkningen om at å trygge velferdsstaten vil være å senke skattene og satse på mer individuelle løsninger. Og at familien sees på som en viktig institusjon i velferdsstaten. Det er ideer som går imot mer kollektivt samfunnssyn.

”Trygg” med dets ulike varianter forekommer 17 ganger i erklæringen. Bondevik II-regjeringen velger å definere i innledningskapittelet hvordan de vil føre en trygg politikk innebærer.

”Samarbeidsregjeringen vil føre en politikk som gir større trygghet for dem som faller utenfor og har behov for hjelp. En slik politikk må bygge på folks naturlige ønske om å stå på egne ben, og unngå at støtteordninger setter folk i et varig avhengighetsforhold til det offentlige. Samarbeidsregjeringen vil derfor legge til rette for at flest mulig skal kunne klare seg på egen inntekt (s.7).”

Denne definisjonen mener jeg ikke kan karakteriseres som sosialdemokratisk fordi den nettopp viker bort fra prinsipper jeg betrakter som sosialdemokratisk; det at staten har ansvar å sikre befolkningen en trygg hverdag. Her sier regjeringen derimot det motsatte – at folk må klare seg selv – uten hjelp fra staten. Dette er også en tro som kommer til syne i en annen kontekst senere i erklæringen. Regjeringen gjør det klart i kapittel åtte: ”Nyskaping og næringslivspolitikkk” at den offentlige sektors måte å skape trygghet på, for borgerne er ved å

være brukervennlig og serviceorientert. Dette er et synspunkt som heller ikke kan sies å tas til inntekt for en sosialdemokratisk idealtipe. Også i kapittelet for helse- og omsorgstjenester blir dette synet gjentatt ved at regjeringen skriver: "Informasjon, kvalitetssikring og medbestemmelse er sentrale begrep for at pasienten skal føle *trygghet* i sykdomssituasjoner."

Familien er samfunnets grunnleggende sosiale enhet, ifølge samarbeidsregjeringen ser. Derfor er det også viktig for regjeringen å understreke dette – og ved å samtidig henvise til "trygghet" understrekes viktigheten av familien – og ikke staten som ville vært mer naturlig med utgangspunkt i sosialdemokratisk ideer. Eksempel: "I familien legges grunnlag for barnas *trygghet* og personlighetsutvikling. En politikk for å styrke familienes situasjon vil også gjøre storsamfunnet bedre å leve i (s.22)." Folketrygden(pensjon) blir nevnt to ganger i sammenheng med at den skal bidra til å skape *trygghet*.

"Sentral" er nevnt 14 ganger i erklæringen. Fire ganger som ordet "*desentral*". I tillegg bruker de "sentral" fire ganger når de omtaler landbrukspolitikken. Blant annet er de positive til at landbrukssamvirke fortsatt skal "ha en *sentral* rolle i gjennomføringen av landbrukspolitikken." I de resterende treffene er ordet ikke brukt i den konteksten jeg mener at en kan ta som en inntekt for denne idealtypen. Med det mener jeg at regjeringen ikke skriver noe om at de ønsker å ha en *sentralisert* stat.

"Felles" er et ord som går igjen elleve ganger i erklæringen. I fem av disse er ordet nevnt for å utdype hvor viktig regjeringen mener det er at Norge opprettholder det de blant annet beskriver som et "verdifellesskap" med NATO, USA og EU. De skriver blant annet: "Samarbeidsregjeringen ser FN og det atlantiske *fellesskap* som viktige forankringspunkter for sin utenrikspolitikk". Denne setningen gjentas forøvrig i erklæringens sammendragkapittel ut over der den er nevnt første gang, i kapittelet for "internasjonal politikk." Tre ganger er ordet "felles" nevnt i en miljøpolitisk-kontekst. Her påpeker regjeringen at "vi skal bruke naturen og ressursene slik at de blir til gagn for *fellesskapet*, og slik at naturen kan fornye seg (s.5). I to av disse tre treffene er det miljøpolitisk samarbeid over landegrensene som er det aktuelle. Et eksempel: "Kyoto-avtalen åpner for at man kan nå målene ved *felles* tiltak som handel med utslippskvoter, *felles* gjennomføring og grønn utviklingsmekanisme (s.17)."

Tre treff går direkte på samfunnets ”*fellesverdier*” eller ”*fellesskapets* interesser”. I disse tre treffene omtaler regjeringens meninger om hvem som skal være leverandøren av tjenester til befolkningen. I ett treff ser samarbeidsregjeringen positivt på at offentlige er eier eller tjenesteleverandør for viktige fellesskapsverdier:

”Samarbeidsregjeringen vil rydde opp i det statlige eierskapet i næringslivet. Der det ikke foreligger spesielle begrunnelser, så som å ivareta oppgaver markedet ikke kan løse, forvaltning av viktige *fellesskapsverdier*, herunder hovedkontorfunksjoner og forsknings- og utviklingsinnsats, bør staten selge seg ut (s.15).”

Dette sitatet kan tas til inntekt for en sosialdemokratisk idé, om at staten er ansvarlig for goder til innbyggerne. Men i ett funn går regjeringen mot en slik idé. Her er regjeringen mer opptatt av å vise det motsatte:

”I de fleste tilfeller kan *fellesskapets* interesser ivaretas like godt eller bedre gjennom utformingen av lovverk, rammebetingelser og utøvelse av kontrollmyndighet. Der det ikke forligger spesielle begrunnelser for statlig eierskap bør staten selge seg ut (s.15).”

Eksempelene over viser at det er vanskelig å trekke noen konkrete konklusjoner, men at funnene må sees i en større sammenheng.

Ni ganger er ordet ”fordel” og ”fordeling” nevnt. I kapittel tre ”Økonomisk politikk” gjør regjeringen rede for sin politikk/visjon som jeg vil karakterisere som går i retning av en sosialdemokratisk visjon. I kapittelets første setning står det følgende:

” Samarbeidsregjeringen vil føre en økonomisk politikk der hovedmålene er arbeid til alle, videreutvikling av det norske velferdssamfunnet, rettferdig *fordeling* og en bærekraftig utvikling (s.13).”

Ordsøket på ”fordel” og ”fordeling” viser at det også er mulig å finne innslag av sosialdemokratisk ideer også i Sem-erklæringen.

Fire ganger nevnes ”sysselsetting”. Tre ganger blir ordet nevnt i en distriktspolitisk kontekst. Et eksempel er ”verdiene som skapes i næringslivet er grunnlaget for velferd, *sysselsetting* og bosetting over hele landet (s.31).” Denne setningen er den første setningen i kapittelet ”Nyskapning og næringspolitikk”. De to andre setningen er i underkapittelet for ”maritim næringer”. Regjeringen understreker at de ønsker å legge til rette for primærnæringer fordi

de er viktige for å opprettholde bosetting i distriktene. Hvordan har den tenkt til det? Dersom regjeringen mener staten bør ta på seg ansvaret å sikre bosettingen, er denne politikken i retning av en sosialdemokratisk idealtipe. Derimot ønsker regjeringen å legge til rette for spredt bosetting, men samtidig tror på at det private næringsliv selv sitter med løsningen vil dette gå imot en sosialdemokratisk tankegang – og de viktige treffene vil vanskelig kunne tas til inntekt for en sosialdemokratisk idealtipe. Hva mener så regjeringen?

Bondevik-regjeringen understreker i det aktuelle kapittelet (kap.8) at den vil satse på ”bedrifter og mennesker med pågangsmot og skaperevne” og lover videre at ”det skal bli enklere å starte og drive egen bedrift”. Samtidig lover den å ”reducere skatter og avgifter som hemmer nyskaping og svekker bedriftenes konkurranseevne” og ”styrke konkurransepolitikken (s.31).” Ut fra disse konkrete og tydelige målsetningene fra regjeringen mener jeg bruken av ordet ”sysselsetting” ikke kan sies å være influert av en sosialdemokratisk tankegang.

Men det er like fullt verdt å merke seg konteksten i det siste funnet av ordet. Her forekommer ”sysselsetting” i en politisk-økonomisk kontekst når det understrekes at: ”finanspolitikken må bidra til en stabil økonomisk utvikling i produksjon og *sysselsetting*.” Dette sitatet er hentet fra kapittel tre som gjør rede for regjeringens finanspolitikk. Dette kan ses på som et uttrykk av at regjeringen mener staten skal være en tilrettelegger – og at den skal fortsette å være det. Med andre ord er de ikke bare for å privatisere alle de statlige oppgavene. Staten sees også på som en viktig deltaker i samfunnet som fortsatt skal være synlig.

Samarbeidsregjeringen bruker ordet ”*styring*” tre ganger i Sem-erklæringen. Regjeringen bruker ordet negativt disse tre gangene. Den ene gangen skriver de at de mener det har vært en ”*overstyring*” av kommunene gjennom rammetilskuddsordningen (s.48).

I de to andre funnene er regjeringen negativ til det mener har vært en ”overkontrollering” av de frivillige organisasjonene. Derfor vil de ”reducere skjemavelde, og krav til rapportering og *prosjektstyring* for frivillige organisasjoner (s.33).” Og i det siste treffet mener de at utdanningsinstitusjonene skal få avgjøre sin interne styringsstruktur selv – uten at regjeringen griper inn og tar beslutningen for dem. Dette kan tolkes dit hen at regjeringen ønsker en desentralisert styringsstruktur – altså ingen sentralisert stat med mye

makt. Hvordan de frivillige organisasjonene, kommunene og utdanningsinstitusjonene bestemmer seg for å administrere og bruke penger på – er opp til dem selv.

En gang forekommer likhet. Og da i samme kontekst da setningen ”Nærhet, *likhet* og kvalitet skal være idealet for helse- og omsorgstjenestene” (s.43) først forekommer i kapittel 10, Velferdspolitik. Likhets i helse- og omsorgstjenestene som det her understrekes fra regjeringen er et prinsipp om at alle skal behandles lik, et universal-prinsipp, som er en viktig grunnstein i den nordiske velferdsstatsmodellen og i den sosialdemokratiske likhetstankegangen påpekt av blant andre Anthony Giddens (1999).

Er Sem-erklæringen en representant for sosialdemokratisk idealtipe?

Det er ikke vanskelig å få øye på en sosialdemokratisk idealtipe i Sem-erklæringen. Flere av ordene fra den ordlisten jeg har utarbeidet opptrer relativt hyppig. Ordet ”offentlig” med dets ulike varianter forekommer 68 ganger (0,44 prosent). Også ”stat” er et ”sosialdemokratisk” ord som er brukt flere ganger (60 ganger/0,39 prosent). Men som jeg allerede har vært inne på under den kvantitative analysen av en moderniseringsidealtipe er det nødvendig å se nærmere på sammenhengen de ulike ordene opptrer i. I analysen er det vist til at søkeordene enten omtales enten i en positiv eller negativ sammenheng. Et godt bilde på viktigheten av å undersøke ordets sammenheng er å vise til Bondevik-regjeringens bruk av ”offentlig”. Selv om jeg anser ordet ”offentlig” for å kunne representere en sosialdemokratisk idealtipe, blir det i tilfelle et feilgrep. For i de fleste treffene av ”offentlig” kommer regjeringen med særdeles kraftige spark til utviklingen av *offentlig* sektor. De ønsker ikke en stor offentlig sektor – i stedet understreker regjeringen i teksten at private leverandører eller bedrifter må/bør/skal overta oppgavene til staten.

Vurdert på bakgrunn av dette kan man si at Bondevik-regjeringens visjoner for Norge viser en svekket tiltro til en sterk norsk stat – de har som politiske ambisjoner å redusere staten, satse på mer privatisering når den norske samfunnet skal formes utover 2000-tallet. I stedet går det fram av ordtellingen at den borgerlige trepartiregjeringens visjoner fantes mer i retning av en moderniseringsvennlig politikk.

5.2 Soria Moria-erklæringen

I folkeeventyret *Soria Moria slott* (Asbjørnsen og Moe 2000: 326-336) redder fattiggutten Halvor tre prinsesser som er fanget av hvert sitt troll på hvert sitt slott. Til slutt ender også Halvor opp som prins og gifter seg med den yngste prinsessen som bor ”på det gildeste slottet”.

Hva er det den rødgrønne regjeringen vil med sin Soria Moria-erklæring⁷? Den omfattende politiske plattformen er fordelt over 18 kapitler, på til sammen på 75 sider (29.417 ord). Den starter med en å definere verdigrunnlaget⁸, og åpner med å slå fast at ”en flertallsregjering utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil føre en politikk bygget på rettferdighet og fellesskap.” (s. 4). Erklæringen signaliserer allerede her politiske ambisjoner som ligger nærmere et kollektivistisk samfunnssyn enn det gjennomgangen av Bondevik II-regjeringens politikk viste.

Kapittel to handler om internasjonal politikk, mens den økonomiske politikken presenteres i kapittel tre. I kapittel fire ”Næringspolitikk” tar regjeringen opp de forskjellige næringene landbruk, fiskeri- og havbruk, industri, skipsfart og reiseliv. I tillegg foreligger regjeringens ambisjoner for egen eierskapspolitikk her. Kapittel fem utgjør kapittelet for ”samferdsel”, mens kapittel seks heter ”Folkestyre, lokalsamfunn og regionalpolitikk.”

Kapittel syv, ”Et arbeidsliv med plass til alle” utgjør om lag tre sider. Sosialpolitikken følges opp i kapittel åtte, mens helse- og omsorg er temaene for kapittel ni. Områdene barn, utdanning og forskning er slått sammen i kapittel ti. I kapittel elleve har fokus på ”fornyelse og utvikling av offentlig sektor”, mens kapittel tolv tar for seg ”Norge som miljønasjon.” 13 er kapittelet for ”energipolitikk”, 14 for ”kulturpolitikk” og 15 for ”likestilling. Deretter blir kriminalpolitikken presentert i kapittel 16. Kapittel 17 ”Innvandring og integrering” tar mål av seg for å ”føre en helhetlig innvandrings- og

⁷ Den rødgrønne regjeringens politiske plattform omtales som Soria Moria-erklæringen på de offisielle nettsidene til regjeringen (www.regjeringen.no) og av de tre partiene å deres respektive hjemmesider på nett. Men i selve dokumentet, står det aldri Soria Moria-erklæringen. Jeg velger likevel å bruke betegnelsen Soria Moria-erklæringen i hele oppgaven. Erklæringen er lastet ned som en PDF-fil på www.regjeringen.no [30.09.2006]

⁸ Dersom ikke annet er oppgitt vil samtlige referanser i delkapittel 4.2 være hentet fra Soria Moria-erklæringen. Erklæringen er også tilgjengelig for nedlasting på de tre partienes hjemmesider. Ulike PDF-utgaver kan forekomme. For å gjennomføre ordtellingssøket i MonoConc er det nødvendig med en txt-fil. Derfor lastet jeg ned en doc-fil av erklæringen på SVs hjemmesider. Doc-filer kan konverteres til txt-fil uten at kodingen av dokumentet forandres.

flyktningpolitikk forankret i Norges internasjonale forpliktelser (s.71).” Det attende og siste kapittelet er viet ”kirke- religions,- og livssynspolitikk”.

Nå følger en idéanalyse av den rødgrønne regjeringens politiske plattform, først ved et søk på en moderniseringsvennlig idealtipe, deretter en sosialdemokratisk idealtipe. Med ett sosialistisk og ett sosialdemokratisk parti representert i denne regjeringen er det rimelig å forvente at den sosialdemokratiske idealtypen er framtreddende i ordsøket. I den videre undersøkelsen er det ikke bare av interesse å undersøke hvilke ord som forekommer. At visse ord eller temaer i det hele tatt ikke nevnes, kan også være av betydning (Weber gjengitt i Mathisen 2003: 28). Fraværet kan ifølge Mathisen (2003: 28) tyde på at en idé ikke kommer til uttrykk i teksten.

En oversikt over de aller mest brukte ordene i teksten ser slik ut:

Tabell 5.2.0 Frekvensoversikt

Prosjenter (av det totale antall ord) i parentes

Ord	Frekvens
Og	1.627 (5,53)
For	925 (3,15)
i	868 (2,95)
Til	652 (2,22)
Av	648 (2,21)
å	553 (1,88)
Vil	445 (1,51)
Skal	426 (1,45)
Som	412 (1,40)
At	380 (1,30)
Med	370 (1,26)
På	349 (1,19)
Det	326 (1,11)
Er	321 (1,09)
Regjeringen	311 (1,06)
Et	275 (0,93)
Vi	179 (0,61)

Få meningsbærende ord er representert blant de mest brukte ordene i regjeringsplattformen. Litt lenger ned på listen finner vi ”vil” og ”skal” som indikerer at regjeringen har satt seg noen klare mål. Det kan være verdt å merke seg at ”vil” med 1,51 prosent er brukt mer enn ”skal” (1,45) som henviser til at regjeringen ønsker å gjøre mer enn det faktisk selv lover å gjennomføre. Den tar et visst forbehold med andre ord. Videre viser gjentakelsene av

”regjeringen” at partiene oppfatter seg som et kollegium. At ordet ”vi” forekommer relativt hyppig med 0,61 prosent er interessant. Det gir antydninger i retning av et kollektivt språkbruk. Den videre analysen skal i første omgang fokuseres på den moderne idealtypen, deretter på den sosialdemokratiske. Etter gjennomgangen vil jeg forsøke å gjøre en kort oppsummering av funnene fra begge erklæringene i en egen del.

5.2.1 Ordtelling: Kvantitativ leting etter en moderne idealtipe

Hva viser ordtellingen med henblikk på forekomsten av en eventuell moderniseringsvilje?

Tabell 5.2.1 Søk etter idealtipe for en moderniseringslinje

Prosent (av det totale antall ord) i parentes

Søkeord	Forekomst
fri	105 (.37)
tilbud	68 (.24)
tjeneste	63 (.22)
marked	44 (.16)
privat	35 (.12)
konkurranse	31 (.11)
effektiv	23 (.08)
bruker	17 (.06)
innovasjon	14 (.05)
individ	13 (.05)
moderne	9 (.03)
lønnsom	7 (.02)
service	6 (.02)
fleksibel	4 (.01)
skattelette	0 -

Gir den rødgrønne regjeringen uttrykk for en vilje om modernisering? Det spørsmålet finner jeg vanskelig å svare på. For hva er et ”godt” og godkjent resultat av en ordtelling? Når kan man konkludere med at en bestemt idealtipe utkrystalliserer seg etter et søk i en utvalgt

tekst? Kvantitative ordtelinger er ikke ”typisk” for statsvitenskapelig forskning, og derfor har jeg lite sammenligningsgrunnlag. Det er igjen med på å påvirke konklusjonen. Jeg vil likevel vise til Ellen Kongshaug (2006) som konkluderer med at ord ikke forekommer så ofte som en tror. Et søk etter en moderniseringsidealtipe, slik jeg har forsøkt å beskrive en sådan, viser også uten tvil et beskjedent innslag. Ta for eksempel ordet ”fri” med dets ulike varianter. Av ordene alle ordene fra moderniseringslisten er det med sine 0.37 prosent det ordet som forekommer hyppigst. I motsetning forekommer det mest brukte ordet i erklæringen 5.53 prosent (se tabell 4.2.0).

På en annen side er det bare ett ord fra ordlisten som *ikke* forekommer i det hele tatt, ”skattelette”. Et funn som, til tross for få treff, kan indikere at det likevel er mulig å gjennomføre en kvantitativ analyse, og ikke minst gir det en hentydning til at det vil være mulighet til å få øye på en idealtipe for en moderniseringslinje.

Både ”marked”, ”tjeneste”, ”tilbud” og ”fri” er brukt over 40 ganger i teksten. Og det er bare fem av ordene som er nevnt færre enn ti ganger. I hvilken sammenheng opptrer ordene fra moderniseringsordlisten? Det er lite fruktbart å gjennomføre en idéanalyse uten å se bak forekomstene. Dersom de rødgrønne nevner eksempelvis privatisering i et positivt ordelag vil jeg følgende ta det til inntekt for at det finnes en moderniseringsidé i erklæringen. Og visa versa. Positive eller negative til modernisering, individualisering eller konkurranseutsetting? Det er noen av spørsmålene jeg vil forsøke å finne svar på i den kvalitative analysen av regjeringserklæringen til de tre rødgrønne partiene.

Det viste seg at ved å trunkere ordet ”fri”, får man opp mange forskjellige ord. Til sammen er ”fri” med dets ulike varianter brukt 105 ganger (.37). Det er derfor nødvendig å studere nærmere på hvilken sammenheng ordene er brukt i. La oss først se på ordene *fri/fritt/frie*. Setningene ordene opptrer i, dreier seg hovedsakelig om å sørge for at kommunene får økte frie inntekter. Regjeringen skriver blant annet at de

”anser en sterk og sunn kommuneøkonomi som en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Kommunesektorens *frie* inntekter skal styrkes betydelig i løpet av stortingsperioden slik at tilbudet i skolen og eldreomsorgen kan bedres (s.32).”

Her viser regjeringen at er positiv til en mer desentraliserende styringsform hvor staten gir fra seg mye av sin beslutningsmyndighet og overfører denne til kommunene.

Regjeringspartiene SV og Sp er forsvarere av et desentralisert samfunn. Det kommer også fram av deres respektive partiprogram fra 2005. Ap derimot har tradisjonelt ønsket sterkere reguleringer og å samle mer av makten i en sentralisert stat. Et løfte om å øke kommunenes frie inntekter er en viktig seier for Sp, men det trenger ikke nødvendigvis og samtidig styrke en moderniseringsideer som er for en avregulering og avmonopolisering i samfunnet (Benum 1998: 88-89). For disse intensjonene kommer på kant med både SV og Sp som begge ønsker en sterk offentlig sektor. En undersøkelse gjennomført av Knut Heidar og Jo Saglie (2002:121) som en del av Makt- og demokratiutredningen, viser at partimedlemmene til SV og Sp prioriterte offentlige tjenester langs en høyre-venstre dimensjon. Det står i motsetningsforhold til den moderne markedsrettede idé som jeg har forsøkt å gjøre nærmere rede for i kapittel 2.

Hvordan kan man så lese de rødgrønnes målsetning om friere kommuner, eller deres ønsker om at alle skal få muligheten til å fritt besøke naturen eller at de ser viktigheten av å opprettholde ”*fritt/frie universitet(er)*”? I Soria Moria-erklæringen heter det i kapittel 6, Folkestyre, lokalsamfunn og regionalpolitikk:

”Regjeringen anser en sterk og sunn kommuneøkonomi som en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Kommunesektorens *frie* inntekter skal styrkes betydelig i løpet av stortingsperioden slik at tilbudet i skolen og eldreomsorgen kan bedres (s.31).”

Et fellestrekk ved disse utsagnene er at regjeringen ser frie, sterke institusjoner (kommunene, universitetene) som nødvendig for at staten skal ha mulighet til å sikre og utvikle velferdsgodene. Frihet vil ikke si frihet fra reguleringer eller statlig styring – frihet sees med andre ord i erklæringen på som frihet fra markedets krav til inntjening. Et slik syn er da ikke forenlig med moderniseringsideenes definisjon av frihet.

Valgfrihet er et sammensatt ord med et relativt betydelig antall treff. Ti ganger er ordet brukt, og benyttes kun i kapittelet om offentlig sektor (kap.11). Eksempel:

”Regjeringen ønsker en sterk og effektiv offentlig sektor som gir innbyggerne gode tjenester, *valgfrihet* og medbestemmelse (s.50)”,

og:

”innbyggerne har krav på gode tjenester, *valgfrihet* og medbestemmelse (s.50).”

og et til:

”Valgfrihet for den enkelte skal ikke gå på bekostning av andre. Alle former for *valgfrihet* forutsetter tilstrekkelig ressurser og et bedre tilbud. Der det ikke finnes et tilbud, eller der tilbudet er dårlig, vil valgfriheten uansett være fraværende eller svekket (s.51).”

Hvorfor bruker regjeringen ”valgfrihet” så ofte. En forklaring kan vi hente fra diskursanalyse-teorien. Et ord fra en diskurs (her fra moderniseringslisten) som blir brukt uten at man legger noe særlig i det eller leser noe spesielt i det (såkalt allmenngjøring), vil ordet ha oppnådd hegemoni. I erklæringen brukes ordet for å utdype hvilken funksjon offentlig sektor skal ha. Regjeringen hevder at privatisering av de offentlige velferdsoppgavene vil svekke valgfriheten (s.51). Samtidig som de snakker imot en politikk slik vi kjenner den i moderniseringsdiskursen, bruker de likevel flere av ordene (som f.eks ”tilbud”, ”tjenester” som jeg vil vise til senere i analysen) fra ordlisten jeg har utarbeidet. Det kan ses på som et uttrykk for at offentlig sektor siden 70-tallet gjentatte ganger har vært hakkekylling fra næringslivsledere, liberalistiske økonomer og politikere (Benum 1998: 93). ”Valgfrihet” er på den måten blitt et ord som ”alle” bruker for å forsvare sin egen politiske standpunkt – til tross for at dette opprinnelig ble brukt av kritikerne av en sterk offentlig sektor.

Et annet interessant funn er regjeringens bruk av ordet *frivillig* som i frivillig sektor (sivile samfunn/tredje sektor). I alt representerer ”*frivillig sektor/frivillige organisasjoner*” 33 treff. Det må karakteriseres som et betydelig antall treff. I tillegg er begrepet omtalt positivt. Dette kan sees på som en videreføring av det Giddens (1999) argumenterer for. Nemlig at de moderne sosialdemokratiske partiene må gjøre den tredje sektor til sin egen i stedet for å gå til angrep på den, slik det også utdypes i delkapittelet om den moderniseringsvennlige idealtypen. Det sivile samfunn og frivillig sektor er en viktig enhet for en verdikonservativ ideologi – og i Norge har det primært vært de borgerlige partiene som har forsvart viktigheten av. Hva legger den rødgrønne regjeringen i sin frivillighets-politikk? Eksempler på en slik den er beskrevet i Soria Moria-erklæringen:

”Regjeringen vil utvikle et nært samspill med *frivillige* og ideelle organisasjoner. Materiell trygghet er viktig, men ikke nok for å gi gode og meningsfylte liv. [...] Regjeringen vil bidra til å møte noen av vår tids nye sosiale utfordringer, og til å sikre omsorg og trygghet for alle, både gjennom gode offentlige velferdstjenester, men også gjennom å støtte og tilrettelegge for *frivillig* engasjement og utviklingen av et levende sivil samfunn. Mange av vår tids utfordringer kan ikke løses av det offentlige eller markedet alene (s.5).”

”*Frivillige* organisasjoner, stiftelser, samvirkeorganisasjoner og andre deltar på mange områder som viktige bidragsytere og supplement til offentlige tjenester. Vi vil legge til rette for at *frivillig* sektor fortsatt skal ha gode vilkår for å yte ikke-kommersielle tjenester (s.51).”

Disse to eksemplene illustrerer sammen hva regjeringen er bekymret for: Privatisering. Derfor ser de frivillig sektor, det sivile samfunn, som en viktig bidragsyter til å demme opp for at markedet skal overta flere av det offentliges oppgaver. Dette synet og ønske for den tredje sektor deles ikke av den verdikonservative ideologien som i stedet ser frivillig-sektor som en uavhengig tjenesteleverandør. Dermed utfordrer her de rødgrønne de verdikonservative om innholdet og utformingen av sektoren.

”*Frihet* for enkeltmennesket” og ”*ytringsfrihet/religionsfrihet/trosfrihet*” blir også nevnt gjentatte ganger (15 treff til sammen). Mens ord som *friluftsliv* og *fritidsmuligheter* er nevnt til sammen 12 treff. Dette er vel kanskje ikke relevante treff for denne idealtypen. Andre treff jeg anser som mer eller mindre ubetydelige: Afrika, skolefritidsordning, frivillig sertifiseringsordning, fritak for arveavgift, ufrivillige trygdemottakere, frivillig del av utdanningsløpet, reklamefri, frigjøre ressurser til politiet, fri rettshjelp.

Erklæringen bærer preg av at forekomsten av ordet ”privat” forekommer i både en negativ og en positiv kontekst. Derfor er det, kanskje spesielt i dette tilfellet, viktig også å se bak søkerresultatet. At selve ordet forekommer 35 ganger er også viktig, for det sier også noe om hvor viktig det meningsbærende/ideologiske funderte ordet er for regjeringen.

Av de 35 treffene på ordet, mener jeg at 19 av disse er i en negativ omtale. Regjeringen sier klart at de er mot ”privatisering” av enkelte offentlige tjenester. Eksempelvis stiller de seg særdeles negative til at Norge skal stille krav til liberalisering og ”privatisering” for å gi lån til u-land. 13 av treffene i søket etter ”privat” viser at ordet også er benyttet i en positiv kontekst. Et eksempel i så henseende: ”Vi vil legge til rette for *private* næringsaktører gjennom gode rammebetingelser.” Det som typisk ut for denne regjeringen er at de ønsker en selvstendig og sterk *privat* sektor, men de ønsker ikke å *delprivatisere* offentlige tjenester som de mener den forrige regjeringen forsøkte å gjøre. De mener også at det offentlige er en bedre ”leverandør” av omsorgstjenester.

Når en trunkerer ”privat” vil også andre treff som kanskje i denne sammenhengen er mindre relevante som eksempel ”*privat eiendomsrett*”. Andre eksempler: ”privatliv”, ”privatpersoner”, ”privat skog”, ”privatbil”. Det kan også være interessant å se i hvor stor grad disse ordene blir anvendt da en også kunne brukt andre synonymer av ordet ”*privat*”. Med det mener jeg at ”privatbil” for eksempel kunne vært byttet ut med ”*personbil*”. At ordet brukes i disse sammenhengene kan også tolkes i den retningen at ordet ”*privat*” har blitt mer vanlig og dermed har *moderniseringsdiskursen* blitt en mer naturlig del av det norske politiske språket.

Ved å søke på ”konkurranse” med dets ulike varianter får man 19 treff i Soria Moria-erklæringen. Søket etter dette ordet fra mitt forslag til ordliste for en moderniseringsdiskurs viser at regjeringen både stiller seg kritisk til en *konkurranseutsetting*, samtidig som de er positiv til en *konkurranseutsatt* sektor. Eksempler på dette kan en finne i kapittel 3, økonomisk politikk. Her understrekes det flere ganger at regjeringen ønsker å legge forholdene til rette for konkurranseutsatt sektor. Ifølge regjeringen er sektoren en nødvendig betingelse for å sikre velferden i framtiden og påpeker at en nedbygging av ”*konkurranseutsatt næringsliv* er uheldig for sysselsettingen” fordi den ”tapper landet for kompetanse og svekker distriktene (s.15). Litt tidligere i kapittelet understrekes det samtidig at:

”Innretningen på de offentlige budsjetter skal bidra til å styrke landets samlede *konkurranseevne*, særlig gjennom satsing på utdanning, forskning, samferdsel og gjennom en mer aktiv næringspolitikk (s.15).”

Ved å fokusere på en aktiv næringspolitikk viser regjeringen at den har tro på regulering for å sikre samfunnsgoder – og ikke konkurranse. I tillegg til dette sier også regjeringen klart ifra at den er imot ”*skattekonkurranse*” og at den vil gå imot ”*konkurranseutsetting* og privatisering innenfor viktige velferdsområder (s.52)”, ”øke terskelverdien for anbudskonkurranser...” og at det skal bli strengere vern i områder med sterk *konkurranse* om strandsonen (s.55).” Slik jeg tolker erklæringens innhold er den delt i synet på konkurranse, og en kan dermed ikke utelukkende ta disse treffene til inntekt for at det eksisterer en moderniseringsdiskurs i teksten. Mye fordi regjeringen er opptatt av å sikre konkurransedyktige rammebetingelser og at den ved å vise til at konkurranse er nødvendig

fordi det kan bidra til å ”utvikle teknologi og kunnskap (s.15)” viser at den har tro på konkurranse som prinsipp.

”Marked” og dets ulike varianter forekommer hovedsakelig i en negativ kontekst (18 treff av 44). Eksempler:

”Vi ønsker ikke *markedsstyring* og *markedssteking* der *markedet* ikke fungerer (s.5)” ,

”Mange av vår tids utfordringer kan ikke løses av det offentlige eller *markedet* alene (s.6).”

” Mer *markedsstyring* fører til økt sentralisering og gir folk mindre frihet i valg av bosted (s.33).

Ulike typer marked blir nevnt 17 ganger, eksempelvis ”energimarked”, ”arbeidsmarked”, ”industrimarked”, ”sertifikatmarked”. Av disse blir ”arbeidsmarked” gjentatt 13 ganger. For øvrig blir ”markedsføring” blir gjentatt fire ganger, og da i en positiv kontekst.

Det er interessant at ”arbeidsmarked” blir nevnt så mange ganger. I hvilken kontekst finner vi ordet? Først og fremst er det nevnt i et av underkapitlene til kapittel 7, Et arbeidsliv for alle. I tre av funnene står ordet sammen med ”aktiv”. En mulig tolkning av regjeringens valg av ”aktiv” som et mål på egen arbeidsmarkedspolitikk er at regjeringen vil styrke statens innflytelse på arbeidslivet.

Eksempel:

”For å bidra til høy yrkesdeltakelse, lavere arbeidsledighet og redusert fattigdom er det nødvendig med en aktiv *arbeidsmarkedspolitikk* (s.35)”

og et til:

En aktiv *arbeidsmarkedspolitikk* er også nødvendig for å bekjempe den høye arbeidsledigheten blant innvandrere (s.35).”

Å gripe inn på denne måten som regjeringen har ambisjoner om, er det stikk motsatte av det en markedsliberalistisk politikk forslår. Sammen med deres bastante utsagn om at ”vi ønsker ikke *markedsstyring*...” er det dermed vanskelig å ta de fleste av treffene på ”marked” til inntekt for en markedsvennlig linje.

Ved å bruke ordtellingsprogrammet får man 13 treff på ordet ”individ” i dets ulike varianter. Regjeringen skriver om ”*individuell* oppfølging og tilpasning”, de vil ”ta vare på *individuelle* forutsetninger” og arbeide for ”*individrettede* tilbud”. Regjeringen er generelt positiv til at politikken skal tilrettelegges for hver enkelt som her i kapittel 7; [Regjeringen vil] innføre en ungdomsgaranti til alle under 25 år som sikrer *individuell* oppfølging...” og ”[gjøre] bruk [av] *individuelle* utdanningsopplegg (s.35).” Dette illustrerer det faktum at de rødgrønne også er positive til en individrettet politikk. Et slikt fokus går samtidig imot et ønske om å basere samfunnet i fellesskapets interesser. Noe som stemmer overens med en hypotese som sier at moderniseringsdiskursens fokus på enkeltmennesker – ikke fellesskapet – har vunnet innpass (og innen flere felter vunnet hegemoni) i Norge.

Samtidig er ett annet funn på ”individ” interessant. Her kan det virke som om regjeringen ønsker å konkurrere om definisjonen på hva som er en individrettet politikk. Slik beskriver regjeringen dets fokus på – og viktigheten av – felleskap i innledningskapittelet: ”Sterke fellesskap er den beste grunnmur enkeltmenneskene kan bygge sine *individuelle* livsprosjekter på. (s.4)”

Dette er et viktig signal fra regjeringen, og det er en viktig henvisning til den sosialdemokratiske/sosialistiske grunntanken som viser til at frihet ikke er oppnådd dersom ikke alle som står fritt til å velge sin egen framtid. Tidligere Ap-statsminister Einar Gerhardsen (1978:172) ordlegger det på denne måten: ”Vi har en visjon om et klasseløst samfunn, der ingen skal kunne utnytte eller utbytte andre, et samfunn, et samfunn med frihet, demokrati og menneskelig likeverd”. Dette målet nås ved en satsing på fellesskapsløsninger. Også Giddens (1999) påpeker dette. At bruken av individ blir flettet inn i en fellesskapskontekst kan tolkes som et forsøk av regjeringen å konkurrere med høyrepartiene om definisjonen for en *individrettet* politikk. Dermed er det også vanskelig å ta de fleste funnene på ”individ” i Monoconc Pro som inntekt for en idealtipe for moderniseringsvilje.

Hva sier funnene etter søk på ”effektiv”? Ved å se nærmere på konteksten til både ”individ” og ”marked” er det vanskelig å ta disse til inntekt for en moderniseringsdiskurs. Likevel var det flere treff som viste at flere ord fra de ordlistene jeg har forsøkt å utarbeide for begge diskursene som viste at det finnes spor av idealtypen for en moderniseringspolitikk. Samtidig viser også flere treff at den rødgrønne regjeringen bruker ord fra ordlistene i sammenheng med hverandre. Et forsøk på forklaring på dette fenomenet kan være at regjeringen prøver å

konkurrere om definisjonsmakt innenfor flere politiske områder, som for eksempel innen arbeidslivspolitikken. Derfor er det relevant å se om funnene av ”effektiv” vil forsterke et slikt inntrykk. Kunnskapsforlagets norske ordbok på nett forklarer ”*effektiv*” som en indikasjon på at ”noe virker etter sin plan, er virksom og arbeider raskt og nøyaktig”. Ordet er et adjektiv, og derfor forventer jeg å finne det som et mål på hvordan enkelte substantiv som sektor, institusjon eller sykehus bør drives. I alt fikk jeg 23 treff på ”effektiv” som gir treffprosent på 0.08. Ikke all verden altså.

Ordet brukes blant annet fire ganger i kapittelet om internasjonal politikk (kap.2). I betydningen at regjeringen ønsker en mer *effektiv* verdensorganisasjon (FN) fordi den vil bidra til å styrke fredsarbeidet. Regjeringen bruker også ordet for å poengtere at det er viktig at norske interesser *effektivt* og tydelig blir hørt i verden. Ordet ”*effektiv*” blir også gjentatt (7 ganger) flere ganger i en miljøkontekst. For eksempel ”Ordnungen skal stille krav til at det inngås en langsiktig energi*effektivisering* og energigjenvinning” eller ”det er behov for *effektive* tiltak for å redusere klimagassutslippene. I tillegg blir også ordet brukt flere ganger (10 ganger) av regjeringen for å understreke at befolkningen har rett på/krav på en effektiv saksbehandling fra ulike offentlige sektorer. Som her i under kapittel 5, Samferdsel:

”Utvikle et brukertilpasset og kostnad*effektivt* kollektivtilbud i distriktene gjennom tilbringertjeneste (s.27)”

Og her i kapittel 11– kapittelet for offentlig sektor:

”Regjeringen ønsker en sterk og effektiv offentlig sektor som gir innbyggerne gode tjenester, valgfrihet og medbestemmelse (s.50).

Også politiet skal effektiviseres, ifølge regjeringen, ”politiet skal være *effektivt*, profesjonelt og serviceinnstilt i sitt...” og litt senere i kapittelet understrekes dette på nytt da ”vi vil gjøre etaten mer synlig og *effektiv*” (s.67-68). Disse eksemplene viser de rødgrønnes tydelige bruk av effektiv som et viktig mål hvorvidt en tjeneste er god nok. I tillegg forekommer dette adjektivet flere ganger sammen med andre ord fra ordlisten som jeg har valgt ut til å representere en moderniseringsdiskurs. Dette forsterker et inntrykk av at moderniseringsdiskursen er representert i denne rødgrønne erklæringen.

Ved å trunkere ”*tilbud*” får man 68 treff – og samtlige er brukt i en positiv kontekst. Det dreier seg om tilbud av ulik karakter, innenfor ulike sektorer. I de aller fleste treffene er ordet

satt sammen med et annet ord. For eksempel: ”markedstilbud”, ”tjenestetilbudet”, ”kollektivtilbud”, ”flytilbud”, ”velferdstilbud”, ”psykiatritilbud”, ”omsorgstilbud”, ”botilbud”, ”posttilbud”, ”servicetilbud”. Disse funnene mener jeg er veldig interessante, og er i tråd med hva jeg forventet å finne i søket etter ”tilbud”. Både fordi flere av treffene viser at ”tilbud” er slått sammen med velferd, et ord jeg anser som viktig i en sosialdemokratisk diskurs. Ved at disse ordene er sammenslått og opptrer flere ganger kan sees på som et uttrykk for at ”moderniseringsdiskursen” har fått et fotfeste i språket.

I drøftingen av hva som kan sies å karakterisere en moderniseringsidé er tilbud og etterspørsel et viktig prinsipp. Markedet leverer det brukerne etterspør – og må dermed også sørge for et tilbud som imøtekommer denne. Ordet ”tilbud” er derfor ikke noe typisk sosialdemokratisk ord. Derfor finner jeg det interessant å undersøke hvorvidt de rødgrønne kunne benyttet seg av andre ord enn ”tilbud” uten at sammenhengen forandres. I Kunnskapsforlagets synonymordbok som også er tilgjengelig på internett, foreslås blant annet ”mulighet” som synonym til ”tilbud”. I mange tilfeller mener jeg dette ville være et vel så godt ord å bruke for å forklare regjeringens ønske om å bedre mulighetene for befolkningen til å ta fly, ha råd til bolig, god nok service og velferd. Men i erklæringen forekommer ordet ”mulighet” under halvparten av det ”tilbud” gjør i erklæringen. Et eksempel på anvendelsen av ”mulighet”: Regjeringen vil videreutvikle eldreomsorgen slik at et økende antall eldre skal ha gode *muligheter* for livskvalitet og utfoldelse (s.42).

I tillegg til de relativt hyppige treffene og at de i flere tilfeller kunne benyttet andre ord (f.eks ”mulighet”) og gjort omskrivninger, ser jeg de 68 treffene som et uttrykk for en moderniseringsdiskurs.

Ordet ”tjeneste” forekommer 63 ganger, og blir benyttet i en positiv kontekst. Det dreier seg om ulike typer tjenester som regjeringen i erklæringen lover at den skal forbedre, som ”helsetjenester”, ”sykehustjenester”, ”legetjeneste”, ”bibliotekstjeneste”, ”ambulansetjeneste”. På samme måte som ”tilbud” blir også ”tjeneste” ofte satt sammen med andre ord. Er det ut i fra disse to ordene fra moderniseringsordlisten mulig å se et mønster i hvordan regjeringen setter sammen ord?

Av de i alt 63 forekomstene er hele 42 sammensatte ord, hvor jeg ser 35 treff som relevante i denne sammenhengen. Ordet blir oftest benyttet som et sammensatt ord.

”Velferdstjenester” er det sammensatte ordet som i denne sammenhengen forekommer oftest (8 treff). Ordet står altså alene 21 ganger, fem av disse i sammenheng med ”offentlig”. Her ser vi altså, at i likhet med ”tilbud” blir et ord fra moderniseringslisten til stadighet slått sammen med et ord jeg har valgt ut til å kunne representere en sosialdemokratisk ordliste. En mulig å trekke en konklusjon ut av disse funnene? Jeg ser det i hvert fall interessant å merke seg at flere ord jeg har valgt ut fra begge ordlistene er satt sammen. En forklaring kan altså være at moderniseringsideene har et overtak i språkbruken.

I hvilken kontekst blir ordet benyttet? Regjeringen virker opptatt av at det skal tilbys like *tjenester* til alle i hele landet” og at ”offentlig sektor skal tilby gode *tjenester*.” I kapittel 3, økonomisk politikk, hevder regjeringen at den vil ”styrke velferdsordningene og *tjenestetilbudet* i offentlig sektor (s.15)”. De rødgrønne uttrykker også bekymring for at ”kommersialisering av *velferdstjenestene* vil føre til svekket valgfrihet (s. 51).” I disse utdragene vises det samtidig at til tross for at ”*tjeneste*” blir brukt – er dette ikke i en kontekst som er positiv til en mer markeds- og individrettet politikk. Dermed kan ikke alle funnene av ”*tjeneste*” i sin helhet tas til inntekt for en idealtipe for moderniseringstankegangen. Men samtidig er det verdt å merke seg at ordet altså finnes oftest sammenslått, og at ”*tjeneste*” da står i forbindelse med et ord fra den sosialdemokratiske listen.

”*Service*” nevnes seks ganger og da i sammenheng med offentlig sektor eller staten. Regjeringen skriver at den vil etablere lokale ”*servicekontorer* for næringslivet (s.18)”, lister opp viktige ”*servicetilbud*” til den nye arbeids- og velferdsetaten (Nav) (s.38). Videre understreker de rødgrønne i kapittel 11, Fornyelse av offentlig sektor, at ”teknologi og internett legger et godt grunnlag for bedre *service*” og at de vil sørge for å fornye offentlig sektor med blant annet å ”samordne *serviceerklæringer* (s. 51)”. I kapittelet for kriminalpolitikk mener regjeringen at politiet skal være ”*serviceinnstilt* i sitt forhold til publikum (s. 67)” og at de vil gjøre lennsmannsetaten ”synlig og effektiv blant annet ved å gjennomgå muligheten for samlokalisering med offentlige *servicekontorer* (s.68).”

Eksempelene viser at regjeringen ser *service* som nærmest noe selvsagt – et kvalitetstempel eller krav til staten. At de rødgrønne viderefører den forrige regjeringens krav og innføring om *serviceerklæringer* og *servicekontorer* for brukerne, kan være med på å

dokumentere at kundetekningen er blitt allment utbredt. "Service" er blitt et honnørord som regjeringen ønsker å omgi seg med.

Ordet "moderne" blir lite brukt i regjeringsplattformen. Ni treff som gir en prosentandel på .03. I alle treffene blir "moderne" brukt som for å beskrive mål regjeringen har for ulike tjenester eller etater. For eksempel fra kapittel 10, Barn, utdanning og forskning, "vil [...] studentene en forskningsbasert undervisning, tilpasset et *moderne* kunnskapssamfunn (s. 49), eller her i kapittel 2, Internasjonal politikk, "Norge [vil] [...] arbeide for en moderne og mer effektiv verdensorganisasjon (s.9)." Samt i kapittelet for samferdsel skriver regjeringen at "det offentlige har ansvar for at det er et godt og *moderne* kommunikasjonsnett (s. 25)." I det første kapittelet presiserer dessuten regjeringen at den vil "føre en *moderne* og framtidsrettet politikk for å skape verdier (s.5)." Her ser vi at regjeringen ønsker å framstå og bli sett på som moderne – ikke bakstreverske. Dermed legger de selv prestisje i betydningen av ordet – moderne er blitt noe "alle" må være for å vise at de henger med. Dermed anser jeg de ni treffene som interessante og som en illustrasjon på at moderniseringsvilje også opptrer i erklæringen til de rødgrønne.

"*Lønnsomt*" blir nevnt til sammen syv ganger. Ordet dukker som oftest opp innenfor miljø-, samferdsel- og energipolitikken, som her: "Det må bli *lønnsomt* å velge kollektive løsninger for jobb og fritidsreiser (s.26), eller her hvor regjeringen lover at den vil "innføre virkemidler som gjør det *lønnsomt* å velge lavutslippsbiler (s.26). I oljepolitikken krever regjeringen at det skal være "*lønnsomt* å øke utvinningsgraden i eksisterende felt (s. 61)." I samtlige treff brukes ordet som en positiv verdi, i betydningen; man skal tjene penger/sitte igjen med noe. På forhånd hadde jeg forventet at regjeringen ville anvendt ordet oftere i en betydning hvor lønnsomhet ville vært et mål på utformingen av velferdspolitikken. Det er også verdt å merke seg at funnene viser at regjeringen vil bruke gulrot, i form av pengestøtte i miljøpolitikken – og ikke pisk. Forbrukerne og bedriftene skal tjene på å velge grønne løsninger, og dermed legger regjeringen bort forsøk på å fri til ansvarsfølelsen for miljøproblemene hos innbyggerne.

”Innovasjon” med dets ulike varianter får 14 treff. Setningene ordene opptrer i dreier seg hovedsakelig om ”Innovasjon Norge” – det statlige finansieringsorganet for nystartede bedrifter som er resultatet etter en sammenslåing av oppgavene til Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND), Norges Eksportråd, Statens Veiledningskontor for Oppfinnere (SVO) og Norges Turistråd. Grunnlaget for Innovasjon Norge ble lagt av den forrige regjeringen i 2004. De rødgrønne er utelukkende positive til institusjonen som de blant annet lover at de vil øke støtten til (s.18).” Regjeringen nevner også at den akter å ”etablere gode rammebetingelser som bidrar til ”*innovasjon* og nyskaping” fordi den har som mål at ”Norge skal bli en av de ledende, *innovative*, dynamiske og kunnskapsbaserte økonomier i verden (s.17).”

”Banebrytende” og ”fornyende” er to ord Kunnskapsforlaget bruker for å forklare ”innovasjon” i sin norskordbok på nett. Å være innovativ er altså forbundet med noe positivt. Regjeringen ønsker å smykke seg med slike ord. I tillegg ønsker den å styrke Innovasjon Norge som et næringspolitisk verktøy. Finnes det likevel andre ord som regjeringen kunne brukt i stedet for å ty til et ord jeg foreslår som representant for en moderniseringsidealtipe? Hva viser et tilleggssøk på ”fornye”? I alt ga en trunkering både foran og bak ”fornye” 28 treff hvor 15 er interessante, som ”*fornyelse* og utvikling er nødvendig for å unngå privatisering og kommersialisering av velferdstjenestene (s.51) som finnes i kapittelet ”Fornyelse av offentlig sektor”. I denne forbindelse er det også verdt å nevne at regjeringens administrasjonsdepartement har fått tittelen; ”Fornyelse- og administrasjonsdepartement”. Et relevant treff på 15 for ”fornyelse” er knapt flere enn ”innovasjon”. Om ikke antall treff utgjør store forskjellen, viser det likevel at regjeringen her forsøker og ønsker å introdusere et annet ord som ikke bidrar til å vekke samme assosiasjoner som ”innovasjon”. Dermed svekkes hypotesen om at det eksisterer en moderniseringspolitikk i Soria Moria-erklæringen noe.

Ordet ”fleksibel” benyttes bare fire ganger. I hvilke sammenhenger? Regjeringen henviser til et mål om å ha et ”*fleksibelt* forsvar (s.12)”, at ”kvoteåret skal være *fleksibelt* (s.19)” og at det skal innføre krav om ”*fleksible* energisystemer” (s. 59). Tre funn som viser at de rødgrønne anser det som nødvendig og viktig med fleksible løsninger. Ett av treffene anser jeg likevel som ekstra interessant. I kapittelet for offentlig sektor skriver regjeringen følgende: ”Det offentlige virkemiddelapparatet skal styrkes og være en *fleksibel* partner, ikke

et byråkratisk hinder for næringslivet (s.17).” ”Fleksibel” med dets ulike varianter, har få treff og på den måte har bruken av ordet og hva det står for begrenset interesse i den videre analysen. Likevel er det nå tankevekkende å observere at regjeringen bruker ord som ”fleksibel” med de påfølgende begrepsomfang det har når de skal beskrive sine mål for hva offentlige støtteordninger skal være.

”Skattelette” er det eneste ordet fra ordlisten som ikke forekommer i erklæringen. Heller ikke ”sette ned” som i ”sette ned skatt/avgifter” finnes. I stedet viser delkapittelet ”Skatte- og avgiftspolitikken” i kapittel 3, økonomisk politikk, at regjeringen vil beholde det samlede skatte- og avgiftsnivået for 2004 (s. 17). Samtidig sier regjeringen rett ut at de vil utforme et skattesystem som i sterkere grad skal ”bidra til en en mer rettferdig inntektsfordeling (s.16)”. Noe som er stikk i strid med en markedsliberalistisk politikk.

Representeres Soria Moria-erklæringen av idealtypen for moderniseringslinjen?

Etter å ha gjennomført en kvantitativ analyse og utdypet dette gjennom en kvalitativ analyse med utgangspunkt i den moderne idealtypen i Soria Moria-erklæringen mener jeg det er mulig å peke på tre hovedfunn.

Tidligere i oppgaven har jeg vist til at 80-tallet bar preg av en individrettet markedsvennlig politikk, og at deretter Athony Giddens (1999) på 90-tallet påpekte at de europeiske sosialdemokratiske partiene måtte ta tilbake definisjonsmakten for begrepet ”individ”. En slik strategi, om man kan kalle dét det, anser jeg at de tre partiene har gjort et forsøk på i Soria Moria-erklæringen. Denne strategien har jeg forsøkt å vise hvordan kommer til syne i denne kvantitative analysen, for eksempel ved bruken av ordet ”individ”. Samtidig har de brukt den eldre sosialistiske tradisjonen med å henvise til det sosialistiske frihetsbegrepet (Rossavik 2007: 247) hvor det er fellesskapet som gir personlig frihet til å velge sin egen framtid (s. 4). Ved trunkering av ordet ”fri” fikk jeg også flere treff på ”frivillig sektor” som de rødgrønne understreket at de anså som en viktig bidragsyter til å skape det de rødgrønne anser som et samfunn basert på fellesskapsverdier.

Et annet funn som utpeker seg etter å ha utført en ordtelling av erklæringen, er de rødgrønnes bruk av sammensatte ord, eksempelvis ”velferdstilbud”, ”omsorgstilbud” og ”velferdstjeneste”. Sammensatte ord som enten består av to ord jeg har foreslått som representanter for en moderniseringsliste, eller ett ord fra moderniseringslisten sammen med

ett fra den sosialdemokratiske listen. Og til slutt viser også denne analysen hvor viktig det er å se nærmere på konteksten ordene jeg finner opptrer i ved bruk av ordtellingsprogrammet. Flere av treffene på eksempelvis ”privat”, ”konkurranse” og ”marked” viser skepsisen de rødgrønne har til ”markedsmekanismene” som konkurranseutsetting og privatisering.

Er det ut i fra disse funnene mulig å se Soria Moria-erklæringen som en representant for en moderniseringsvennlig politikk? Det vil jeg si at det ikke er, men samtidig viser flere av treffene etter ord fra moderniseringslisten, at de rødgrønne gjerne benytter – og beskriver seg selv – med ord fra moderniseringslisten. Derfor mener jeg man kan se spor av en moderniserings*diskurs* i erklæringen. Mest kommer dette imidlertid til uttrykk i språkbruken – og ikke i visjonene for det norske samfunn.

Et søk etter de 14 ordene i moderniseringsordlisten ga en sprikende konklusjon. Hva viser et søk etter de 14 ordene fra den sosialdemokratiske ordlisten? Det skal jeg forsøke å gi et svar på i den følgende delen.

5.2.2 Ordtelling: Kvantitativ leting etter en sosialdemokratisk ideatype

Ved å bruke ordtellingsprogrammet MonoConc Pro har jeg fått disse resultatene:

Tabell 5.2.2 Sosialdemokratisk idealtipe

Prosjenter (av det totale antall ord) i parentes

Søkeord	Forekomst
arbeid	417 (1.42)
offentlig	104 (.35)
stat	96 (.33)
like	82 (.28)
velferd	53 (.18)
sikkerhet	48 (.16)
felles	31 (.11)
sentral	24 (.08)
fordele/fordeling	22 (.074)
trygg	21 (.07)
styring	20 (.06)
kollektiv	17 (.06)
sysselsetting	14 (.05)
utjevning/utjamning	9 (.03)
likhet	1 (.003)

”Målet med å få en flertallsregjering er å kunne iverksette en politikk for mer fellesskap og rettferdighet, skrev regjeringssjef Jens Stoltenberg (2005b) i en aviskronikk to uker etter stortingsvalget. Hva viser et ordtellingssøk etter meningsbærende ord som ”fellesskap” i Soria Moria-erklæringen?

Heller ikke ord som den rødgrønne statsministeren selv bruker for å karakterisere sin egen politikk, finnes så ofte som forventet. ”Felles” i dets ulike varianter benyttes til sammen 31 ganger, 13 av disse som ”fellesskap”. I en erklæring som rommer 29.417 ord er ikke det all verden. Med sine 417 innslag er ”arbeid” med dets ulike varianter det ordet fra ordlisten som forekommer oftest i erklæringen. Alle ordene som jeg har foreslått til en ordliste for en sosialdemokratisk idealtipe forekommer minst en gang. Det vil være et viktig element å ta med i den videre analysen. Før problemstillingen om Soria Moria-erklæringen er en representant for en sosialdemokratisk idealtipe kan besvares, vil jeg gjennomføre en mer

utfyllende kvalitativ analyse hvor jeg ser nærmere på sammenhengen ordene fra listen opptre i.

”Arbeid” og dets ulike varianter forekommer relativt hyppig. Er alle de 417 treffene aktuelle for den ideologiske analysen? Blant annet gjør en trunkering både foran og bak av ”arbeid” at jeg blant annet får flere treff på ”motarbeide”/”utarbeide”/”Arbeids-og velferdsetaten” (til sammen 28 treff) som jeg ikke vil gå nærmere inn på i akkurat denne analysen. Også ”samarbeid” kommer til syne når ordtellingsprogrammet søker på ”arbeid” i trunkert form. ”Samarbeid” er et interessant ord i denne sammenhengen. Ordnetts norske ordbok på internett, for eksempel, beskriver ”samarbeid” med å ”arbeid[e] i fellesskap”. Av den grunn vil jeg derfor også være interessert i hvilken kontekst de 68 funnene på ”samarbeid” framtrer. Når en ser nærmere på de 417 treffene er det altså enkelte ord og uttrykk som forekommer flere ganger. Jeg vil videre se på hvor ofte/hvordan regjeringen beskriver arbeidslivet, arbeidsvilkår, arbeidsplasser, hvorvidt de bruker uttrykket ”arbeid til alle” og lignende samt hva regjeringen ønsker å *arbeide for*.

Aller først ønsker jeg å spørre hva regjeringen ønsker å arbeide for. 59 ganger gjentar regjeringen uttrykket. Det dreier seg blant annet om å arbeide for ”å styrke FN og internasjonal rett (s.7)”, at ”folk skal oppleve en giftfri hverdag (s.57)” og at ”flest mulig av de som ønsker det skal være i stand til å kjøpe sin egen bolig (s.39).” På noen politikkområder blir uttrykket gjentatt oftere, som innenfor arbeidspolitikken.

Eksempler:

”Regjeringen *vil arbeide for* at EU ikke gjennomfører et tjenstedirektiv som fører til sosial dumping.(s.8)”

” Regjeringen *vil arbeide for* å få et reelt inkluderende arbeidsliv (s.38)”

”*arbeide for* at arbeidstakernes lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår ikke svekkes som følge av konkurranseutsetting av offentlige tjenester (s. 52)”

Også innenfor likestillings- og skolepolitikken benyttes ofte uttrykket ”arbeide for”. Her kommer regjeringens fellesskapsvisjoner til uttrykk som eksempelvis:

”Skolens rolle som verktøy for sosial utjamning må styrkes. Derfor *vil vi arbeide for* at alle elever skal gis leksehjelp (s.45).”

”Regjeringen *vil arbeide for* en mangfoldig fellesskole (s.45)”

og et til:

”Vi vil *arbeide* for likestilling gjennom endringer av lover og i organisering av arbeids- og samfunnsliv (s.66).”

”Hele folket i arbeid” stod i hele etterkrigstiden i særstilling som politisk målsetting for Ap-regjeringene (Hansson og Teigene 1992: 229). Senest i 2005 utbroderte Ap helt i starten av sitt partiprogram følgende: ”Målet er en ny politisk kurs for Norge. En kurs som bidrar til å skaffe *arbeid til alle* (s.4).” Hvor ofte er et så viktig valgspråk for venstresiden benyttet i regjeringserklæringen? To ganger er uttrykket gjengitt, i tillegg til to ganger hvor regjeringen slår fast at den vil ”skape arbeidsplasser i hele landet (s.18)”. I tillegg utdyper de en gang løfter om å ” skape arbeidsmuligheter” for kunstnere (s.62).

I tillegg bør det nevnes at, når en går ned på hvert enkelt funn, er det flere typer sammensatte ord med ”arbeid” som forekommer flere enn én gang. Dette er blant annet (antall treff i parentes): ”arbeidstaker” (15), ”arbeidsplass” (15), ”arbeidsvilkår” (6), ”arbeidsmarkeds-”(12), ”arbeidsledighet”(6). Med 63 treff er ”arbeidsliv” det hyppigst nevnte ordet hvor ”arbeid” er satt sammen med et annet. Hva slags arbeidsliv ønsker de rødgrønne å arbeide for? I innledningskapittelet skriver de følgende:

”Vi vil arbeide for et mer inkluderende *arbeidsliv*, med plass til ulike mennesker, og med en forventning om at alle kan arbeide etter evne (s.5)”

For å understreke deres visjon om et inkluderende arbeidsliv, har de i tillegg kalt kapittel 7, ”Et *arbeidsliv* med plass til alle”. Videre understrekes det at deres politikk for forebygging også vil ha ”mindre utstøting fra arbeidslivet (s. 5)” som mål.

I denne analysen er det verdt å nevne at ved trunkering av ”arbeid” i tillegg får treff på ”samarbeid” som i alt forekommer relativt hyppig, 68 ganger. Det kan om mulig sees som et uttrykk for regjeringens kollektivistiske syn på arbeidsmarkedspolitikken. Stadig gjør regjeringen det klart at den vil styrke et *samarbeid mellom partene* i arbeidslivet. Og som her i kapittel tre, økonomisk politikk: ”Vi vil invitere til et tettere inntektspolitisk *samarbeid* med partene i arbeidslivet (s. 15)” og her hvor den lover å ”bidra til forsøk med 6-timersdag/arbeidstidsreformer i *samarbeid* med partene i arbeidslivet (s.36).”

Eksempelene over og den relativt hyppige forekomsten av ”arbeid” med sine 417 treff (og derav en treffprosent på 1.42) mener jeg viser at det er mulig å få syne på en sosialdemokratisk idé.

”Sysselsetting” er et synonym for ”arbeid” (Kunnskapsforlagets synonymordbok). Dette ordet forekommer hovedsakelig (ni av i alt 14 treff) i kapittel tre hvor regjeringen kommenterer sin økonomisk politikk som her: ”Handlingsrommet i budsjettpolitikken skal benyttes til å styrke *sysselsettingen*...(s.16) ” og litt senere i kapittelet: ”Hensynet til lav arbeidsledighet og høy *sysselsetting*, stabil økonomisk og bærekraftig utvikling er grunnleggende hensyn i Regjeringens økonomiske politikk (s.16).” I tillegg blir ordet nevnt innenfor næringspolitikken (fiskeri og landbruk) – full sysselsetting sees på som et mål å strekke seg etter for å sikre bosetting over hele landet. Eksempler:

Nasjonale myndigheter skal [...] i spesielt utsatte distriker [...] sikre *sysselsettingen* i industrien (s.20)

Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og *sysselsetting* i store deler av landet (s.21).

Sammen med "arbeid" synes det gjørlig å konkludere med at "sysselsetting" blir relativt hyppig referert til i erklæringen.

”Velferd” forekommer 53 ganger og da som et sammensatt ord. Eksempler ”velferdssamfunn”, ”velferdsordninger”, ”velferdsoppgaver”, ”velferdstjenester”, ”velferdsbygging”, ”velferdstilbud”, ”velferdstiltak”. De to ordene i forbindelse med ”velferd” som i tillegg til ”velferdsordninger” (7 treff) forekommer oftest er ”velferdstjenester (8 treff) og ”velferdstilbud” (6 ganger). Fellesnevneren for de to siste ordene er fra moderniseringslisten. For ”tilbud” og ”tjeneste” er to av i alt 15 ord jeg har valgt ut til en ordliste i et forsøk på å beskrive en moderniseringsidealtipe. Disse sammensatte ordene er det, som jeg behandlet under analysen av den forrige idealtypen, verdt å være oppmerksom på fordi de signaliserer inntreden av en *moderniseringsdiskurs* i språket.

Regjeringen understreker tidlig i erklæringen at Norge er et av verdens beste *velferdssamfunn* (s.4). Videre i erklæringen er bruken av ordet i stor grad knyttet opp mot de tre partienes visjoner for hvordan velferden kan sikres og i hvilken grad den skal organiseres – og ikke minst hva som er velferd: ”[...]sikre alle tilgang til sentrale *velferdsordninger* som barnehage, utdanning, omsorg og helse (s.15)

I teksten kommer det videre fram løfter om at ”enkeltmenneskets behov skal stå i sentrum både når det gjelder innholdet i, og organiseringen av, *velferdstilbudene* (s.51) og gir seg selv i oppgave å ”styrke, fornye og videreutvikle dette *velferdssamfunnet* (s.4)”.

Kriminaliteten skal stoppes med ”gode *velferdstilbud* (s.67). God utviklingspolitikk er ifølge de rødgrønne å gjøre noe med strukturene slik at de fattigste landene får muligheten til å utvikle ”*velferdstjenester* som helse og utdanning (s.10).” Det er også verdt å merke seg at regjeringens distriktspolitikk er framtreddende ved søk på ”velferd” som i setningene ”de beste lokalsamfunnene [...] er forutsetningene for et godt *velferdssamfunn*” og ”[kommunene] skal sikres ressurser og handlefrihet til å løse viktige *velferdsoppgaver* (s.31).

”Velferd” er uten tvil et honnørord for den rødgrønne regjeringen, og blir brukt som noe alle har tilgang til, noe vi skal strekke oss etter, å sørge for å fortsette å ha, og utvikle og hjelpe andre land med å skape. Slike visjoner mener jeg den rødgrønne regjeringen deler med regjeringene etter andre verdenskrig slik flere historikere har bemerket – og dermed viser at den sosialdemokratiske idealtypen er synlig i erklæringen.

”Trygg” med dets ulike varianter forekommer 21 ganger. Det dreier seg om regjeringens løfter om å føre en: ”Politikk som styrker den enkeltes personlige *trygghet* gjennom sterke felles velferdsordninger og rettferdig omfordeling” (s.4), eller troen på at ”velfungerende, *trygge* og identitetsskapende lokalsamfunn er en avgjørende forutsetning for et godt velferdssamfunn (s.31)” og troen på at ”*trygghet* for arbeid og rett til opplæring/videreutdanning er en nødvendig forutsetning for en vellykket [...] fornyelse av offentlig sektor (s.51). I kapittel 16 slår dessuten de rødgrønne fast at ”å sørge for *trygghet* i samfunnet er et velferdsspørsmål og et stort offentlig ansvar (s.67).” Disse utsagnene kan tolkes dit hen at regjeringen ser ”trygghet” som en viktig verdi for å skape et godt samfunn. Utsagnet om at offentlig sektor har ansvaret for å sørge for trygghet er dessuten en viktig innenfor sosialdemokratiske prinsipper.

Videre peker det seg ut en hyppig forekomst av ordet ”offentlig”, med til sammen 104 treff. Det er her interessant å se hva de rødgrønne anser for å være det offentliges ansvar og hvilke konkrete arbeidsoppgaver de ser for seg at de ulike offentlige myndighetene skal ha etc. I

tillegg er det verdt å undersøke i hvilken grad de tre partiene ser nødvendigheten av å sikre hele befolkningen tilgang til offentlige velferdstjenester.

Når ”offentlig” forekommer i erklæringen er det nettopp i sammenhenger hvor det sies at ansvaret for å trygge velferden er opp til det offentlige, og at dette skyldes at det er offentlig sektor som best kan sikre velferden. Det heter blant annet at: ”vi vil fastholde et omfattende *offentlig* ansvar for, og en solidarisk finansiering av, de grunnleggende velferdsoppgavene” (s.4) og ”å sørge for trygghet i samfunnet er et velferdsspørsmål og et stort offentlig ansvar (s.67). Troen på en sterk offentlig sektor kommer også til uttrykk i regjeringens utviklingspolitikk. Flere treff påpeker at regjeringen vil bidra til det legges til rette for at fattige land skal få muligheten til å starte en ”*offentlig* velferdsbygging” og ”utvikle *offentlige* velferdstjenester som helse og utdanning. (s.10).” Videre gjør regjeringen det klart at ”*offentlig* eierskap er viktig for å sikre viktige politiske mål innen distriktpolitikk, transportpolitikk, kulturpolitikk og helsepolitikk” i sitt kapittel for næringspolitikk (s.24). Andre treff på ”offentlig” viser derimot at ordet brukes i en kontekst med blant annet ord fra moderniseringsdiskursen. Dette kommer tydeligst til uttrykk i kapittel 11, Fornyelse og utvikling av offentlig sektor”. Som kapittelnavnet antyder ser regjeringen et behov for å gjøre noe med offentlig sektor. Umiddelbart virker det ifølge tittelen som om det er noe galt med sektoren. De borgerlige partiene har i flere år vært en kritiker av offentlig sektor slik som jeg allerede har nevnt i gjennomgangen av en idealtipe for moderniseringsideene. Deler SV, Ap og Sp denne oppfatningen? Eksempelene over er viser at de rødgrønne partiene ser offentlig sektor som viktig for utviklingen av det norske velferdssamfunnet. Hvilke visjoner har de konkret for offentlig sektor?

”Våre mål i fornyelsen av *offentlig* sektor er å oppnå mer velferd og mindre administrasjon, mer lokal frihet og mindre detaljstyring (s.51).”

Denne visjonen inneholder utvidede åpningstider, økt brukermedvirkning, serviceerklæringer og døgnåpen forvaltning med elektronisk informasjon. Videre ser regjeringen nødvendigheten av at ”de totale økonomiske ressursene innen offentlig sektor utnyttes bedre (s.32).” Det er altså et uttrykt ønske om bedre effektivitet, brukertilpasning og mer penger igjen for hver krone av overføringer og rammetilskudd.

En innrømmelse av at offentlig sektor har behov for fornyelse og økt fokus på blant annet servicekontorer er med på å forsterke en moderniseringsidealtipe. Samtidig har jeg vist til eksempler hvor sosialdemokratiske visjoner (som sterkt offentlig eierskap og at

velferdstilbud er det offentliges – ikke private eller frivillig sektors oppgaver) står sterkt i erklæringen. Det vil si at flere av funnene peker på at *moderniseringsdiskursen* har tak på det politiske i erklæringen.

Soria Moria-erklæringen viser klare eksempler på en sosialdemokratisk idealtipe, som jeg har forsøkt å gjøre rede for, hvis en søker på ordet ”statlig”. I alt forekommer ordet 96 ganger. I teksten gjør Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti det klart at de er positive til en mer aktiv stat og statlig eierskap. Deres syn kommer særlig til uttrykk i innledningskapittelet og i kapittel fire, næringspolitikk.

I kapittel fire fastslås det at ”det statlige eierskapet bør være langt mer aktivt enn i dag (s.24).” De tre partiene begrunner sine standpunkt som nødvendige både for å beskytte råderetten over naturressursene (eks. petroleum og vannkraft) og den private eiendomsretten, og til slutt sikre inntekter til fellesskapet (s.24). Mer konkret mener de rødgrønne partiene at et aktivt statlig eierskap er nødvendig for å sikre at bedriftene fortsatt vil ha hovedkontor og forskningsaktiviteter i Norge (s.23-24). Regjeringen vil bruke sitt aktive eierskap som et verktøy samtidig som de forplikter seg til å ”etablere stabile, forutsigbare og konkurransedyktige rammebetingelser” i samarbeid med næringsliv og arbeidstakerne (s.17). Fiskeriindustri, skipsfart og landbruk kan sies å representere tre bransjer hvor regjeringen legger fram konkrete statlige virkemidler for å sikre videre drift.

Eksempler:

[Regjeringen vil]

”Opprette et eget *statlig* investeringsfond for marin sektor som skal kunne gå inn med eierinteresser i oppdrett og foredling av marine produkter (s. 20).”

”Videreutvikle en nasjonal skogpolitikk der *staten* tar et medansvar for planting og ungskogpleie (s.22).”

Statoil, Posten, NSB, Hydro, Telenor, Statnett og Statskog er statlig eide selskaper regjeringen anvender som eksempel på at det er nødvendig å sikre statlig eierskap over. Også her ser vi en venstredreining i eierskapspolitikken når regjeringen blant annet slår fast ”sikre fortsatt sterkt *statlig* eierskap til petroleumsforekomsten. Dagens hjemfallsordning opprettholdes på en slik måte at offentlig og nasjonalt eierskap sikres (s.24).”

Aktivt statlig engasjement er også et av virkemidlene regjeringen legger opp til i likestillings- og miljøpolitikken. Regjeringen anser staten som en viktig bidragsyter til å fremme likestilling og inkludering og brukes for eksempel i setninger som ”statlig eide selskaper skal gå foran i arbeidet for likestilling (s.24), ”staten skal fullfinansiere lavere makspris og utbygging av nye barnehageplasser (s. 44) og ”[et] statlig selskap får i ansvar å skape en verdikjede for transport og injeksjon av CO2 (s.60).” I behandlingen av resultatene av søket på ordet ”offentlig” var dette også et av funnene. Ser vi da på bruken av ”stat” og ”offenlig” sammen vil en hypotese om at sosialdemokratiske visjoner står sterkt i Soria Moria-erklæringen forsterkes.

Eksempelene over anser jeg som et klart uttrykk for at de rødgrønne er positive til en sterk stat –og mener det er statens ansvar og plikt, ikke private, å ta ansvar. Flere politiske kommentatorer og samfunnsdebattanter mente partiene hadde manøvrert seg mer til venstre i sin politikk da Soria Moria-erklæringen var ferdigforhandlet. Flere av de 96 funnene på stat underbygger dette ved at funnene til sammen uttrykker at regjeringen anser staten som den som kan løse samfunnsutfordringene på best mulig måte.

31 ganger nevnes ”felles” med dets ulike varianter. I erklæringens innledning står det: ”En flertallsregjering utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil føre en politikk bygget på rettferdighet og *felleskap* (s.4).” Videre utdyper de tre at: ”Sterke *felleskap* er den beste grunnmur enkeltmenneskene kan bygge sine individuelle livsprosjekter på (s. 4).” I tillegg til de to funnene jeg har vist til fra innledningskapittelet, har de rødgrønne valgt å bruke ”*felleskap*” som ett av tre stikkord for deres verdigrunnlag i kapittel 1. Her slår regjeringen altså fast at de vil løse problemer ved å ”satse på *felleskapsløsningene* (s.4).” Gjennom ”*felles velferdsordninger*” mener regjeringen at de vil styrke den enkeltes personlige trygghet (s.4) . I den forbindelse er verdt å utdype et av funnene i ordtellingen. Ved å søke på ”felles” fikk jeg opp tre interessante treff på det sammensatte ordet ”*felleskolen*”. Ordet kan oppfattes som et synonym til den offentlige skolen. For i motsetning til den ”offentlige skolen” som blir nevnt én gang, blir ”*felleskolen*” nevnt tre. ”*Fellesskole(n)*” har til hensikt å gi assosiasjoner til en positiv skole, samtidig som regjeringen kanskje forsøker å bli kvitt det negative stempelen som flere partier på høyresiden forsøker å feste til den ”offentlige skolen” i sitt forsøk på å fremheve

private skoler. Alt i alt mener jeg dette er eksempler på den sosialdemokratiske idealtypens tilstedeværelse i erklæringen.

Om det gis uttrykkes et behov for et ønske om en sterkere kontroll og regulering av den nasjonale økonomien og være en mer aktiv eier, har jeg søkt på ”styring”, som gir 20 treff. Flere av dem er interessante. Seks ganger dukker ordet opp som styring i betydningen ”statlig styring” over fellesskapets ressurser. Uttrykt for eksempel slik:

”Regjeringen vil ha sterkere politisk *styring* med prosesser og beslutninger som er viktige for landet, lokalsamfunnene og enkeltindividene (s.5)

Og:

”Gjennom lovverket og reguleringer skal fellesskapet sikres *styring* og kontroll over ressurser og fordeling av fisken i havet [...] (s.19)”

To treff på ”markedsstyring” er interessante i den forbindelse at de også er positive til mer statlig styring ved å påpeke ”vi ønsker ikke markeds*styring* og markedstekning der markedet ikke fungerer (s.5).” ”Styring” innenfor temaene for hva de folkevalgte skal ha ansvar for, får fire treff hvor regjeringen blant annet er tydelige på at: ”en politikk som skal bidra til å oppfylle de samfunns mål Regjeringen går inn for, krever vilje til styring og samfunnsolidaritet (s.29).” Regjeringen nevner også at de fattige landene må få ”styringsrett” og virkemidler som har vært viktige for å utvikle vårt eget samfunn til et velferdssamfunn (s.14). Eksempelene her underbygger min forventning om å finne en sosialdemokratisk idealtype i teksten.

”Sikkerhet” forekommer 48 ganger. Det dreier seg om ulike typer sikkerhet som ”sikkerhetspolitikk”, ”matsikkerhet”, ”trafikksikkerhet”, ”rettssikkerhet” og ”samfunnssikkerhet”. I denne analysen er det interessant å se hvorvidt ”sikkerhet” opptrer i en kontekst hvor statens hovedoppgaver er å sørge for trygghet for borgerne. I en slik betydning opptrer ordet to ganger. ”vi vil avskaffe fattigdom ved å styrke de offentlige *sikkerhetsnettene* (s.4)” og ”samfunnssikkerhet dreier seg om å ivareta befolkningens trygghet...(s.70).”

”Vårt mål om rettferdig *fordeling* gjelder både mellom de som lever i dag og mellom nåværende og kommende generasjoner”, skriver regjeringen i innledningskapittelet (s. 5). ”Fordele” og ”fordeling” med dets ulike varianter forekommer i alt 22 ganger. Sammen med de fire ordene ”utjevne”, ”like”, likhet” og ”kollektiv” vil jeg i denne analysen se ”fordele” som et uttrykk for regjeringens politikk for å redusere forskjellene mellom grupper i Norge, forskjellene i inntekter, mellom distrikt og by og land i den fattige og rike delen av verden.

I innledningen pekte jeg på en av setningene hvor ”fordeling” opptrer i erklæringens innledningskapittel. Regjeringen understreker nemlig flere ganger i kapittel en sine løfter om å levere en politikk som ”styrker den enkeltes personlige trygghet gjennom sterke felles velferdsordninger og rettferdig *omfordeling* (s.4).”

Ordtellingen viser at ”fordeling” forekommer oftest sammen med det meningsbærende ordet ”rettferdig” som her: ”vårt mål om *rettferdig fordeling* gjelder både mellom dem som lever i dag og mellom nåværende og kommende generasjoner (s. 5.) og her: ”skattesystemet skal sterkere enn i dag bidra til en mer rettferdig inntektsfordeling i samfunnet (s.16).” Regjeringens fordelingspolitikk kommer i disse eksemplene og i de seks andre funnene ekstra til uttrykk når politikken blir understreket med ”rettferdig.”

17 treff på ”kollektiv” hvor 15 av omhandler kollektivtransport. I denne analysen er jeg derimot interessert i bruken av ordet som et synonym for fellesskap og solidaritet (Kunnskapsforlagets synonymordbok). Felles/fellesskap har vi sett at forekommer 31 ganger. Et tilleggssøk på ”solidaritet” viser at dette blir brukt åtte ganger til sammen. ”Kollektiv” er dermed det synonymet som brukes minst. Først i kapittel 2 ”FN-systemet må kunne møte hele spekteret av utfordringer [...] med effektive *kollektive* virkemidler (s.9)” og dernest i erklæringens tolvte kapittel: ”Kulturminner og kulturmiljø er viktige deler av samfunnets kollektive hukommelse (s. 57).” Disse funnene er heller ikke i en like direkte sammenheng som eksemplene jeg har vist til for funnene av ”felles”. Dermed viser bruken av ”kollektiv” i erklæringen noen sterke spor av en sosialdemokratisk idé.

”Utjevne” er et verb som sikter til et ønske om ”å gjøre mer ensartet/ gjøre mindre sterk” (Kunnskapsforlagets norske ordbok). Det er altså i denne sammenhengen snakk om å utligne/kompensere for forskjeller i samfunnet. De ni forekomstene av ”*utjevning*” går også

inn under den konteksten jeg var inne på under analysen av ”fordele” og ”like”/likhet” med dets ulike varianter. I de ni treffene er det snakk om *utjavnning* mellom landene i nord og sør (s.5), troen på alderspensjon som et virkemiddel for å redusere inntektsforskjellene (s.43), *utjevne* forskjellene i nettleieutgifter i ulike deler av landet (s.58) og at uansett hvor du bor i landet skal drivstoffprisen være lik (s.25). Skolen skal ifølge regjeringen brukes som et ”verktøy for sosial *utjamning*” (s.45) og ved å legge til rette for et levende folkestyre har de rødgrønne tro på å ”sikre *utjevning* mellom grupper”

I innledningskapittelet understrekes det at regjeringen vil ”føre en politikk for å redusere forskjellene i samfunnet (s.4).” De ni treffene på ”utjavnning” må sees i denne sammenheng, og bidrar dermed å forsterke inntrykket av en sosialdemokratisk diskurs i erklæringen.

Når det gjelder andre ord som viser til en ambisjon om å redusere forskjellene i samfunnet og gi alle like muligheter, kommer det fram at ordet ”like” i dets ulike varianter brukes ofte. I motsetning til ”likhet” som opptrer kun én gang som ”ulikheter” (s.74) finnes ”like” hele 82 ganger i erklæringen. 19 av disse ser jeg på som uten interesse for den videre analysen. Jeg vil i stedet fokusere på funnene på varianter av ”like” som ”likestilling” (13), ”likeverdige” (14), ”likelønn” (2) og ”likebehandling” (1). I tillegg kommer treffene på selve ”like” (11) hvor ordet syv ganger forekommer sammen med de meningsbærende ordene ”muligheter”/”rettigheter”/”gode” og ”ulike” (22). Ikke alle treffene på ”ulike” er relevante for denne analysen, men de fleste ser jeg på som viktige å ha med i den videre diskusjonen.

Først vil jeg se på bruken av ”like” i teksten. Regjeringen mener at ”alle skal ha like muligheter til å utvikle seg og utnytte sine evner (s.4) og at ”funksjonshemmedes barn skal sikres like rettigheter som funksjonsfriske (s.43).” Videre understreker regjeringen at ”barnehageplasser er viktige for å gi alle barn like muligheter (s.44)”, samt at de gir løfter om å:

”motarbeide et klassesdelt samfunn basert på etnisitet og vil føre en aktiv inkluderingspolitikk som sikrer innvandrere og etterkommere av disse like muligheter som andre (s.73).”

Sitatene over viser at regjeringen fokuserer på å utjevne forskjeller på områder hvor de ser at det er store forskjeller mellom grupper. I tillegg ser de også hvor forskjellene kan reduseres, som gjennom å sikre alle barnehageplasser. I valgkampen understreket de nøye at de ikke

ville satse på kontantstøtteordningen, men i stedet bygge barnehager. I den forbindelse kom SV-leder Kristin Halvorsen med et av de tydeligste valgløftene, full barnehagedekning innen 2007 eller som hun selv sa ”er dere kvitt meg”.

”Det må føres en arbeidslivspolitikkk hvor *likestilling* og *likelønn*, utviklingsmuligheter og adgang til kompetanseoppbygning er sentrale elementer (s.36).”

Sitatet er hentet fra kapittel syv, ”et arbeidsliv for alle”. Partiene på venstresiden har hatt et eieforhold til likestilling, og har vært de som har gått i bresjen for lover som har sikret like rettigheter mellom kjønnene. I erklæringen er temaet behørig nevnt, og de tre partiene oppgir tydelige mål for å oppnå full likestilling. Det dreier seg blant annet om at statlige selskaper skal gå foran i ”arbeidet for likestilling”, forskjellsbehandle kjønn dersom det er nødvendig for å skape ”full likestilling” og løfter om å innføre en antidiskrimineringslov for funksjonshemmede som sikrer mennesker med funksjonshemninger likestilling og vern mot diskriminering (s.66). I tillegg til disse eksemplene er hele kapittel 15 viet ”likestilling.” Selve ordet forekommer som nevnt 13 ganger, som i denne sammenheng kanskje er et relativt beskjedent antall treff, er hele kapittel 15 viet likestillingspolitikken til de rødgrønne. Det er et signal som viser at regjeringen har ambisjoner om å redusere forskjellene mellom grupper i samfunnet, og kanskje spesielt kjønn, slik det framstår her.

Ved en trunkering av ”like” får en også flere treff på ”likeverdige.” Her viser det seg at regjeringen forplikter seg til å ”sikre innbyggerne et godt og *likeverdige* tjenestetilbud” over hele landet (s.32)” og at ”alle skal ha *likeverdige* helse- og omsorgstjenester (s.40).” Også her ser vi at regjeringen understreker behovet for å gi alle like rettigheter og utjevne forskjellene mellom grupper. I tillegg synes det viktig å vise fram disse hensynene i tilknytning til visjonene for distriktspolitikken. At bosted ikke skal ha noe å si for hvilke tjenester og tilbud en har rett på og tilgang til.

Alt i alt får en inntrykk av at regjeringen anser utjevning som en viktig del av visjonene for drømmesamfunnet. De tre partiene understreker behovet for likestilling mellom kjønn og funksjonsgrupper, like muligheter og tilgang til like tjenester uansett hvor i landet du bor og hvilken bakgrunn du har. I tillegg understrekes det at barnehagen og skolen sees på som verktøy for å utjevne forskjellene. Alle treffene på synonymene ”like”, ”likhet”, ”utjevning” og ”fordele” viser innslag av en den sosialdemokratiske idealtypen.

Ordet ”sentral” brukes 24 ganger i flere sammenhenger som å styrke staten som tjenesteleverandør og desentralisere mer av statens oppgave. Det er for så vidt to betydninger som til en viss grad står i et motsetningsforhold til hverandre. I teksten vises det til ambisjoner for å ” styrke det offentliges ansvar og rolle innen de *sentrale* velferdsoppgavene som helse, omsorg og utdanning (s.4),” og videre at sysselsetting og verdiskapning må styrkes i alle deler av landet gjennom å bedre samfunnets evne til å sikre alle tilgang til *sentrale* velferdsordninger som barnehage, utdanning, omsorg (s.15). Senere i erklæringen påpekes det at statens oppgaver må *desentraliseres* i større grad, og samles i nye folkestyrte regioner (s.31) i den forbindelse forplikter regjeringen seg til å ”motvirke ytterligere *sentralisering* (s.33).” Det skal fortsatt opprettholdes et *desentralisert* struktur for de sentrale velferdsoppgavene som skole (s.48) og sykehus (s.42). Sentralisering av oppgaver og makt sees med andre ord på som noe negativt. Staten sentralt i de store maktsentralene i Norge som Oslo skal fratas makt, og å legge ned lokalsykehus uttrykkes det skepsis mot. Kun sammenslåing av oppgaver i den nye arbeids- og velferdsetaten (Nav) blir sett på som positivt. De 24 treffene går derfor ikke i retning av en sentralisert stat og en idealtipe for sosialdemokratiske ideer slik jeg har forsøkt å skissere slike.

Kan Soria Moria-erklæringen sies å være representant for en sosialdemokratisk idealtipe?

I møte med media påpeker de rødgrønne ministerne at regjeringen er den eneste garantisten for at Norge skal fortsette å være et velferdsamfunn hvor fellesskapets interesser ivaretas. Slik framstår også regjeringenserklæringen. Ordteilingen indikerer at Soria Moria-erklæringen kan sies å representere en sosialdemokratisk idealtipe. Søk etter de 15 ordene jeg anser for å kunne representere en sosialdemokratisk idealtipe, markerer at samtlige forekommer. Det er en viktig indikasjon på at regjeringen gjør bruk av ord som blir sett på som gode gamle sosialdemokratiske verdier. Synonymene ”like”(28)/”utjevning/utjamning”(03)/”likhet”(003)/”kollektiv”(06) som alle representerer en sterk vilje til å redusere forskjeller i samfunnet blir til sammen brukt 109 ganger, noe som gir en forekomstprosent på .37. Det er i utgangspunktet et lavt tall, men sett i sammenheng med de andre forekomstene utgjør det den nest høyeste forekomsten. Bare ”arbeid” nevnes oftere med en prosent på 1.42. Alles rett til arbeid var ”innskrevet med gullskrift” i Aps program, og kom under

Gehardsens regjeringstid inn i den norske Grunnloven, skriver Steinar Hansson og Ingolf Håkon Teigene (1992: 229). I erklæringen dukker også uttrykket ”arbeid til alle” opp fire ganger i tillegg til de 413 andre treffene på arbeid. Også den tradisjonelle synet på viktigheten av full sysselsetting i hele landet opptrer – ut i fra en ordtellings-kontekst – med et relativt betydningsfullt innslag med 14 treff. Det er også verdt å nevne i denne mindre oppsummeringen at den kvantitative analysen viser at regjeringen ønsker en sterkere stat, en mer aktiv stat, og anser offentlig sektor som den beste velferdsleverandøren. I kun et kapittel opplever jeg at den sosialdemokratiske idealtypen mister fotfeste. Det dreier seg her om kapittel 11, ”fornyelse av offentlig sektor”, hvor ord fra moderniseringsordlisten forekommer relativt hyppig, og regjeringen blant annet understreker at den vil jobbe for en økt brukermedvirkning og serviceerklæringer. To forslag som Høyres leder og tidligere kommunalminister, Erna Solberg, sammen med moderniseringsminister Morten Meyer gjorde til viktige prinsipper i sin politikk da de tok over regjeringsansvaret i 2001.

Ordtellingen har vist at det er mulig både å finne spor etter både den sosialdemokratiske og en moderniseringsvennlige idealtypen.

5.3 Komparativ oppsummering

Jeg har valgt å foreta en grundig analyse ved å både gjøre en kvantitativ og kvalitativ gjennomgang av de to tekstene Soria Moria-erklæringen og Sem-erklæringen. Den rødgrønne plattformen er skrevet og fremforhandlet av tre partier, to partier på venstresiden (Ap og SV) samt ett borgerlig sentrumparti (Sp). Mens samarbeidsregjeringen består av tre borgerlige partier, ett parti til høyre mens to, KrF og Venstre ligger i midten av partiskalaen.

Med dette som utgangspunkt forventer man å finne en tydeligere moderniseringsidealtipe i Sem-erklæringen til den borgerlige mindretallsregjeringen, mens en sosialdemokratisk idealtipe er ventet å bære et noe sterkere preg på Soria Moria-erklæringen til den rødgrønne regjeringen. Samtidig er det flere som har påpekt at de norske partiene – uavhengig av ideologi – i forhold til europeiske partisystemer har et relativt likt samfunnssyn, og et flertall av de norske velgerne uttalte i 2001 at de ikke kunne se noen store forskjeller på partiene (Aardal 2003a: 245). Det er i krysningspunktet mellom denne antakelsen og hvilke visjoner regjeringene for de siste syv årene har vektlagt som jeg finner særlig interessant. Er det slik at det er et klart skille mellom de to regjeringene? Hvor enige er koalisjonsregjeringene i den økonomiske politikken? Er de enige i sitt syn på Norge? Hvor

mye skiller de seg fra tidligere regjeringers politikk fra etterkrigstiden fram til tusenårsskiftet?

En ordtelling på to regjeringserklæringer for henholdsvis en sosialistisk- og borgerlig regjering avdekket både likheter og ulikheter. Ikke minst mener jeg ordtellingen gjennomført først på Sem-erklæringen bekrefter at det definitivt finnes sosialdemokratiske visjoner i Soria Moria-erklæringen. Dette vises både gjennom ordtellingen der ordene fra den sosialdemokratiske listen som jeg har foreslått viser at regjeringen uttrykker en klar visjon om å føre en politikk bygget på fellesskap og (s.4), at statens eierskap skal være langt mer aktivt enn den var da de tok over makten (s.24) og gå imot privatisering av velferdsoppgaver (s.52). Den kvalitative analyse viste det samme, at den rødgrønne regjeringen la seg langt til venstre, nærmere en kollektiv oppbygging av samfunnet, på dimensjonene for samfunnssyn og økonomisk politikk.

På den andre siden var det ikke vanskelig å slå fast at Sem-erklæringen er langt mer privatiseringsvennlig. En begrunnelse for regjeringens visjoner for et mer individualistisk syn finnes i kapittelet for økonomisk politikk. Her skriver regjeringen at det lett kan oppstå konflikter ”med statens rolle som eier og kontrollmyndighet” og at ”offentlig eide selskaper har ofte dårligere avkastning på investert kapital og skaper mindre verdier enn tilsvarende private selskaper”. Med dette utgangspunktet forlanger regjeringen at ”statlige virksomheter ikke skal tilby produkter og tjenester på rene markedsmessige vilkår som private kan gjøre like godt eller bedre (Kapittel 3).”

Videre legger Sem-erklæringen opp føringer til et mer desentralisert samfunn. Vi forespeiles et ønske om å gi mer valgfrihet og mer ansvar til institusjonene som for eksempel skole, frivillige organisasjoner, gi økt handlefrihet for enheter innenfor den offentlige sektoren, gode rammebetingelser for småbedriftene, gi lokal stimulans slik at engasjementet for kunst og kultur kommer nedenfra. Dette fokuset på økt handlefrihet og valgfrihet for den enkelte, står i motsetningsforhold til slik jeg har tolket Soria Moria-erklæringen, og har dermed et mer individualistisk samfunnssyn.

Hittil i denne oppsummeringen har jeg vist til at Sem-erklæringen innehar et – i forhold Soria Moria-erklæringen – et individualistisk samfunnssyn. I innlendingskapittelet stilte jeg spørsmål om det er mulig å se et utslag av sentrumsdreining i norsk politikk i inngangen til 2000-tallet. Bakgrunnen var troløse velgere i villrede som mente det er blitt

vanskeligere å se forskjell på partiene Aardal (2003a: 245). I utviklingen mot et oveflodsamfunn (Furre 2000: 218) begynte partiene å føre en mer moderniseringsvennlig politikk hvor vi kunne se at partiene kastet mye av sitt ideologiske tankegods i kampen om velgerne. Når venstresiden utfaser sin klare sosialistiske retorikk er det samtidig et valg om å rette seg mer inn mot sentrum. Bærer visjonene i erklæringene preg av dette? Før jeg vil forsøke å gi et grundig svar, kan ikke det faktum forbigås at til sammen tre borgerlige partier, som selv plasserer seg i sentrum, deltar/deltok i regjeringene. At dette også kommer til syne i de politiske visjonene er opplagt. Men så kan man også på samme tid bruke det som et argument for at koalisjonsregjeringene mellom sentrum (KrF og V) og blåe Høyre fra 2001-2005 til røde SV og Ap og sentrum (Sp) i den nåværende perioden som et argument for nettopp en sentrumsdreining.

Både Bondevik- og Stoltenberg-regjeringen vier stor oppmerksomhet til frivillighets-Norge, eller det sivile samfunn i sine regjeringsplattformer. Det velger jeg å tolke som en sentrumsdreining nettopp fordi det først og fremst har vært de borgerlige sentrumspartiene i Norge som har viet mest oppmerksomhet til denne ”tredje sektoren” i samfunnet – hvor det forfektes en tro på at individene vil oppnå det gode liv dersom de har muligheten til sammen med andre danne organisasjoner eller grupper i blant annet lokalsamfunnet. Og det uten at det legges føringer fra staten eller det private næringsliv (Heywood 1992).

Et ordteilingssøk på ”frivillig” i begge erklæringene viser at ordene opptrer omtrent like ofte i tekstene. I den rødgrønne erklæringen er den samlede treffprosenten på de to 0.14, mens Sem-erklæringen har med en treffprosent på 0.16 en litt hyppigere frekvens. I begge tekstene er den frivillige sektoren utelukkende positiv beskrevet og sees på som et viktig innslag i *det gode samfunn*. Dette mener jeg langt på vei viser at en hypotese på at partiene kjemper en kamp om velgerne i midten – og at frivillig sektor sees på som en viktig redskap for å vise det.

Likheter i erklæringen finnes ved å studere hvilke begreper de to regjeringene bruker for å skissere ”det gode samfunn”. I tillegg til viktigheten av frivillig sektor, er også å gi frihet for enkeltmennesket en av de aller viktigste politiske oppgavene for regjeringene. Som jeg har vist i den kvalitative analysen av den rødgrønne plattformen er deres syn på frivillig sektor en videreføring av et kollektivistisk samfunnssyn, da regjeringen ønsker at sektoren skal gjennomføre et antall tjenester på statens premisser.

Hvilke oppgaver mener Samarbeidsregjeringen at frivillig sektor skal ha? I kapittel seks, "Kulturpolitikk, kirken og frivillige organisasjoner", mener jeg regjeringen viser et delt syn på frivillig sektor. De lover for eksempel å gi frivillige organisasjoner gode og stabile økonomiske betingelser, og forplikter seg her til å "øke fradraget for bidrag", "kompensere fullt ut de frivillige organisasjonene for de merkostnader momsreformen påfører dem." Og Ikke minst mener regjeringen de frivillige organisasjonene har en merverdi når det gjelder sektorens bidrag til å skape gode lokal- og nærmiljø gjennom samvær og deltakelse ut over "organisasjonens primære formål". I denne sammenheng påpekes det i tillegg at frivillige organisasjoner er en positiv bidragsyter til et mer desentralisert samfunn. Litt senere i avsnittet vises det også til at "frivillige organisasjoner har en verdi i seg selv og utgjør både et alternativ og et supplement til det offentlige tjenestetilbudet . Flere steder i erklæringen, blant annet i avsnittet for ruspolitikk, nevner regjeringen at frivillige organisasjoner har kompetanse som det offentlige har bruk for. Men samtidig slår regjeringen fast i det samme kapittelet at organisasjonene er viktig for "produksjon av tjenester". Altså at det er et behov for konkurransen frivillig sektor gir det offentlige. Regjeringene er enige om viktigheten av sektoren, men bidrar til konkurrerende visjoner av hva sektoren skal inneholde og være.

Hittil har fokuset vært på ulikheter og konkurrerende definisjoner. Men hva er likt? Et hovedfunn utkrystalliserer seg særlig: ord fra de to ulike ordlistene slås sammen i et nytt ord. Nærmere bestemt ord som "velferd" og "tilbud og "tjenester" som "kollektivtilbud", "omsorgstilbud", "velferdstilbud", "botilbud", "velferdstjenester", "arbeidstjenester". Dette er noe som forekommer både i Sem- og i Soria Moria. En tolkning til hvorfor det er slik har jeg hentet fra diskursanalyse-teorien. At sosialdemokratiske ord blir slått sammen med moderniserings-ord viser at moderniseringsdiskursen setter preg og dominerer språkbruken i norsk politikk. Dette vises også særlig i Soria Moria-erklæringens kapittel for offentlig politikk hvor ordene "bruker"/ "serviceerklæring"/"tilbud"/"mindre skjemavelde" også går igjen i Sem-erklæringen. Samtidig er det viktig å ikke "overtolke" alle forekomster av ord. I sin bok "I medgang og motgang. Erindringer 1955-65" benytter også den sosialdemokratiske landsfaderen Einar Gerhardsen (1972: 233,240) ord som "utdanningstilbud".

Moderniseringsdiskursen har oppnådd hegemoni for det politiske språket innenfor offentlig sektor, mens styrken og graden av statlige oppgaver som en kjenner igjen fra den sosialdemokratiske diskursen har oppnådd hegemoni slik den hadde det fra 1945 til 1970.

6. Konklusjoner og avsluttende bemerkninger

Jeg forventet med utgangspunkt i en sosialdemokratisk idé og en moderniseringsvennlig idéretning å avdekke visjoner *for det gode samfunn* i Sem-erklæringen og Soria Moria-erklæringen. I utarbeidelsen for den moderniseringsvennlige idealtypen la jeg vekt på ønsket om et mer individualistisk samfunn med mindre statlig regulering gjennom privatisering og konkurranseutsetting, et syn på borgerne som kunder i et fritt marked og ønske om mer sosial differensiering gjennom et belønningssystem. Den sosialdemokratiske idealtypen forsvarer en kollektiv innretning av samfunnet hvor ambisjonen er å fordele samfunnets fellesgoder mellom borgerne for å utjamne forskjellene og hvor staten skal være en sterk eier.

Videre ønsket jeg å finne ut om det er mulig å se forskjeller mellom erklæringene, eller om partiene i stor grad samler seg om de samme verdiene. Det kunne i tilfelle fungert som en bekreftelse for en mer sentrumsdreining i norsk politikk. I tillegg var et av målene med analysen å se hvorvidt erklæringene bar preg av en venstrevind som den siste valgundersøkelsen har påvist (Aardal 2007a: 338).

Hvilke avsluttende konklusjon det så mulig å gjøre seg? Ved å benytte idéanalyse som metode, viste den kvalitative delen av analysen at de to regjeringene i forholdsvis stor grad skisserte ulike ideer for *det gode samfunn*. Ideene til samarbeidsregjeringen, den borgerlige koalisjonsregjeringen, var i stor grad influert av den moderniseringsvennlige idealtypen. I tillegg viste ordsøkets mange forekomster av ”frivillig” at den også inneholdt flere verdikonservative ideer. Den rødgrønne regjeringens erklæring, Soria Moria-erklæringen, viste seg med sitt budskap om aktiv eierskap og omfordeling av fellessgodene som en representant for mer sosialdemokratisk visjoner for utviklingen av det norske samfunn. Soria Moria-erklæringen bærer også preg av at de rødgrønne partiene klarte også å gjøre valget i 2005 til et valg om en avvikling eller bevaring av den norske velferdsstaten. Sem-erklæringens visjoner representerer en avvikling av den norske velferdsstaten, og viderefører dermed tankegodset til høyrebølgen jeg har henvist til.

Sem-erklæringen og Soria Moria-erklæringen representerer også flere like ideer, men det er forholdsvis lett å få øynene opp for forskjellene. De to politiske tekstene befester

dermed konklusjonen om en økende polarisering av den norske politiske debatten, og ikke antakelsen om at det er vanskelig å få øye på forskjeller mellom norske partier.

Denne oppgaven har også prøvd å vise i hvilken grad en kan nytte seg av en idéanalyse for å avdekke bestemte ideer i tekster. For å gjøre det har jeg valgt å bruke regjeringserklæring som tekstsjanger. Hva har vist seg å være typisk sjangertrekk? Det er et vanskelig spørsmål å svare på av flere årsaker. En grunn er at det ikke har vært vanlig praksis i Norge å framlegge en egen politisk arbeidsplattform for regjeringen. Mye av årsaken til dette er at vi har hatt mange ettparti-regjeringer. Da har partiets prinsippprogram og/eller valgprogram blitt brukt som regjeringens erklæring. Flere regjeringer utgått fra de borgelige partiene har lagt fram en samlet regjeringserklæring, et eksempel er Lysebu-erklæringen til regjeringen Jan P. Syse (H) i 1989. Selv om Syses regjering brukte 14 dager, bare en uke mindre enn den rødgrønne regjeringen, før de til slutt kunne enes om et felles styringsdokument, er ikke tekstens størrelse og detaljstyringen av politikken sammenlignbart. Sem-erklæringen som samarbeidsregjeringen brukte rundt en uke på å framforhandle, er langt unna Soria Moria-erklæringens 76 sider. Sem-erklæringen bærer også i stor grad preg av formuleringer som ”oppretholde”, ”videreføre”, ”sikre”, ”legge til rette for” og ”bidra til” (Skjeseth 2001). En indikasjon på at detaljstyringen er noe lavere her enn i Soria Moria-erklæringen.

Før Soria Moria har erklæringene vært et arbeidsdokument og en viktig huskeliste for statsrådene, men ikke særlig mer. Nå er derimot situasjonen en helt annen. Det går sjelden en dag før en forsker, fagforeningsleder, lokalpolitiker, opposisjonspolitiker, mannen i gata eller en rektor for den saks skyld refererer til et eller annet løfte i Soria Moria-erklæringen. Dokumentet er blitt landskjent. Når statsbudsjettene de siste tre årene har blitt lagt fram gikk ulike redaksjoner igjennom løftene i erklæringen og sammenlignet de med tiltakene i statsbudsjettet. På den måten var det lett å finne fram til regjeringens akilleshæl(er) og påpeke løftebruddene.

Soria Moria-erklæringen er den som er publisert sist, og utgangspunktet for analysen har vært nærmere i tid noe som innebærer at den har blitt debattert samtidig som forskningen av den har pågått, og at jeg selv har mer kunnskap om den enn det jeg har hatt for Sem-erklæringen. Det har muligens bidratt til en noe skjev framstilling av de to erklæringene.

De to analysemetodene, kvalitativ og kvantitativ, har vært vist ulik fruktbarhet. Den kvantitative analysen med hovedfokus på ordsøk, har bidratt til å gjøre det enklere å avdekke ideene fordi de meningsbærende ordene har vært lettere å finne i de omfattende dokumentene. Samtidig er den vist seg lite fruktbar som analysemetode fordi de frekvensordlistene gir ikke et riktig bilde av de ideene som utkrystalliserer seg. Å snevre inn oppgaven å kun velge 15 ord til ordlistene av tid- og plasshensyn kan også vise seg å være et djervt grep. Gjennomlesningen av konteksten ordene opptrer i, har vært helt nødvendig for å kunne avgjøre om en moderniseringsvennlig idé faktisk er gjeldende eller ikke. Den kvalitative analysen har bevist at ordtelling ikke kan gjøres uten at denne følges opp ved å se på sammenhengen ordene opptrer. Ved å velge kun to idealtyper, kan andre viktige ideer bli forbigodt og en har mistet et mer balansert syn på erklæringenes overordnede visjoner. Det er her verdt å nevne at dimensjonene vekst-vern, global-nasjonal og solidaritet-innvandring ikke er blitt lagt noe vekt på i denne studien, men som regjeringene selv kan ha knyttet mange av sine ideer for *det gode samfunn* opp mot. Konklusjonen må derfor tas med et større forbehold.

6.1 Hva slags Norge?

De to regjeringserklæringene er utgått fra partier med ulikt ideologisk ståsted, og bidrar på den måten med konkurrerende beskrivelser av *det gode samfunn*. Et Norge anno 2008 bør ifølge den rødgrønne regjeringen være et samfunn basert på fellesskap og rettferdighet. Samarbeidsregjeringens ønsker å opprettholde dagens velferd, samtidig som den hevder at flere av velferdsstatens reguleringer bør oppheves. På den måten representerte den borgerlige koalisjonsregjeringen som overtok regjeringsmakten i 2001, et hamskifte for den norske velferdsstaten (Hansson 2001). Aardal (2007a:339-340) viste til at valget i 2005 førte med seg en revitalisering av venstre-høyre aksene. Også fløypartiet, Fremskrittspartiet, endret retorikk i forkant av stortingsvalget for tre år siden (Ulstein og Nielsen 2003). Samtidig valgte Arbeiderpartiet å gå bort ifra sin moderniseringslinje som startet på 80-tallet og orienterte seg igjen mot fagbevegelsen og Sosialistisk Venstreparti (Strand 2005a og Strand 2005b).

Regjeringene befester i sine erklæringer de gamle idéstrømningene i norsk politikk hvor den hegemoniske kampen står mellom moderniseringslinjen og de sosialdemokratiske fellesskapsverdiene. Derfor kan en studie av regjeringserklæringer vise seg å være et

supplement til forskningen på parti- og prinsippprogram og valganalyser. Hvor valgvinden blåser i 2009 er i dag vanskelig å spå. Det vil derfor knyttes stor spenning til hvilke parti(er) som inntar regjeringskontorene, og om den neste regjeringserklæringen vil være like omfattende visjonært som de to siste har vist seg å være.

7. Kildeliste

- Asbjørnsen, P. Chr. & Moe, Jørgen [2000] *Norske kunstneres billedutgave: Samlede eventyr*. Første bind. Oslo: Gyldendal (10. utg.)
- Barstad, Anders & Hellevik, Ottar (2004): *På vei mot det gode samfunn? Om forholdet mellom ønsket og faktisk samfunnsutvikling*. Statistiske analyser nr. 64. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Bergens Tidende (2005) 'Dyrt, moro og historisk' 14.oktober – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>
- Benum, Edgeir (1998): *Overflod og fremtidsfrykt 1970-Bind 12 i Aschehougs Norgeshistorie*. Oslo: Aschehoug
- Bergens Tidende (2001) 'Historisk trepartiregjering' 18. oktober - Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>
- Bergström, Göran & Kristina Boreus (2000): *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Brundtland, Gro Harlem (1986) 'Ny kurs for Norge' s. 616-624 i Anders Johansen & Jens E. Kjeldsen (2005): *Virksomme ord*. Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, Trond Berg, Andreas Hompland og Eivind Tjønneland (2003): "Vår egen tid," s. 9-15 i Trond Berg Eriksen, Andreas Hompland og Eivind Tjønneland: *Et lite land i verden. Norsk idéhistorie Bind VI*. Oslo: Aschehoug:
- Furre, Berge (2000): *Norsk historie 1914-2000*. Oslo: Det norske Samlaget
- Førde, Einar (1980): 'Sosialdemokratiets veg' 21. februar – Tilgjengelig via <http://virksommeord.uib.no>
- Gerhardsen, Einar (1972): *I medgang og motgang. Erindringer 1955-65*. Oslo: Tiden Norsk forlag
- Gerhardsen, Einar (1978): *Mennesker og politikk. Erindringer 1965-78*. Oslo: Tiden Norsk forlag
- Giddens, Anthony (1999): oversatt av Tone Margaret Anderssen. *Den tredje vei : fornyelsen av sosialdemokratiet*. Oslo: Pax
- Grønmo, Sigmund (1996): "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen." s. 73-108 i Harriet Holter & Ragnvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hagen, Carl I. (1984) 'Enkeltmennesket og det frie marked' 7.april. – Tilgjengelig via <http://virksommeord.uib.no>
- Hansson, Steinar & Teigene, Ingolf H. (1992): *Makt og mannefall. Historien om Gro Harlem Brundtland*. Oslo: Cappelen forlag

-
- Hansson (2001): 'Velferdsstaten skifter ham' Bergens Tidende 6. oktober – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>
- Heidar, Knut og Saglie, Jo (2002): *Hva skjer med partiene?* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Heidar, Knut (2008): "Norge," kap. 2 i Knut Heidar, Einar Berntzen og Elisabeth Bakke (red.): *Politikk i Europa*. Oslo: Universitetsforlaget
- Heywood, Andrew (1992): *Political Ideologies. An introduction*. The Macmillan Press LTD: Hampshire
- Hompland, Andreas (2003a): "Høyrebølgen" s.335-369 i Trond Berg Eriksen, Andreas Hompland og Eivind Tjønneland: *Et lite land i verden. Norsk idéhistorie Bind VI*. Oslo: Aschehoug
- Hompland, Andreas (2003b): "Massenes individualisering" s. 17-35 i Trond Berg Eriksen, Andreas Hompland og Eivind Tjønneland, *Et lite land i verden. Norsk idéhistorie Bind VI*. Aschehoug: Oslo
- Johansen, Anders & Kjeldsen Jens E. (2005): *Virksomme ord*. Oslo: Universitetsforlaget
- Jørgensen, Marianne Winther & Phillips Louise(1999): *Diskursanalyse som teori og metode. Frederiksberg* Roskilde Universitetsforlag.
- Knutsen, Oddbjørn & Kumlin, Staffan (2005): "Value Orientations and Party Choice" s.125-134 i Jacques Thomassen (red.): *The European Voter. A comparative Study of Modern Democracies*. New York: Oxford University Press
- Kunnskapsforlagets blå språk og- ordboktjeneste, Ordnett. – Tilgjengelig via <http://www.ordnett.no/>
- Kongshaug, Ellen (2006) *Diskurser i norsk atompolitikk: Forurensningen på Kolahalvøya i et diskursanalytisk perspektiv* Oslo: Fridtjof Nansen Institutt. FNI Rapport 1/2006
- Malnes, Raino (2005) "Normativ argumentasjon om sosial rettferdighet" kap. 15 i Engelstad m.fl. *Introduksjon til samfunnsfag*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Marsdal Magnus E. og Bendik Wold (2004): *Tredje venstre: for en radikal individualisme*. Oslo: Oktober
- Mathisen, Werner Christie (1997): *Diskursanalyse for statsvitere: Hva, hvorfor og hvordan*. Oslo: Universitetet i Oslo. Forskningsnotat 1/1997.
- Mathisen, Werner Christie (2003): *Kunnskapsmakt og miljøpolitikk*. Oslo: Makt- og demokratiutredningen 1998-2003, i samarbeid med Unipub forlag. Nr.58.
- Mathisen, Werner Christie (2006): "Utopier - noe for statsvitere?", *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 4: 420-434

Mathisen, Werner Christie (2007): 'De beskjedne utopier', Klassekampen 22. mai. - Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Ny solidaritet. Arbeiderpartiets program 2005 – 2009

Rossavik, Frank (2007): *Stikk i strid. En biografi om Einar Førde*. Oslo: Spartacus

Strand, Arne (2005a) 'Ap i lett gjenkjennelige klær' Dagsavisen 4. februar – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Strand, Arne (2006b) 'Fra statsbærende parti til koalisjonspartner' Dagsavisen 6.april – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Ruud, Solveig & Bonde, Aslak (2001): 'Slik skal Bondevik II styre Norge' Aftenposten 9. oktober – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Sejersted, Francis (2003): 'Sosialdemokratiets skumringstime' s.113-163 i Francis Sejerstad *Norsk idyll?* Oslo: Pax (Utvidet utgave)

Senterpartiets prinsipp- og handlingsprogram 2005-2009

Sem-erklæringen. Politisk grunnlag for en Samarbeidsregjering

Slagstad, Rune (2001): *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax (2.utg)

Skjeseth, Alf (2003): 'Stortinget sender tilsynene ut av Oslo' NTB 6 .juni – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Skjeseth, Alf (2001) 'Det meste blir som før med Bondevik' NTB 17. oktober – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Soria Moria-erklæringen. En politisk plattform for en flertallsregjering

Stoltenberg, Jens (2005a) 'Nytt flertall, ny solidaritet' 7. april Tilgjengelig via <http://virksommeord.uib.no>

Stoltenberg, Jens (2005b) 'Ny kurs for Norge' Dagens Næringsliv 29.oktober. – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Syse, Jan P. (1985): 'De stjeler våre klær mens vi bader' – Tilgjengelig via <http://virksommeord.uib.no>

Ulike mennesker. Like muligheter. Sosialistisk Venstrepartis arbeidsprogram 2005-2009

Ulstein, Hege & Nielsen, Øyvind (2003) 'Sosialistisk høyreparti' Dagsavisen 3. mai. – Tilgjengelig via <http://www.retriever-info.com/atekst.php>

Østerud, Øyvind, red. (2007): *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget

Aardal, Bernt (2003a) "Avslutning". Kap 11. s.241-248 i Bernt Aardal (red.) *Velgere i villrede...En studie av stortingsvalget 2001*. Oslo: N.W Damm & Søn

-
- Aardal, Bernt (2003b) ”Det første valg i et nytt årtusen. Kap 1 s.7-30 i Bernt Aardal (red.) *Velgere i villrede...En studie av stortingsvalget 2001*. Oslo: N.W Damm & Søn
- Aardal, Bernt (2007a): ”Avslutning: oljerikdom og mistillit” Kap. 14 s.337-356 : i Bernt Aardal (red.): *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: N.W. Damm & søn
- Aardal, Bernt (2007b): ”Velgere på evig vandring? Hva skjedde ved stortingsvalget i 2005?” Kap 1. s- 13-37: i Bernt Aardal (red.):): *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: N.W. Damm & SØN AS
- Aardal, Bernt, red. (2007c): ”Holdninger og ideologisk struktur.” Kap. 3 s. 59-80 i Bernt Aardal (red.): *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: N.W. Damm & SØN AS